

შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თამილა მიქელაძე

რადიარდ კიპლინგი როგორც კულტურათშორისი მედიატორი

სპეციალობა – 10.01.12

თარგმანისა და ლიტერატურულ ურთიერთობებათა თეორია და ისტორია

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის
სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

დავით გოცირიძე
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

2006

სარჩევი

1. შესავალი
2. თავი I
რ. კიპლინგი და კრიტიკის აქსიოლოგიური შკალა
3. თავი II
დასავლეთი და აღმოსავლეთი რ. კიპლინგის შემოქმედებაში.
4. თავი III
“თეთრი ადამიანის ტვირთი” - მხატვრული აპოლოგია და რასობრივი პარტიტურა.
5. თავი IV
დასავლური სამყაროს ინტერესთა კონფლიქტი და თეთრი ცივილიზაციის ჰეტეროგენულობა.
6. დასკვნა
7. ბიბლიოგრაფია

შესავალი

ნაშრომის აქტუალობა განისაზღვრება შემდეგით: XXI საუკუნეში თავი იჩინა, ერთი მხრივ, პოლიტიკურ დაპირისპირებაში გამოვლენილმა იდეოლოგიურმა და კულტურულმა შეუთავსებლობამ, მენტალურმა წინააღმდეგობრიობამ, რელიგიური საკითხების ახალი კუთხით წარმოჩენამ, რელიგიური შეუწყნარებლობისა და რადიკალიზმის მასიურმა გამოვლინებამ, ხოლო, მეორე მხრივ, გლობალიზაციის პროცესის აქტივიზაციამ, რომელიც გულისხმობს კულტურათა ურთიერთშეღწევასა და ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობების უზენაესობას, რამაც დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ურთიერთობისა და ურთიერთქმედების პრობლემა კიდევ უფრო აქტუალური გახადა.

რ. კიპლინგი მიეკუთვნება იმ შემოქმედთა ტიპს, რომელმაც დასავლელ (ევროპელ და ჩრდილო-ამერიკელ) მკითხველს აღმოსავლური, კერძოდ, ინდური მენტალიტეტისა და კულტურის რეალისტური სურათი სრული სიცხადით მიაწოდა.

ბრიტანეთის იმპერიის სახელმწიფოებრიობისა და საგარეო პოლიტიკის თავისებურებამ, ინდოეთის კოლონიური ცხოვრების მიმზიდველმა სურათმა თითქმის დოკუმენტური ასახვა ჰპოვა რ. კიპლინგის შემოქმედებაში. შეიძლება ითქვას, რომ იმ პერიოდისათვის ის იყო ერთადერთი პიროვნება, რომელმაც კულტურათა ურთიერთგაცნობა და ერთმანეთთან დაახლოება სცადა და უპრიანი იქნება თუ ვიტყვით, რომ მან ამაში უმნიშვნელოვანესი როლი შეასრულა.

უსაზღვრო ინტერესი წინააღმდეგობრივობით აღსავსე ამ პიროვნების, – რ. კიპლინგის შემოქმედების მიმართ, მრავალრიცხოვან ლიტერატურულ მოღვაწეთა და კრიტიკოსთა მიერ გამოთქმული მოსაზრებებისა თუ კრიტიკის ფონზე დასტურდება.

წინამდებარე ნაშრომის კვლევის ობიექტი დიდი ინგლისელი მწერლის, ჯოზეფ რადიარდ კიპლინგის, შემოქმედების კულტურტრეგერული ფენომენია, რომელშიაც ყურადღება უმთავრესად ფოკუსირებულია აღმოსავლური და დასავლური ცივილიზაციების იერარქიულ შკალასა და თანაარსებობის პრობლემებზე, ხოლო მათი ერთმანეთთან დაკავშირების, შეჯერების მცდელობით იკვეთება მწერლის, როგორც კულტურათშორისი მედიატორის როლი და ფუნქცია.

სადისერტაციო ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს აღმოსავლური და დასავლური კულტურების შემხვედრი ინტერპრეტაცია „თეთრი ადამიანის“ მისიიდან გამომდინარე და მისი ასახვა კიპლინგის შემოქმედებაში.

კონკრეტულ ამოცანათა ერთობლიობა, რომელიც აღნიშნული მიზნიდან გამომდინარეობს, შემდეგნაირად გვაქვს წარმოდგენილი:

განსახილველი პერიოდის აღმოსავლეთისა და დასავლეთის (ინდოეთისა და ინგლისის) ქვეყნებს შორის არსებული ურთიერთობის ანალიზი მხატვრული შემოქმედებისა და კულტურათშორისი კომუნიკაციის პრიზმაში.

დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ურთიერთობის ინტერაქტიული ველის პრობლემა და მისი ადგილის განსაზღვრა რ. კიპლინგის შემოქმედებაში.

ბრიტანეთის „ცივილიზატორული“ როლისა და ადგილის განსაზღვრა რ. კიპლინგის შემოქმედებაში. თეთრი ადამიანის ცივილიზატორული მისიის დანიშნულება და მიზნები ევროპული კულტურის საზღვრებს გარეთ, კერძოდ ინდოეთში.

კვლევის მეთოდი - კონტრასტივისტიკა, კონტენტანალიზი, სტრუქტურულ-ფუნქციონალური.

ნაშრომის **მეცნიერული სიახლე** მდგომარეობს შემდეგში:

1. პირველად კვლევის ობიექტად შემოგვაქვს დიდი ინგლისელი მწერლის რ. კიპლინგის შემოქმედება კულტურათშორისი მედიაციის კუთხით.
2. პირველად კიპლინგოლოგიაში ავტორის შემოქმედება განიხილება, როგორც ბივექტორული ფენომენი, რომელიც აღმოსავლურ (ინდოეთი) და სამხრულ (ტრანსვაალის რესპუბლიკა) სამყაროს მხატვრულ ევროპოცენტრისტულ ინტერპრეტაციას იძლევა.
3. კიპლინგის პროზაული და პოეტური ნაწარმოებები პირველად განიხილება ქროსკულტურული ურთიერთობების შეპირისპირებით ჭრილში.
4. „თეთრი ადამიანის (ცივილიზატორული) ტვირთი“ დასავლური კულტურის კონტექსტში პირველად კონკრეტიზირდება კიპლინგის მხატვრული შემოქმედების პარადიგმაში.

აღნიშნული ნაშრომის **თეორიულ მნიშვნელობაში** იგულისხმება, თანამედროვე გლობალიზაციის წინააღმდეგობებით აღსავსე ეპოქაში რ. კიპლინგისა და მის მსგავს ხელოვანთა შემოქმედების ადექვატური ინტერპრეტაცია და შეფასება.

ნაშრომი დაინტერესებულ მკითხველს, უპირველესად კი სტუდენტს დაეხმარება დასავლეთ ევროპული ლიტერატურის ერთ-ერთი ბრწყინვალე წარმომადგენლის რ. კიპლინგის შემოქმედების უკეთ გაგებასა და მისი ნააზრევის კულტურათა მედიატორის თვალით დანახვაში, რაც უნდა ჩაითვალოს გამოკვლევის **პრაქტიკულ მნიშვნელობად**.

სადისერტაციო ნაშრომი შედგება შესავლის, ოთხი თავის, დასკვნისა და ბიბლიოგრაფიისაგან.

თანამედროვე მხატვრულ ლიტერატურაში ძნელად მოიძებნება ისეთი მრავალწახნაგოვანი, წინააღმდეგობებით აღსავსე შემოქმედი როგორც ჯოზეფ რადიარდ კიპლინგია (1865-1936). უკვე შვიდი ათეული წელი გავიდა მწერლის გარდაცვალებიდან, მაგრამ მიუხედავად ამისა რ. კიპლინგის ლიტერატურული მემკვიდრეობა დღესაც დიდი ინტერესითა და პოპულარობით სარგებლობს, როგორც მისი შემოქმედების თაყვანისმცემელთა ასევე კრიტიკოსთა წრეებში.

რადიარდ კიპლინგი დაიბადა 1865 წლის 30 დეკემბერს ინდოეთის ერთ-ერთ უმშვენიერეს ქალაქ ბომბეში „ანგლო-ინდოელთა“ ოჯახში. ასე უწოდებდნენ ბრიტანელთა იმ ოჯახებს, რომლებიც სამშობლოდან შორს, სხვა ქვეყანაში, კერძოდ კი, ინდოეთში მოღვაწეობდნენ, ანუ ატარებდნენ „თეთრი ადამიანის ტვირთს“ თავიანთი იმპერიის ინტერესების დასაცავად. კოლონიებში სამუშაოდ წასული და მითუმეტეს იქ დაბადებული ინგლისელები სამშობლოში „მეორეხარისხოვან ინგლისელებად“ ითვლებოდნენ და შესაბამისად მეტროპოლიელებისაგან განსხვავებით, ნაკლები უფლებებით სარგებლობდნენ. მათგან არც კიპლინგი წარმოადგენდა გამონაკლისს. ვინაიდან რადიარდის აღზრდაზე აბორიგენი მსახურები ზრუნავდნენ ის პირველად ჰინდუსტანურზე ამეტყველდა და ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით, – ჭეშმარიტ „ანგლო-ინდოელად“ გადაიქცა. მეტროპოლიის მხრიდან მათ მიმართ უნდობლობა იმდენად დიდი იყო, რომ კოლონიებში დაბადებულთ, უილიამ სოლტერის (ამერიკული ანტიიმპერიალისტური ლიგის ვიცე პრეზიდენტის) სიტყვებით თუ ვიტყვით „კენჭის ყრის უფლებაც კი არ ჰქონდათ“ (151, 1). ამის მთავარი მიზეზი კი იყო ის, რომ ბრიტანეთის ესტაბლიშმენტი ეჭვობდა, კოლონიებში აღზრდილებზე აბორიგენთა ზეგავლენა იმდენად მნიშვნელოვანი იქნებოდა, რომ იქ აღზრდილების, იმპერიის მმართველობის მაღალ ეშელონებში შეღწევა და დამკვიდრება იმპერიის საფუძველს საგრძნობლად შეარყევდა.

რადიარდი – პრესვიტერიანელი ბავშვისათვის სრულიად შეუფერებელი სახელია. კიპლინგის ბიოგრაფები ბევრს მსჯელობდნენ ამასთან დაკავშირებით. განიხილავდნენ მისი წარმოშობის სხვადასხვა ვარიანტს მანამ, სანამ ერთ საკმაოდ რომანტიულ ვერსიაზე არ შეჩერდნენ. აღნიშნული ვერსიის მიხედვით მწერლის მშობლებმა, ჯონ ლოკვუდ კიპლინგმა და ალისა მაკდონალდმა, იმიტომ დაარქვეს პატარას ეს სახელი, რომ მათ ერთმანეთი სტაფორდში, ინგლისის ერთ-ერთ საგრაფოში არსებულ „რადიარდის“ ტბაზე გაიცნეს. ასეა თუ ისე, ეს საკმაოდ ეგზოტიკური, აღმოსავლური ჟღერადობის სახელი ნამდვილად შესაფერისი აღმოჩნდა მწერლისათვის, რომელმაც თავისი საუკეთესო და საქვეყნოდ ცნობილი ქმნილებები სწორედ ამ დიდი კულტურისა და ტრადიციების მქონე მხარეს – აღმოსავლეთს მიუძღვნა.

რადიარდ კიპლინგი გარეგნული სილამაზით არ გამოირჩეოდა. ის ტანად საკმაოდ დაბალი და თანაც მხრებში საგრძნობლად მოხრილი იყო. ამას ისიც ემატებოდა, რომ მასიურ სათვალეს ატარებდა, რომლის მიღმა არაპროპორციული სახის ნაკვეთები იმალებოდა. ის არაკოორდინირებულად და თანაც საკმაოდ ტლანქად მოძრაობდა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, სამართლიანი არ ვიქნებით თუ ვიტყვით, რომ პოპულარობა, რომელიც ასე ახალგაზრდა ყმაწვილმა საქვეყნოდ მოიხვეჭა მხოლოდ კალმის მეშვეობით მოახერხა. ყველა ვისთანაც კი მას უხდებოდა ურთიერთობა, ადფრთოვანებული რჩებოდა მწერლის სხარტი გონებით, იუმორის ფაქიზი გრძნობითა და თხრობის არაჩვეულებრივი მანერით. მას შეეძლო ისევე ენერგიულად და საინტერესოდ გადმოეცა რაიმე ამბავი, როგორც ამას წერის დროს ახერხებდა, ხოლო თავისი საოცარი, ომახიანი ხმის მეშვეობით ის არაერთგზის აღმოჩენილა სხვათა ყურადღების ცენტრში. ერთ-ერთი გახმაურებული ამბის მიხედვით, როცა ერთხელ რადიარდ კიპლინგი მეგობრებთან ერთად რესტორანში სადილობდა, ერთ-ერთმა მეგობარმა სთხოვა მოეყოლა რაიმე საინტერესო ინდოეთის შესახებ. როცა რადიარდი თხრობას შეუდგა, ვერც კი შეამჩნია, თუ მის ირგვლივ ყველამ როგორ შეწყვიტა ჭამა და სულგანაბული უსმენდა მას. რ. კიპლინგის მეუღლის - კაროლინას ძმისშვილების გადმოცემით, ისინი დიდი სიამოვნებით უსმენდნენ „ბიძია რადის“ ზღაპრებს მისივე შესრულებით. პატარები სულგანაბულნი, გაფაციცებით შესცქეროდნენ „ბიძია რადის“, როცა ეს უკანასკნელი თავისი ღრმად თავდაჯერებული ხმით უყვებოდა პატარებს საკუთარ ზღაპრებს. თითქოს რაღაც რიტუალი სრულდებოდა, როცა თითოეული სიტყვა, თითოეული ფრაზა მის მიერ მუდამ ერთიდაიგივე, განსაზღვრული ინტონაციით წარმოითქმებოდა, ხოლო მის ხმაში ყოველთვის განუმეორებელი ჟღერადობა მოისმოდა. ის თითოეულ სიტყვას მკვეთრად წარმოთქვამდა, თხრობისას გამოყოფდა განსაკუთრებულ ადგილებს და ეს ყველაფერი ერთიანად აღებული, მის თხრობას განუმეორებელს ხდიდა. კიპლინგი გამოირჩეოდა ხასიათის სრული თავისუფლებით. მისი პიროვნებისათვის სრულიად უცხო იყო თვალთმაქცობა.

გამოჩენილი ინგლისელი მწერალი ჰერბერტ უელსი შემდეგნაირად ახასიათებდა მწერალს: „მე-19 საუკუნის 90-იანი წლების შუა პერიოდში მოღვაწე დაბალი აღნაგობის, სათვალეიანი პიროვნება ფართო ულვაშიბითა და მასიური ნიკაპით, საუბრისას

ენერგიულად ქესტიკულირებდა, გამუდმებით რაღაცას გაჰყვიროდა და ძალისმიერი მოქმედებისაკენ შეუპოვრად მოუწოდებდა. იმპერიის ლამაზი, მიმზიდველი ფერებითა და ტკბილი, სურნელოვანი არომატით დამტკბარი შესტროფოდა მის მშვენიერებას, ხოლო თავისი უშრეტო ნიჭის წყალობით მან შეძლო გაეკეთებინა ლიტერატურული აღმოჩენები, რომლებმაც იგი საერთო ნაციონალურ სიმბოლოდ აქცია“ (55, 239).

შეუძლებელია ვოქონიოთ კიპლინგის შემოქმედების შესახებ სრული წარმოდგენა, თუკი ზედაპირულად მაინც არ გავცნობით მაშინდელი ბრიტანეთის იმპერიის მასშტაბებს.

მე-18 საუკუნის დასასრულს ბრიტანეთის იმპერიაში უკვე ისეთი ქვეყნები შედიოდნენ, როგორებიცაა: ინგლისი, შოტლანდია, უელსი, ირლანდია, და ინდოეთის დიდი ნაწილი, ხოლო ნაპოლეონის მმართველობის პერიოდში (1799–1815) ბრიტანეთის მიერ საფრანგეთთან წარმოებულმა ბრძოლებმა იმპერიას უფრო მეტი ტერიტორია და კუნძული შესძინა: კარიბის, ხმელთაშუა და წყნარი ოკეანის კუნძულები. ბრიტანეთი ასევე აკონტროლებდა ტრინიდადს, ტობაგოს, ცეილონს, მავრიკიას, სანტალუჩიას, მალტას, სინგაპურს. ახალ ზელანდიაზე კონტროლი ბრიტანელებმა 1840 წელს გაავრცელეს; სამხრეთ აფრიკაზე კი – 1881 და 1899-1902 წლებში, რომელიც ბურებს (ჰოლანდიელ კოლონიზატორებს) წაართვეს; ფიჯიზე – 1874 წელს; პაკუა-ახალ გვინეაზე – 1884 წელს; ტოგოზე – 1900 წელს.

სიპაების (ინდოელი მეომრების) დიდი აჯანყების ჩახშობის შემდეგ 1857 წელს აღმოსავლეთ ინდოეთი, რომელშიც შედიოდა პენჯაბი, ბელუჯისტანი და ბირმა, იმპერიის ძლიერი კონტროლის ქვეშ მოექცა, ხოლო 1878 წელს, როცა ინდოეთში პირველი ინგლისელი მეფის ნაცვალი (ვიცე-მეფე) დაინიშნა ქვეყანა ოფიციალურად ბრიტანეთის იმპერიის ნაწილი გახდა.

ინდოეთის კოლონიზაცია პირველად პორტუგალიელებმა განახორციელეს. მათ ფეხდაფეხ ჰოლანდიელები მიჰყვათ, ხოლო როცა ინგლისი გაძლიერდა როგორც საზღვაო სახელმწიფო, მათაც თავიანთი ევროპელი თანამომხმეების მსგავსად გეზი ინდოეთისაკენ აიღეს. ჯერ კიდევ მე-17 საუკუნის დასაწყისში, შექსპირის ეპოქაში, ელიზაბედ დედოფალმა სანქცირება გაუკეთა ოსტ-ინდიან (აღმოსავლეთ-ინდურ) სავაჭრო კომპანიას. იმავე საუკუნის ბოლოს (დეფოს პერიოდში) ინგლისის მეფემ

ჩარლზ II-მ ცოლად პორტუგალიელი პრინცესას შერთვის შემდეგ მზითევში ქალაქი ბომბეი მიიღო და არენდით იმავე კომპანიას გადასცა. კომპანიას ყაჩაღები მართავდნენ, მაგრამ, როგორც ისტორიკოსები აღნიშნავენ, იმ პერიოდში კომერციულ საქმიანობასა და ყაჩაღობას შორის საზღვრის გავლება, მათი ერთმანეთისაგან გამიჯვნა თითქმის შეუძლებელი იყო. როგორც დანიელ დეფო მიიჩნევდა, ყველა ყაჩაღი რომ დაეპატიმრებინათ, ვაჭრობა ქვეყანაში აღარ იარსებებდა.

ინგლისელები ინდოეთში შეჭრას იმით ხსნიდნენ, რომ მათ ინდოეთიდან თავიანთი ქვეყნისათვის საჭირო პროდუქტი და სხვადასხვა სახის საქონელი გამოჰქონდათ (მაგ: ჩაი, ტკბილეული, აბრეშუმი და კიდევ უამრავი სხვა რამ). ხოლო მთელი სამყაროს წინაშე, მათ იტვირთეს მისია აღმოეფხვრათ ქვეყნისათვის დამახასიათებელი მავნე ჩვევები და მოეწესრიგებინათ იქ არსებული ქაოსური მდგომარეობა. ინგლისელები თავიანთ დამსახურებად თვლიდნენ ინდოეთში მონობის, მაჰარაჯებს შორის ძმათამკვლელი შიდაომების შეწყვეტას და ზოგიერთ ყოვლად მიუღებელი წეს-ჩვეულებისა და ადათის გაუქმებას (მაგალითად ისეთი, როგორიცაა ცოლის დაწვა ქმრის გარდაცვალების შემდეგ). თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მეთოდი, რომლის მეშვეობითაც ისინი წესრიგს ამყარებდნენ ქვეყანაში, ნაკლებად მისაღები იყო, ვინაიდან აღნიშნული შიდაომებისა და უთანხმოებების აღმოფხვრა „დაჰყავი და იბატონე“ პოლიტიკის ფონზე ხორციელდებოდა. ასეთ შემთხვევაში კი ერთი შუღლი და ანგარიშსწორება მეორეთი იცვლებოდა.

მე-18 საუკუნის მიწურულს პარლამენტთაშორის პოლიტიკური უთანხმოების დროს გამოამჟღავნა ინდოეთში ინგლისელი გუბერნატორის უორენ ჰაისტინგსის მიერ უმძიმესი და უსასტიკესი ფორმით ჩადენილი დანაშაულებები. ამასთან დაკავშირებით, ჰაისტინგსის მიერ ჩადენილი ბინძური საქმეების სამხილებლად, პარლამენტში, საქვეყნოდ ცნობილი დრამატურგი და სახელგანთქმული ორატორი შერიდანი გამოვიდა სიტყვით, რომელიც რამოდენიმე საათს გაგრძელდა და ისტორიაში შევიდა, როგორც ინგლისურ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მომხდარი უმნიშვნელოვანესი მოვლენა. მიუხედავად იმისა, რომ ჰაისტინგსი ბოლომდე იქნა მხილებული თავის დანაშაულში, მაინც დაუსჯელი დარჩა. ხელისუფლება მხოლოდ დაკავებული თანამდებობიდან მისი განთავისუფლებით დაკმაყოფილდა.

არსებობდა ინგლისელთა ინდოეთში ბატონობის კიდევ ერთი მიზეზი – ინდოეთის დაცვა გარეშეთა შემოჭრისაგან. აქ კი რუსეთი იგულისხმებოდა, რომელიც ჩრდილოეთიდან უკვე ავღანეთს იყო მომდგარი.

ინგლისელები აბორიგენ მოსახლეობაში ყველგან და ყველგან თავიანთი უპირატესობის კულტს ამკვიდრებდნენ, ამიტომაც მათ (ინგლისელებს), როგორც ამას თვით კიპლინგიც მრავალჯერ აღნიშნავდა, შესწევდათ უნარი (სრულყოფილად) ემართათ სხვა ერები.

ბრიტანეთის კოლონიური იმპერიის თვალსაჩინო მშენებლები და ამავდროულად აფრიკაში ინგლისელთა ექსპანსიის ოდიოზური იდეოლოგები ლეანდერ სტარ ჯეიმსონი და სესილ როდსი, რადიარდ კიპლინგის უახლოესი მეგობრები იყვნენ. კიპლინგმა ისინი აფრიკაში გაიცინო და მალევე დაუმეგობრდა კიდევ, ვინაიდან მათი შეხედულებები, მსოფლმხედველობა, ბრიტანეთის იმპერიის სხვა ქვეყნებზე დომინირების აუცილებლობის შესახებ, აბსოლუტურად მისაღები აღმოჩნდა მისთვის. ისინი აახლოებდნენ იმპერიას განვითარების უმაღლეს წერტილთან. კიპლინგის ბიოგრაფები არაერთგზის აღნიშნავენ იმ საკმაოდ არასასიამოვნო ფაქტს, რომ კიპლინგს ავანტურისტი ჯეიმსონის, ანგლო-ბურთა ომის ერთ-ერთი გამჩაღებლის, და საერთოდ ნაკლებად სასიამოვნო პიროვნების ფოტოსურათი, თავის სამუშაო ოთახში, მაგიდაზე, საკუთარი შვილების ფოტოსურათების გვერდით ედო.

1882 წლისათვის ბრიტანეთი აფრიკაში ეგვიპტეს, სუდანსა და ნიგერიის გარკვეულ ნაწილს აკონტროლებდა. მე-19 საუკუნის დასასრულს კი იმპერიამ დედამიწის თითქმის ერთი მეოთხედი ნაწილი დაიკავა. იმპერიის შემადგენლობაში არსებულმა თითქმის ყველა ქვეყანამ პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ მიიღო პოლიტიკური ავტონომია (კანადა, ავსტრალია, ახალი ზელანდია, სამხრეთ აფრიკა, და ირლანდია) და, საბოლოოდ, დამოუკიდებლობაც. მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ ბრიტანეთის იმპერიამ შეწყვიტა არსებობა.

ბრიტანეთის იმპერიის პერიოდში არსებული, საკმაოდ დამაბული, პოლიტიკური მდგომარეობა და უბრალო ბრიტანელი ხალხის განწყობა კარგ ნიადაგს ქმნიდა იმისათვის, რომ შექმნილიყო და განვითარებულიყო მძლავრი კოლონიური ლიტერატურა. თანდათანობით უფრო და უფრო მეტი მწერალი და პოეტი გამოდიოდა

დამპყრობლური თუ ექსპანსიური ლოზუნგებით. ყველანაირად აღიდეგდნენ სხვა ერებზე ძალად თავს მოხვეული თეთრი ადამიანის „ისტორიულ მისიას“. ხდებოდა ძლიერი პიროვნების სახის კულტივირება. მე-19 საუკუნის მწერალთა ჰუმანური მორალი მოძველებულად იქნა მიჩნეული, ხოლო მისი ადგილი „მამაცი“, „უშიშარი“ იმპერიის მსახურთა ამორალიზმმა დაიკავა, რომელსაც მილიონობით „დაბალი რასისა“ თუ „დაბალი კლასის“ წარმომადგენელი ემორჩილებოდა. ამავე პერიოდში მსოფლიოს ყურადღების ცენტრში აღმოჩნდა ინგლისელი სოციოლოგის ჰერბერტ სპენსერის მოსაზრება. ის ცდილობდა დარვინის მიერ აღმოჩენილი ბუნებრივი გადარჩევის პრინციპი გადაეტანა ადამიანთა საზოგადოებაში. არანაკლები პოპულარობით სარგებლობდა ფრიდრიხ ნიცშეს „ზარატუსტრაც“, რომელიც ევროპის ერთი ქვეყნიდან მეორეში დიდი სისწრაფით ვრცელდებოდა.

მაგრამ უნდა აღვნიშნოთ, რომ რადგან სპენსერის, ნიცშესა თუ მათ მიმდევართა შეხედულებები აბსტრაქტული და ფრიად მაღალი მეცნიერული დონისაა, ამიტომაც იგი ხელმისაწვდომი იყო მხოლოდ ვიწრო, ელიტარული საზოგადოებისათვის.

კიპლინგის, კოლონიური გაზეთის კორესპონდენტის, მოთხრობები და ლექსები, რომლებიც ასე უბრალო, ყველასათვის გასაგებ ენაზე იყო შექმნილი, ფართო მკითხველისათვის უფრო თვალნათელი, მისაღები და უპირველესყოვლისა ხელმისაწვდომი აღმოჩნდა. კიპლინგმა კარგად იცოდა თუ რითი სუნთქავდა კოლონიური ინდოეთი და შესაბამისად ზუსტად გადმოსცემდა იქ მცხოვრებ თუ მოღვაწე ანგლო-ინდოელთა ცხოვრებისეულ სირთულეებსა და მისწრაფებებს.

რადიარდ კიპლინგი ლიტერატურულ ასპარეზზე ძალიან ახალგაზრდა გამოვიდა. მან თავისი პირველი ნაწარმოები „ასი მწუხრის კარი“ (“The Gate of the Hundred Sorrows”) ინდოეთში (საერთო ჯამში სულ 13 წელი დაჰყო. 1865-1871 წლები; 1882-1889 წლები) 1884 წლის 26 სექტემბერს, „სამოქალაქო და სამხედრო გაზეთში“ გამოაქვეყნა, სადაც „იუნაითიდ სერვის კოლეჯის“ დამთავრებისთანავე კორესპონდენტად დაიწყო მუშაობა. ინდოეთში, თავისი ბავშვობის, თითქმის დავიწყებულ ქვეყანაში დაბრუნებამ და კოლონიური გაზეთის რეპორტიორის მოხეტიალე ცხოვრებამ დიდი გამოცდილება შეჰმატა მწერალს. მისგან თითქოს საბოლოოდ გამოიძერწა ქვეყნის სამაგალითო მოქალაქე და დიდი მხატვარი. იქ

მუშაობის პერიოდში ის არაერთხელ ყოფილა ინდოეთის სხვადასხვა კუთხეში; შეხვედრია ასობით სხვადასხვა სოციალური მდგომარეობის, რასისა თუ წარმომავლობის ადამიანს და არაერთხელ აღმოჩენილა საფრთხის წინაშე პირისპირ. ჟურნალისტურმა საქმიანობამ კიპლინგს მოვლენებისადმი ყურადღებით თვალყურის დევნა, დაკვირვებულობა და სხვების გულდასმით მოსმენა ასწავლა. მიღებული მრავალფეროვანი გამოცდილების წყალობით ის თანდათანობით ადგილობრივი ყოფისა და ადათ-ჩვევების ბრწყინვალე, უბადლო მცოდნედ გადაიქცა, რომლის შეხედულებებითაც ბრიტანეთის მთავარსარდალი, ლორდი რობერტსი – მეტსახელად კანდაგარელიც კი ინტერესდებოდა.

ლიტერატურული ევოლუციის თვალსაზრისიდან გამომდინარე, კიპლინგის ნოველების გამოჩენა, დასავლელი (დასავლეთში მცხოვრები) მკითხველისათვის აბსოლუტურად უცნობი ქვეყნის, ინდოეთის ეგზოტიკური სამყაროს, იქაური ბუნებისა და ადათ-ჩვევების თავისებურების, კოლონიზატორთა, იმპერიის უბრალო მსახურთა თუ ინგლისელ ჯარისკაცთა ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ, ისტორიულად გარდაუვალი მოვლენა იყო. წინა საუკუნის 80-იან წლებში, იმ დროს, როცა კიპლინგმა კოლონიურ გაზეთში დაიწყო თავისი მოთხრობების გამოცემა, სენსაციური წარმატებით სარგებლობდა სტივენსონის „განძთა კუნძული“ და ჰაგარდის „სოლომონ მეფის საგანძური“, მაგრამ თუკი სტივენსონი და ჰაგარდი ინგლისურ პროზაში გაბატონებულ სოციალურ-ფსიქოლოგიურ რომანებს განსხვავებული ჟანრის – სტილიზებული ავანტურისტული რომანი დაუპირისპირეს, მათგან განსხვავებით კიპლინგი აბსოლუტურად უცნობ საშუალებებს მიმართავს. მის მოდელს ე. წ. „ფიზიოლოგიური ნარკვევი“ წარმოადგენს. ეს არის ჟანრი, რომელიც მაშინდელი თანამედროვე ლიტერატურული სისტემების პერიფერიებში იყო მოთავსებული, ხოლო გარკვეული მოდიფიცირების შემდეგ იგი სიუჟეტურ ფორმას ღებულობს და ე. ი. ნოველად გადაიქცევა, რომლის ანალოგიც ინგლისურ ტრადიციულ ლიტერატურას კიპლინგამდე არ ჰქონია. „ასი მწუხრის კარის“ გაზეთის ფურცლებზე გამოჩენით ანგლო-ინდოელებს, მათდა გასაოცარად, მიეცათ საშუალება წაეკითხათ საკუთარი ცხოვრებისა და იმ ქვეყნის შესახებ, სადაც მათ, სამშობლოდან მოწყვეტილებს უხდებოდათ ცხოვრება და მოღვაწეობა. კიპლინგი წერდა მოკლედ (ვინაიდან საგაზეთო გვერდები შეზღუდული

იყო), ენერგიულად, მაგრამ არასოდეს ცდილობდა ხელოვნურად დაეძაბა, გაემძაფრებინა სიუჟეტი. ის ინდური ცხოვრების თავისებურ „ფიზიოლოგიურ ნარკვევს“ წარმოადგენს, გამდიდრებულს მოვლენების მკაფიო და დეტალური აღწერით. ამავე დროს მოთხრობები შექმნილია იმ ჰინდუსტანურ ენაზე, რომელიც ანგლო-ინდოელთათვის ასე ახლო და მშობლიურია, ხოლო პერსონაჟთა სახეები და ტიპები ისეთი სიზუსტითაა მოცემული, თითქოს ისინი ყოველდღიური ცხოვრებიდან არიან გადმოსული. მკითხველმა მათში საკუთარი თავი და ის ადამიანები ამოიცნო, რომელთან ერთადაც მას სამხედრო თუ სამოქალაქო სამსახურში ყოველდღიურად უხდებოდა ურთიერთობა. ყოველივე ამას ისიც ემატებოდა, რომ კიპლინგი თხრობისათვის უფრო რეალისტური ფონის მისაცემად პირველ პირში („მე“), ან კიდევ სხვის მიერ მონათხრობზე დაყრდნობით საუბრობს. „ასი მწუხრის კარი“ ბრწყინვალე ლიტერატურული მოვლენა გახდა. მოთხრობა, მართლაც საინტერესოდაა დაწერილი, მაგრამ საზოგადოებაში მთავარ გაცემას ეს არ იწვევდა. მკითხველი გააოგნა ავტორის ასაკმა. მაშინ რადიარდი 19 წლისაც არ იყო. მისმა ახალმა მოთხრობებმა და ლექსებმა, რომლებიც რეგულარულად იბეჭდებოდნენ გაზეთის ფურცლებზე, მალე მთელი ინდოეთი აალაპარაკა. ახალგაზრდა მწერალი ინდოეთში მცხოვრები ყველა ანგლო-ინდოელის ფავორიტი გახდა. მას იქ ყველა იცნობდა, მაგრამ არა ინდოეთის ფარგლებს გარეთ. “That’s Literature”, “That’s Literature at last” („აი ლიტერატურა, აი ლიტერატურა ბოლოს და ბოლოს“) (79, 4.) – ასე მიმართა თავის სტუდენტებს ლიტერატურისა და რიტორიკის პროფესორმა დევიდ მესონმა, როცა ახალგაზრდა და იმ პერიოდისათვის ნაკლებად ცნობილი მწერლის, რადიარდ კიპლინგის ნაწარმოებები წაიკითხა.

ახალგაზრდა მწერლის პირველი მოთხრობების კრებული „უბრალო ამბები ბორცვიდან“ (“Plain Tales from the Hill”) 1888 წელს ინდოეთშივე გამოიცა (სულ გამოიცა 8 კრებული, 142 მოთხრობა შვიდი წლის განმავლობაში). ქვეყნის (ინდოეთის) ფარგლებს გარეთ წარმატება და აღიარება ნიჭიერმა მწერალმა, შეიძლება ითქვას, კრებულის გამოქვეყნებისთანავე მოიპოვა. თუკი გავითვალისწინებთ იმას, რომ ინგლისურ ენაზე სიტყვა „უბრალო“ (Plain) „დაბლობსაც“ შეიძლება ნიშნავდეს, მაშინ აბსოლუტურად ნათელი გახდება ის ფაქტი, რომ მწერალმა შეგნებულად შეუპირისპირა ერთმანეთს მაღლობი და დაბლობი, მთა და ბარი, მარტივი და რთული. „უბრალო

(მარტივი) მოთხრობები, ამბები არსებულ სირთულეებზე“ – ასეთია ამ კრებულის სათაურის შინაგანი არსი. რა თქმა უნდა, ამის საუკეთესო მაგალითს კრებულში შესული მოთხრობები წარმოადგენენ, რომლებშიაც მწერლის რეალური სახე გამოჩნდა.

კიპლინგისეული უბრალოების, სიმარტივის პირველ ნიშნებს მისი მოთხრობების მოკლე ფორმა წარმოადგენს, რომელიც მან გაზეთში კორესპონდენტად მუშაობის პერიოდში შეითვისა. მეორე თავისებურება კი მოთხრობათა უშუალობაა – თითქოს ეს არც ლიტერატურული ნაწარმოები, ან კიდევ არც მოთხრობა და არც რეპორტაჟია, არამედ, უბრალოდ, ცოცხალი მეტყველების რაღაც ნაწილი. დღეს ამ ხერხს „მოთხრობელის ხერხს“ უწოდებენ. ის ლიტერატურაში საკმაოდ კარგადაა დამკვიდრებული და მწერალთა დიდი ნაწილიც ხშირად მიმართავს მას იმ შემთხვევაში, როცა ავტორს სურს არა თვითონ წარადგინოს, მოგვითხროს რაიმე მისივე გმირის შესახებ, არამედ თვით ნაწარმოების გმირს აძლევს ამის საშუალებას თვითონ ისაუბროს საკუთარ თავზე. კიპლინგი სხვა ჩვეულ ლიტერატურულ ხერხებსაც კი უარყოფს. მაგალითად, ხშირად ნაწარმოებში არანაირი სახის შესავალი ნაწილი არ არსებობს, არ არის ნაჩვენები მოქმედების პერიოდი, დრო თუ ადგილი. მკითხველი ნაწარმოების კითხვისას აწყდება არა რაიმე ამბის თანმიმდევრულ თხრობას, არამედ წინადადებათა არათანმიმდევრულ წყობას, რომელიც გარკვეული წინასწარი ინფორმაციის მიწოდების გარეშე, ნაწარმოების ნებისმიერი გმირის პირდაპირი მოქმედებითა თუ საუბრით იყოს გადმოცემული. გაოგნებული მკითხველი, რომლისთვისაც თავდაპირვალედ აბსოლუტურად გაუგებარია ნაწარმოების სიუჟეტი ინტერესდება მისით და სულ ცოტა ხანში მისთვის ნათელი ხდება როგორც მოსაუბრის ვინაობა და მიზნები, ასევე მოქმედების დრო და ადგილი. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ავტორი თითქოს სრულიადაც არ აქტიურობს და მის ნაცვლად მკითხველის წინაშე გამოდის თვით ნაწარმოების პერსონაჟი.

კიპლინგის ლექსები თუ მოთხრობები თხრობის მანერის უბრალოებით გამოირჩევიან. მისი გმირები, უბრალო ბრიტანელი მოქალაქეებია, რომლებიც მათთვის ჩვეულ ენაზე – დიალექტსა თუ სლენგზე, მაღალი საზოგადოებისათვის მიუღებელი ფორმით მეტყველებენ არა იმიტომ, რომ კიპლინგი არ მიეკუთვნებოდა საზოგადოების მაღალ ფენას (პირიქით, ის იყო რაფინირებული პიროვნება და ბრწყინვალედ ფლობდა

ლიტერატურულ ინგლისურს), არამედ ის თავისი გმირების, აზრებისა და მისწრაფებების გამოსახატავად, გამიზნულად მიმართავდა უბრალო ხალხის ენას. კიპლინგს ჰქონდა საოცარი ტალანტი ცხოვრების მდორე, უინტერესო დინებაში ეპოვა ამადლევებელი და ღირებული. უბრალო ადამიანში ნახულობდა იმ დიდსა და ამადლეულს, რომელიც ხდიდა მას კაცობრიობის სრულუფლებიან წარმომადგენლად. მოთხრობაში „სახელმწიფოთა კონფერენცია“ (A Conference of the Powers) კარგად ჩანს კიპლინგის, როგორც მხატვრული სიტყვის დიდოსტატის, პოეტური ხელოვნება. ეს არის პროზაული ცხოვრების თავისებური პოეზია.

ახალგაზრდა ოფიცრების საზოგადოებაში, რომლებიც თავს იყრიან მოთხრობელის ბინაში (თხრობა პირველ პირშია გადმოცემული), შემთხვევით ხდება ავტორის მეგობარი, მწერალი კლივერი – „ცნობილი სტილისტი და მხატვრული სიტყვის დიდოსტატი“. კლივერი, რომელიც ცხოვრობს ბრიტანეთის იმპერიის გაიდელეებული, განყენებული წარმოდგენების სამყაროში, თავზარდაცემულია იმ სინამდვილით, რომელიც მის წინაშე გაიხსნა ბრიტანელი ოფიცრების მონათხრობით. მასსა და ამ სამ, კოლონიაში ომგამოვლილ და მრავლისმნახველ, ახალგაზრდას შორის იმხელა უფსკრულია, რომ ისინი სულ სხვადასხვა, ერთმანეთისათვის გაუგებარ ენაზე საუბრობენ. კლივერს არაფერი გაეგება მათი სამხედრო ჟარგონისა, რომელშიც ინგლისური სიტყვები გაზავებულია ინდური და ბირმული ჟარგონით და აბსულუტურად განსხვავდება იმ ფაქიზი მეტყველებისაგან, რომლის მიმდევარიც კლივერია. ის განცვიფრებული უსმენს ახალგაზრდა ოფიცრების საუბარს. მას ეგონა, რომ ის იცნობდა მათ, მაგრამ ყველაფერი მათში და მათ მონათხრობში მისთვის ახალია, მიუხედავად ამისა კლივერი ოფიცრებს ერთგვარი გულგრილობით უყურებს. კიპლინგი ხაზს უსვამს ამ გარემოებას და ნიშნისმოგებით დასცინის საუბრის კლივერისეულ მანერას: „მრავალი ინგლისელის მსგავსად, რომლებიც მეტროპოლიის საზღვრებს არ გაცდენიან, კლივერი გულწრფელად იყო დარწმუნებული, რომ დაშტამპული საგაზეთო ფრაზა, რომელსაც ის უკეთებდა ციტირებას, ასახავს ჯარისკაცების ნამდვილ ცხოვრებას, რომელთა მძიმე შრომა უზრუნველყოფს კლივერის მშვიდ და მრავალფეროვნებით აღსავსე ცხოვრებას“ (111). კლივერისა და იმპერიის სამი ახალგაზრდა მშენებლის დაპირისპირებით კიპლინგი ცდილობს ერთმანეთთან

დააპირისპიროს უსაქმურობა და შრომა, ცხოვრების მკაცრი სიმართლე იმ სიმართლესთან ვისი უზრუნველყოფილი არსებობა აგებულია ამ ჯარისკაცების გაჭირვებაზე, ოფლსა და სისხლზე. ცხოვრების შესახებ სიცრუისა და სიმართლის დაპირისპირების ეს მოტივი კიპლინგის ბევრ ნაწარმოებს გასდევს და მწერალი ყოველთვის მკაცრი სიმართლის მხარეზეა. სხვა საკითხია ახერხებს თუ არა თვითონ ამას, მაგრამ ის აცხადებს, – შესაძლებელია გულწრფელად, – იმის შესახებ, რომ იგი მიისწრაფვის ამისკენ. ის არ წერს როგორც კლივერი და არც იმის შესახებ, რაზედაც კლივერი. მისი ყურადღების ცენტრში ნამდვილი ცხოვრებისეული სიტუაციებია, მისი ენა – უბრალო ადამიანების ენაა და არა ინგლისელი დეკადენტების მანერული მეტყველება.

თავისი ქმნილებების ფურცლებზე მწერალმა თითქოს გადმოღვარა, გადმოაფრქვია იმ პერიოდში არსებული, რეალური ცხოვრება. პროფესიონალი მკითხველისათვის ცხადია, რომ ასეთი რამ – უბრალოდ დაწერო ცხოვრებაზე – ასე ადვილად, თავისით არ ხდება. ამას ესაჭიროება დიდი ტალანტი, რათა ასე მოქნილად გადმოსცე, ცხოვრებისეულ სინამდვილეზე შექმნილი შთაბეჭდილება.

კიპლინგის დაბადებიდან შვიდი წლით ადრე ინდოეთი ოფიციალურად ბრიტანეთის იმპერიის ნაწილი გახდა, ხოლო კიპლინგის გარდაცვალებიდან ათი წლის შემდეგ ინდოეთმა მიიღო დამოუკიდებლობა. აქედან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ მას ცხოვრება და მოღვაწეობა ბრიტანეთის იმპერიის ბატონობის ყველაზე თვალსაჩინო პერიოდში მოუხდა. მისი შემოქმედება მაშინდელი პერიოდის ყველაზე მძიმე და საბედისწერო მოვლენების ანარეკლს წარმოადგენს, რომელშიაც იმ პერიოდის ყველაზე მნიშვნელოვანი და უმძიმესი კონფლიქტები აისახა.

„რკინის რადიარდი“ სხვა, „ჰუმანური“, „ტკბილად მოსაუბრე“ მწერლებისაგან განსხვავებით, რომლებიც მუდამ შელამაზებულად გადმოსცემდნენ ამა თუ იმ მოვლენას, მიიჩნევდა ესაუბრა დაუფარავად. კარგისთვის კარგი დაერქვა და ცუდისათვის ცუდი. შეუდარებელი ნიჭის მქონე კიპლინგი ცდილობდა პოეტურად ხოტბა შეესხა უხეში, უპრინციპო ძალისათვის, რომელიც მხოლოდ იმპერიის სასარგებლოდ მოქმედებდა და იქ სადაც ადრე მკითხველი მიჩვეული იყო ავტორის მიერ ძალადობის ფაქტების შელამაზებას ან საერთოდ უგულებელყოფას, კიპლინგი

იჩენდა მეტ პატიოსნებას, არ ხუჭავდა ძალადობაზე თვალს და ცდილობდა მაქსიმალური სიცხადით მიეწოდებინა ის მკითხველისათვის.

თავი I

რ. კიპლინგი და კრიტიკის აქსიოლოგიური შკალა

მიუხედავად იმისა, რომ რ. კიპლინგი, „ძლევამოსილი იმპერიის“ თავგამოდებული მოტრფიალე და ამავდროულად ინდოეთის დიდი გულშემატკივარი, საქვეყნოდ აღიარებული პიროვნებაა, რომელიც თავისი უჩვეულო ნიჭითა და ტალანტით ასე მკვეთრად გამოირჩევა სხვებისაგან, კვლავაც კრიტიკოსთა განსჯის საგანს წარმოადგენს. პოლემიკა მისი შემოქმედების გარშემო კვლავაც გრძელდება, ვინაიდან თვით კიპლინგის წერის ხელოვნება საკმაოდ რთული და მრავალფეროვანია, ამიტომაც მისი შემოქმედების ირგვლივ, თითქმის საუკუნის განმავლობაში, უამრავი, ერთმანეთისაგან აბსოლუტურად განსხვავებული, ურთიერთგამომრიცხავი შეხედულება თუ მოსაზრება არსებობს, რომელიც თავის მხრივ, დროთა განმავლობაში ხშირად იცვლება კიდევ.

ამასთან უნდა ითქვას, რომ რადიარდ კიპლინგის მრავალფეროვანი შემოქმედებისადმი ინტერესი დღეისათვის ისეთ მასშტაბებს აღარ მოიცავს, როგორსაც მწერლის მოღვაწეობისას, ვინაიდან მისი შემოქმედების ძირითადმა პათოსმა აქტუალობა დაკარგა, თუმცა ეს როდი ნიშნავს იმას, რომ კრიტიკოსებმა და მით უმეტეს მკითხველმა დავიწყებას მისცეს ის, მაგრამ ისეთი დიდი ინტერესისა და ყურადღების ფონზე, რომელსაც მისი ეპოქის თანამედროვენი სიცოცხლეშივე იჩენდნენ მის მიმართ, რ. კიპლინგი დღეისათვის ჩრდილში რჩება. მწერლის პატრიოტული სულისკვეთება დღევანდელი ინტერესებს აღარ პასუხობს. თუკი კიპლინგის შემოქმედებას ამ კუთხით განვიხილავთ, ცხადია, მისი ქმნილებები იმ ეპოქის პროდუქტს წარმოადგენენ, რომელშიაც მწერალს უხდებოდა მოღვაწეობა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რადიარდ კიპლინგის შემოქმედებას თავისი უჩვეულობის გამო ლიტერატურულ წრეებში ძალიან დიდი გამოხმაურება ჰქონდა და რა თქმა უნდა, ამის გამოც ის ხშირად მკაცრი კრიტიკის ობიექტადაც გადაქცეულა. თუკი გულდასმით გადავავლებთ თვალს მის მრავალფეროვანსა და ამავდროულად

სხვებისაგან საკმაოდ განსხვავებულ, არატიპიურ შემოქმედებას, უცნაურად აღარ მოგვეჩვენება ის ფაქტი, რომ მისი პოეზიისა თუ პროზის ირგვლივ ამდენი ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრება, შეხედულება ტრიალებს. ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე მისი შემოქმედების შესწავლის რამოდენიმე ეტაპის გამოყოფა შესაძლებელი:

პირველ ეტაპს მე-19 საუკუნის 80-90-იანი წლების კრიტიკა წარმოადგენს. ამ პერიოდში ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა მწერლის შემოქმედებითი მოღვაწეობის შესახებ ძალიან ბევრი სტატია თუ კვლევა დაიწერა და გამოქვეყნდა. იმ პერიოდში არსებული მიმდინარეობის „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“ მიმდევრები, მის პოეზიასა და პროზას ვულგარულს, უნიჭოსა და უგემოვნოს უწოდებდნენ, ვინაიდან მისი ლექსებისა თუ მოთხრობების პერსონაჟთა, უბრალო ადამიანთა: მშენებელთა, მეზღვაურთა თუ ჯარისკაცთა მეტყველების უბრალოება მიუღებელი იყო იმდროინდელი მაღალი საზოგადოებისათვის. ეს არის მწერლის შემოქმედებისათვის დამახასიათებელი თხრობის ის სპეციფიკური მანერა, სტილი, რომელმაც ის ხალხში ასეთი პოპულარული გახადა. კოლონიურ გაზეთში კორესპონდენტად მუშაობამ კიპლინგს შემატა არა მხოლოდ პროფესიული გამოცდილება, არამედ მან ასევე მიიღო უდიდესი ცოდნა ინდოეთის სხვადასხვა კუთხეში არსებული ცხოვრებისეული სტილისა და იქაური მოსახლეობის ადათ-ჩვევების შესახებ. დაწვრილებით გაეცნო იქ მცხოვრები უბრალო ინგლისელების, კოლონიზატორებისა თუ ინგლისელი ჯარისკაცების ყოფასა და საქმიანობას, რომლებიც დიდი ხნის განმავლობაში მისი შემოქმედების უშრეტ წყაროს წარმოადგენდნენ. მწერალი უბრალო ბრიტანელი მოქალაქეების აზრებისა და მისწრაფებების გამოსახატავად, რაც უკვე არაერთხელ ავლნიშნეთ, გამიზნულად მიმართავდა უბრალო ხალხის ენას, სლენგს. ამის გამო იგი ხშირად ხვდებოდა კრიტიკის ქარცეცხლში. ის, რის გამოც კრიტიკოსებს არ მოსწონდათ კიპლინგი, გახდა მისი სახალხო პოპულარობის წყარო. რადიარდ კიპლინგი ნამდვილად სახალხო მწერალი, პოეტი იყო. როგორც ოსკარ უაილდი ამბობს, „თუკი ლიტერატურული კრიტერიუმით ვიმსჯელებთ, კიპლინგი დიდი ტალანტია, რომელიც ყოველ სიტყვაზე ქოშინებს, ხოლო თუკი ვიხელმძღვანელებთ ცხოვრებისეული კრიტერიუმით – ეს არის რეპორტიორი, რომელიც ყველაზე კარგად იცნობს ვულგარულ

მეტყველებას“ (79). კიპლინგის შემოქმედების თაყვანისმცემელთა რიგებში ისეთი გამოჩენილი ადამიანებიც იდგნენ, როგორებიცაა უ. ე. ჰენლი და ა. კონანდოილი. ამ უკანასკნელმა პირველმა გაუსვა ხაზი ინგლისურ ლიტერატურაში კოლონიური ჟანრის არსებობას.

თუ გავითვალისწინებთ იმ პერიოდის საერთო „კლიმატს“, როცა მწერალს ლიტერატურული მოღვაწეობის ასპარეზზე მოუხდა გამოსვლა, დიდი ბრიტანეთის იმპერია განვითარების უმაღლეს ფაზაში შედიოდა, ამიტომაც ადვილი გასაგებია იმ მწერალთა და კრიტიკოსთა აღფრთოვანება კიპლინგის შემოქმედებისადმი, რომელთა შეხედულებებსაც გულწრფელად იზიარებდა თავის ქმნილებებში. როგორც ჰ. უელსი წერდა: კიპლინგი იმ პერიოდის „ეროვნულ სიმბოლოდ“ გადაიქცა (156, 130.), ვინაიდან ის იმ ინგლისელთა ინტერესების დამცველად მოგვევლინა, რომლებიც სამშობლოდან შორს, მათთვის სრულიად უცხო, განსხვავებული კულტურისა და ადათ-ჩვევების მქონე ქვეყანაში იმყოფებოდნენ და მიუხედავად იქ არსებული საშინელი პირობებისა მამაცურად ატარებდნენ მათთვის ნაბოძებ „თეთრი ადამიანის ტვირთს“.

კიპლინგის იმპერიალისტურ პათოსს, ბევრი იმ დროისათვის საქვეყნოდ ცნობილი პიროვნება მკვეთრად უპირისპირდებოდა.

„ვერ ვიტან მის მყვირალა, უტიფარ პატრიოტულ ლექსებს“, წერდა ჰენრი ჯეიმსი 1899 წელს, რომელიც ადრე მეგობრობდა კიდევ კიპლინგთან და აღფრთოვანებული იყო მისი „აბსოლუტურად ზებუნებრივი ტალანტით“ – „მიმაჩნია, რომ ნაციონალური იდეების ამ სახით წარმოჩინება დედაზე დაფიცების ტოლფასია. საუკუნეში ორ-სამჯერ დასაშვებია, მაგრამ არა ყოველ თვეში“ (48, 7).

კიპლინგის უახლოესი მეგობარი ჰენრი ჯეიმსი, მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო პერიოდში დიდ იმედგაცრუებას განიცდიდა მწერლის მიმართ, სახალხოდ მაინც არ კიცხავდა მას. სხვები მსგავსი ლოიალობით არ გამოირჩეოდნენ. მათ მწერალი შერაცხეს, როგორც „ლიტერატურული ხულიგანი“. ლიბერალურად მოაზროვნეთათვის „რკინის რადიარდი“ წარმოადგენდა ანტიჰუმანურობის მაგალითს. ის ლიტერატურულ წრეებშიც კი არ მიიღეს და „იმპერიალიზმის სახალხო მომღერლის“ იარლიყი ჩამოჰკიდეს.

კიპლინგის შემოქმედების კრიტიკის შემდგომ ეტაპს საფუძველი მეორე მსოფლიო ომის დროს ჩაეყარა. ამ პერიოდის კვლევებიდან აღსანიშნავია თ. ელიოტის (75), ჯ. ორუელისა (145) და ე. უილსონის (157) (158) მნიშვნელოვანი სტატიები: ე. უილსონი – კიპლინგის შემოქმედების „ფროიდისტური“ კრიტიკის ფუძემდებელი, კიპლინგის შემოქმედებითი მოღვაწეობის თავისებურებას „ტრამვირებულ“ ბავშვობას უკავშირებს.

ე. უილსონს მხედველობაში ის პერიოდი აქვს, როცა რადიარდი, რომელიც ექვს წლამდე ინდოეთში ოჯახის წევრებთან ერთად ბედნიერად იზრდებოდა, მშობლებმა უმცროს დასთან ერთად ინგლისში საპორტო ქალაქ საუტსში, ჰოლოუების ოჯახში გააგზავნეს განათლების მისაღებად, რომლებიც კერძო პანსიონის მფლობელები იყვნენ.

პატარაობიდანვე (ინგლისში გამგზავრებამდე) რადიარდი თავისი ინდოელი აღმზრდელების მიერ ნაამბობ მომაჯადოებელი ზღაპრების ჯადოსნურ სამყაროში იზრდებოდა. მშობლებთან ერთად სადილობისას კი მას მთელი ძალისხმევა სჭირდებოდა იმისათვის, რომ ინგლისურად ელაპარაკა. როგორც თვითონ აღიარებს – ჰინდუ მისთვის წარმოადგენდა იმ ენას, რომელზეც ის აზროვნებდა. იგი სიზმრებსაც კი ამ ენაზე ნახულობდა, ხოლო როცა ინგლისურად იწყებდა საუბარს, ხშირად ადგილობრივი ენისათვის დამახასიათებელ კილო-კავებს იყენებდა. ექვს წლამდე რადიარდი მშობლებთან ერთად ამ მშვენიერ ატმოსფეროში იზრდებოდა, რომელიც სიცოცხლის ბოლომდე უსაყვარლეს და სასურველ მოგონებებად დარჩა.

იმ პერიოდში, შეძლებულ ანგლო-ინდურ ოჯახებში მიღებული იყო შვილების სასწავლებლად ინგლისში გაგზავნა იმ მიზნით, რომ ისინი მათთვის შესაფერის კლიმატში აღზრდილიყვნენ, ესწავლათ ინგლისურად უაქცენტოდ ლაპარაკი და მიეღოთ შესაფერისი განათლება. მაგრამ მათი ინდოეთიდან გამგზავრების უმთავრეს მიზეზს წარმოადგენდა ის ფაქტი, რომ მშობლები გულდასმით ცდილობდნენ თავიანთი შვილები აბორიგენი მსახურების ზეგავლენას გაერიდებინათ, რომლებიც პატარებს ძლიერ ეჩვეოდნენ, ყველაფერს უსრულებდნენ და უზომოდ ანებივრებდნენ. ისინი შიშობდნენ ასევე იმასაც, რომ მათთან ურთიერთობით არსებობდა მათი ბავშვების მიერ ადგილობრივი ადათ-წესების შეთვისების საფრთხეც. აქედან გამომდინარე, ვინაიდან ყველაზე დიდ საშიშროებას ინდოეთში მცხოვრები ინგლისელი ბავშვისათვის

წარმოადგენდა ინდოელთა ცხოვრებისეული სტილი და „ეს საშინელი კოლონიური აქცენტი“, პატარა, ექვსი წლის რადიარდი დაიკოსთან (ალისასთან) ერთად ინგლისში სასწავლებლად გაამგზავრეს.

რა თქმა უნდა, აბსოლუტურად ჩვეულებრივი მოვლენა იქნებოდა, რომ ბავშვები დროებით დედის ნათესავებთან გაეგზავნათ საცხოვრებლად, რომლებიც თავის მხრივ, საკმაოდ შეძლებულნი იყვნენ და მაღალ საზოგადოებაშიც კარგი მდგომარეობა ეკავათ. მაგრამ სამი წლით ადრე, როცა პატარა რადიარდი მათ სტუმრობდა, ბავშვი იმდენად განებივრებული და თავნება აღმოჩნდა, რომ მასპინძელთა უკმაყოფილება გამოიწვია და ამიტომაც მშობლებმა ირჩიეს ის მათთვის უცხო ოჯახისთვის მიეზარებინათ აღსაზრდელად.

ჰოლოუების ოჯახი, რომელსაც რადიარდი და ალისა მიაბარეს, მშობლებმა განცხადებებში იპოვეს. გაოცებას იწვევს ის, თუ როგორი გულგრილობით აზარებდნენ ინგლისელი კოლონისტები შვილებს თავის, სრულიად უცნობ, მეტროპოლიელ თანამემამულეებს აღსაზრდელად. ზოგს შეიძლება უმართლებდა კიდევ, მაგრამ არა რადიარდ კიპლინგს. მისთვის ჰოლოუებთან ცხოვრება აღმოჩნდა ბავშვობის ყველაზე შავ-ბნელი პერიოდი. უკვე შემდგომ, მოზრდილ ასაკში მყოფი, არაერთხელ აცხადებდა, რომ სიამოვნებით დაწვავდა იმ სახლს, რომელშიაც მან საშინელებებით მოცული ექვსი წელი დაჰყო, ხოლო ადგილს, რომელზეც „სასოწარკვეთის სახლი“ იდგა – მარილს მოაყრიდა ისე, როგორც 202 წელს ჩვ.წ.აღ.-მდე რომაელებმა გააკეთეს კართაგენელებზე გამარჯვების შემდეგ.

პანსიონში შვილების გაგზავნა მშობლების მიერ გადადგმული ყველაზე დამღუპველი ნაბიჯი გამოდგა რადიარდისათვის. პანსიონის მეპატრონე მუდამ უკმაყოფილო, დაუნდობელი და შეუბრალებელი ქალბატონი პატარა რადიარდს საზარელ შიშს ჰგვრიდა. პირველივე დღიდანვე შეიძულა მან მოფერებასა და სითბოს მიჩვეული ბიჭი და იქ ყოფნის პირველივე დღიდანვე დაიწყო მის ცხოვრებაში მორალური თუ ფიზიკური ტანჯვა: ხშირი დაკითხვები, რომლებიც უმეტესწილად როზგით სრულდებოდა; გაუთავებელი აკრძალვები; დასჯის უმძიმესი ფორმები; ხშირი დაცინვა და აბუჩად აგდება. „სასოწარკვეთის სახლში“ ყოფნისას, რომელიც მის ავტობიოგრაფიულ მოთხრობაში „ბეე საძაგელო ცხვარო“ (Baa Baa, Black Sheep) - არის

აღწერული, კიბლინგმა დაწვრილებით შეისწავლა ზიზლისა და უძღურობის ფენომენი. ერთდროულად, თავისუფლებისა და ოჯახის წევრების მოულოდნელი დაკარგვით შემრწუნებული წინააღმდეგობის გაწევასაც კი ვერ ბედავდა. მიუხედავად იმისა, რომ დეიდები ხშირად დადიოდნენ ბავშვების მოსანახულებლად, მათ წარმოდგენაც კი არ ჰქონდათ იქ არსებულ მძიმე საარსებო პირობებზე. ქ-ნი ჰოლოუეი, რომლის მზრუნველობის ქვეშაც იმყოფებოდა რადიარდი, მათზე საკმაოდ სასიამოვნო შთაბეჭდილებას ახდენდა, ხოლო პატარა რადიარდი მისი შიშით შეპყრობილი კრინტსაც კი ვერ ძრავდა დეიდებთან ამის შესახებ. პატარა რადიარდი ფიზიკურად საკმაოდ სუსტი ბავშვი იყო და საბოლოოდ, გაუთავებელმა ნერვიულობამ თავისი მწარე ნაყოფიც გამოიღო. ერთ-ერთი ყველაზე დამამცირებელი დასჯის შემდეგ, როცა მას იძულებით გულზე ჩამოკიდეს სამარცხვინო აბრა წარწერით – „მატყუარა“, რადიარდის როგორც ფიზიკური ჯანმრთელობა ასევე ფსიქიური მდგომარეობაც საგრძნობლად შეირყა. რამოდენიმე თვის განმავლობაში მან სრულიად დაკარგა მხედველობა და გარკვეული პერიოდი სიგიჟის ზღვარზეც კი იმყოფებოდა. როცა დეიდა ჯორჯინა (ცნობილი მხატვრის ბერნ ჯონსის მეუღლე) ბავშვების სანახავად კვლავაც ესტუმრა პანსიონს, რადიარდი უმძიმეს მდგომარეობაში დახვდა. მან დაუყოვნებლივ აცნობა დას შვილის ავადმყოფობის შესახებ, ისიც სასწრაფოდ ინგლისში, შვილებთან ჩამოვიდა და როცა რადიარდის საკოცნელად დაიხარა, იგი პატარას მიერ ინსტინქტურად თავდაცვის მიზნით აღმართულ ხელს შეეჩეხა. დედისთვის ყველაფერი ნათელი გახდა. მან შვილები სასწრაფოდ იქაურობას მოაცილა და თავისთან წაიყვანა, ხოლო გამოჯანმრთელების შემდეგ კი რადიარდი განათლების მისაღებად კვლავ ინგლისში, სამხედრო სასწავლებელში „იუნაითიდ სერვის კოლეჯში“ გააგზავნეს. ვინაიდან აღნიშნული სასწავლებელი „იმპერიის მომავალ მშენებლებს“ ზრდიდა, მსგავს ატმოსფეროში გატარებული ხუთი წელი თავისთავად ძალიან დიდ როლს ითამაშებდა მისი შეხედულებებისა და მსოფლმხედველობის არსებული ფორმით ჩამოყალიბებაზე.

„სასოწარკვეთის სახლში“ (“The house of Desolation”) გატარებული წლები კომმარულ სიზმარს წააგავდა და რომ არა დედის ჩამოსვლა მისი ცხოვრება ტრაგიკულადაც კი შეიძლება დასრულებულიყო. ბავშვობისას მიღებული სულიერი ტრავმა მთელი სიცოცხლის მანძილზე თან დასდევდა მას, რომელიც კომმარებსა და

ჰალუცინაციებში ევლინებოდა და თავის გამოძახილს მწერლის მოთხრობებსა თუ ლექსებშიც ჰპოვებდა. მოთხრობაში „ბეე საძაგელო ცხვარო“ კიპლინგი წერდა: „მას შემდეგ როცა პატარა ბავშვის ნორჩი ბაგენი იგემებენ ბოროტების სავსე ფიალას, ამ ქვეყანაზე უზარმაზარი სიყვარულიც კი ვერ უშველის მას იმისათვის, რომ უკვე ერთ დროს ნაგემი სიმწარე უკვალოდ აღმოიფხვრას“ (14, 13). „სასოწარკვეთის სახლში“ გატარებული ექვსი წელი ეს ის მიღებული მძიმე ჭრილობაა, რომლის გამრთელება თუ მოშუშება არავის და არაფერს არ ძალუძს. იქ ყოფნისას მიღებული სულიერი ტრამვა ისე ღრმად ჩაიბეჭდა მის ქვეცნობიერებაში, რომ მისი გამოძახილი მთელს მის შემოქმედებას წითელი ხაზივით გასზდევს. „სასოწარკვეთის სახლში“ გატარებული უმძიმესი წლები გახდა სწორედ იმის მიზეზი, რომ ე. უილსონს თავისი შეხედულებები მწერალთან მიმართებაში აღნიშნული ფორმით ჩამოეყალიბებინა.

ე. უილსონისაგან განსხვავებით, ჯ. ორუელმა კიპლინგის შემოქმედებაში განსაკუთრებული ყურადღება იმპერიალისტურ ტენდენციებს მიაქცია და მისი ე. წ. იმპერიალისტური შემოქმედების დამცველადაც კი გამოვიდა. ეს დიდი პატივი იყო რ. კიპლინგისათვის, ვინაიდან კრიტიკოსთა რიგებში თითქმის ვერც კი შეხვდებით ისეთ პიროვნებას, რომელიც მწერლის იმპერიალიზმისადმი, თუ შეიძლება ითქვას, ასეთი ფანატური ფორმით გამოხატული სიყვარულისა და ერთგულების დამცველად მოგვევლინოს. „რკინის რადიარდი“ თავისი მისწრაფებების ჭეშმარიტებაში მუდამ დარწმუნებული თვლიდა, რომ იმპერია ყველაზე და ყველაფერზე მაღლა უნდა მდგარიყო, ხოლო ანგლოსაქსებზე დაკისრებული მისია – ეზიარებინათ სხვა ნაკლებად განვითარებული ქვეყნებისა და რასის მქონე ერები ჭეშმარიტი ცივილიზაციისათვის – მისი იდეური მისწრაფების გასაღებს წარმოადგენდა. თითოეული ინგლისელის მოვალეობა სამშობლოსადმი თავგანწირულ სამსახურს გულისხმობდა. კიპლინგის თვალში ბრიტანეთის იმპერიამ თითქმის ტრანსცენდენტური მნიშვნელობა მიიღო: მან მასში დაინახა კანონმდებელიც და მმართველიც, რომელიც „სხვა ერებს“ წინ ესქატოლოგიური გადარჩენისაკენ გაუძღვებოდა. იმპერიალისტური მისიონიზმი მის რელიგიად გადაიქცა და აპოსტოლური აღტკინებით ცდილობდა მთელი ქვეყნიერება თავისი იმპერიალისტური რწმენისათვის ეზიარებინა. და მაინც ალბათ რომ არა იმპერიისადმი მწერლის თავგამოდებული სიყვარული, მისი ბრწყინვალეების

სადიდებლად შექმნილი ლექსები, საქვეყნოდ ცნობილი ბალადები და მოთხრობები, კიპლინგის შემოქმედება ასეთი არაჩვეულებრივი და სხვებისაგან გამორჩეული არ იქნებოდა და მაშინ არც მის ირგვლივ, მრავალი წლის განმავლობაში მიმდინარე პოლემიკა არ იარსებებდა.

თ. ელიოტი ერთ-ერთია ვინც კიპლინგის პოეზიას ღრმა და ორიგინალური ანალიზი ჩაუტარა. ინგლისურენოვან კრიტიკოსთა შორის მან პირველმა გაუსვა ხაზი მწერლის შემოქმედების მხატვრულ თავისებურებებსა და ღირებულებებს. კიპლინგის პოეზია, ისევე როგორც პროზა, აბსოლუტურად განსხვავდება ყველა იმ მნიშვნელოვანი პოეტური ენისაგან, რომელსაც ის კოლეჯში სწავლის პერიოდში ეზიარა. მან გულდასმით შეისწავლა ტენისონის, ბრაუნინგის, სუინბერნის შემოქმედება. როსეტის მეთაურობით გაეცნო პრერაფაელისტთა პოეზიას, რომელთა ზეგავლენაც ყმაწვილობის პერიოდში შექნილ ლექსებში საგრძნობლად შეიმჩნევა. კიპლინგმა მალევე შეძლო თავი დაედგინა მათი ზეგავლენისაგან და ორიგინალური, ჯერ არარსებული შექმნა. მისი პოეზია აბსოლუტურად არ პასუხობს ტრადიციული პოეზიისათვის დამახასიათებელ იმ ნორმებს, რომლებიც მაშინ იყო მიზანშეწონილი. კიპლინგის „ყაზარმული ბალადები“ მისი პოეზიის თავისებურების ნათელი მაგალითია. სწორედ მისი მეშვეობით მოიხვეჭა კიპლინგმა „სახალხო პოეტის“ სახელი. კიპლინგის პოეზიის ორიგინალურობა იმაში გამოიხატება, რომ მისი ლექსები, თუ შეიძლება ასე ითქვას, გაჟღენთილია „პროზით“, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ პოეზიაში გამოჩნდა საკუთრივ კიპლინგისეული „რკინის“ სტილი, რომლის ძირითად ნიშანთვისებას ლექსის „გაპროზაულება“ წარმოადგენს. კიპლინგის „პროზაული“ ლექსების თავისებურება, როგორც თვით თ. ს. ელიოტი შენიშნავს, შეიძლება იმით აიხსნას, რომ კიპლინგი არასოდეს ცდილობდა კლასიკური პოეზიისათვის დამახასიათებელ, სპეციფიკურ ნიშნებზე მორგებას. ის, პირიქით, ცდილობდა პოეტური ენის სივრცეში თავისი ტიპური პროზაული ჟანრის გავრცელებასა და მისი ლექსად გადმოცემისას სინამდვილესთან მაქსიმალურად დაახლოებას.

მოგვიანებით, სამოციანი წლების ბოლო პერიოდში გამოქვეყნდა ახალი გამოკვლევები, რომლებიც მოიცავდნენ შემოქმედებითი მოღვაწეობის როგორც ცალკეულ ეტაპებს (69) (149), ასევე მთელ მის შემოქმედებასაც (84) (153). ამავე

პერიოდში თავი იჩინა და ფართოდ მოიკიდა ფეხი დასავლური კრიტიკის ახალმა მიმართულებამ, სადაც მწერლის შემოქმედება განიხილებოდა როგორც იდეათა ერთობლიობა, გამოხატული მხატვრული ფორმით, გარკვეული ფილოსოფიური თუ რელიგიური მსოფლმხედველობის ფონზე. ამ მიმართულების მიმდევარ კრიტიკოსებს კიპლინგი წარმოადგენილი ჰყავთ როგორც რელიგიური მისტიკოსი (87) (154), ფილოსოფიის დიდი მცოდნე (68) და ეგზისტენციალიზმის წინამორბედი (78).

სამოცდაათიანი წლების შუა პერიოდში, კიპლინგის შემოქმედების შესახებ მთელი რიგი ახალი გამოკვლევები გამოიცა, რომელთა შორისაც აღსანიშნავია ფ. მისონის (143) და შ. ისლამის შეხედულებანი (86).

ფ. მისონის კვლევები დიდ ინტერესს იწვევს, ვინაიდან იგი რ. კიპლინგის შემოქმედებითი ევოლუციის პრობლემას ეხება. ფ. მისონი განსაკუთრებულ ყურადღებას მწერლის მოღვაწეობის ბოლო პერიოდში შექმნილი, ნაკლებად შესწავლილი ნაწარმოებების განხილვას უთმობს, რომლებშიც წინა პლანზე არა კოლონიური საკითხები, არამედ ადამიანის სულიერი მდგომარეობის ფსიქოლოგიური კვლევა დგას.

კონცეფცია, რომელიც შ. ისლამის შრომებშია გადმოცემული, თითქოსდა რაღაც მომენტში ემთხვევა თვით ფ. მისონის კონცეფციას. თუმცა კრიტიკოსი, ფ. მისონისაგან განსხვავებით, მწერლის ფილოსოფიურ-ეთიკურ შეხედულებებს მისი განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე იკვლევს. შ. ისლამი კანონისა და იდეალური იმპერიის ცნებებს ერთმანეთთან აკავშირებს, რომლის ჩანასახსაც, მისი აზრით, კიპლინგი ბრიტანეთის იმპერიის ძლევამოსილებაში ხედავდა. ბრიტანეთის იმპერია, ხაზს უსვამს კრიტიკოსი, მწერლის გაგებით წარმოადგენს ერთადერთ პოზიტიურ ძალას, რომელსაც ძალუმს ებრძოლოს მსოფლიოში გაბატონებულ ქაოსსა და ბოროტებას. მწერლის ღრმა რწმენით კანონი, რომელიც აღნიშნული „იმპერიის მშენებელი“ ამკვიდრებს ნებისმიერ კოლონიაში, მხოლოდ და მხოლოდ მშვიდობის, წესრიგის, სამართალისა და ნაყოფიერი შრომის ექვივალენტი ხდება.

კრიტიკოსებისათვის მწერლის შემოქმედებაში არსებული პოლემიკის ყველაზე რთულ და ცენტრალურ პუნქტს წარმოადგენს პრობლემა: –კიპლინგი როგორც დიდი ტალანტი და ამავდროულად იმპერიალიზმის მომღერალი.

თითქმის ყველა კრიტიკოსი თანხმდება კიპლინგისეული ანტინომიის კონსტატაციაზე. ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის 90-იან წლებში ჰ. ჯეიმსი თავის „მშობლიურ ერში“ (“Mine Own People”) რადიარდ კიპლინგს უწოდებს „ნოვატორს“, „ჯადოქარს“, რომელმაც მოახერხა მკითხველი დიდი ნდობით, სიახლისადმი ლტოლვითა და თხრობის მანერის უბრალოებით მოეჯადოებინა. ეპისტოლურ ჩანაწერებში ის შემდეგნაირად ახასიათებს მწერალს: „რადიარდ კიპლინგი – ახალი გენიოსი გენიოსებს შორის, ექსტრაორდინალური პიროვნება...მისი პროზა წარმოადგენს მხოლოდ საყვირსა და კასტანიეტებს, შესრულებული სხვა ინსტრუმენტების გამოყენების გარეშე... ეს არის ჩვენი დროის ყველაზე დიდი ტალანტის ხელოვნება, მაგრამ ამავედროულად მუხანათური, ცბიერი და შეუმჩნევლად შემოპარული“ (88, 67-72). ჰ. ჯეიმსის წერილების საერთო კონტექსტიდან გამომდინარე კარგად ჩანს, რომ როცა საუბარია მწერლის „მუხანათობაზე“ ჰენრი ჯეიმსს მხედველობაში აქვს არა მწერლის წერის ხელოვნება, ოსატატობა, არამედ მწერლის აგიტაციურ-პოლიტიკური ტენდენციები.

უ. ბეზანტეს სტატიაში „ნუთუ ეს ხულიგანის ხმაა?“ (“Is this a Voice of the Hooligan?”) საკმაოდ ვრცელი მოსაზრებაა მოცემული ანტინომიასთან დაკავშირებით: „დიახ, კიპლინგი იყო იმპერიის მომღერალი, მაგრამ მას თავის ლექსებსა თუ ნაწარმოებებში აჟღერებული თემები ლონდონის უესტ-ენდის კლუბებში არ მოუპოვებია და ადამიანთა ბედ-იღბალზე, სავარძელში, სიგარეტით ხელში, მოხერხებულად მოკალათებულს, არ უმსჯელია. მან შეძლო დაენახა იმპერიალისტური კორუფციის პირველი ნაყოფი, რომელიც აბსოლუტურად ეწინააღმდეგებოდა პატიოსნების, მოვალეობისა და ვალდებულების შესახებ შექმნილ მოსაზრებას. ... თავისი ქმნილებების იდეალურ გმირებად წარმოდგენილი ჰყავს არა ის პირები, რომლებიც გამდიდრების მანიით იყვნენ შეპყრობილნი არამედ უბრალო ჯარისკაცი, მეზღვაური, ინჟინერი, მშენებელი თუ მეთევზე, რომლებიც პასუხისმგებლობით ეკიდებოდნენ მათზე დაკისრებულ მოვალეობას და პირნათლად ასრულებდნენ კიდევ მას. ... კიპლინგი სწორედ მათ გულმოდგინე შრომასა და შეუპოვრობას უმღეროდა. გარეგნული სიუხეშის მიღმა, მან მათი შინაგანი სილამაზე და მშვენიერება გვიჩვენა“ (70, 266).

ინგლისელი კრიტიკოსების უმრავლესობა კიპლინგისეულ ანტინომიას ჰიპერტროფირებული ფორმით განიხილავდნენ. ამ მიმართებით საყურადღებოა ბ. ფორდის სტატია “A Case for Kipling?”, რომელშიც ავტორი ამტკიცებს, რომ კიპლინგმა „იმპერიისადმი რწმენა რელიგიურ დოგმად გადააქცია“ (76, 66).

კიპლინგის ბიოგრაფის ლ. კორნელის მოსაზრებით, „მწერალმა შეძლო იმპერიალისტური აპარატის ადმინისტრაციის შიგნით შეეღწია, დაენახა და აღეწერა კოლონიალური მმართველობის სფეროში არსებული ხარვეზები, მაგრამ მიუხედავად ამისა ის, სამწუხაროდ, მცდარ დასკვნებს აკეთებდა. მთელი თავისი რისხვა მან ბრიტანეთის ხელისუფლებაში მდგომი ბიუროკრატებისა და ინდოეთის მმართველი წრეების წინააღმდეგ მიმართა. სისტემაში არსებული ყოველგვარი სიმახინჯე, რომელიც შეუძლებელი იყო მწერლის მახვილ თვალს არ შეენიშნა, მოვალეობისადმი გულგრილ და საქმისადმი ნაკლებად კომპეტენტურ, ხშირ შემთხვევაში არაკომპეტენტურ ადმინისტრატორებს დაუკავშირა, რომლებსაც იოტისოდენა წარმოდგენაც კი არ გააჩნდათ იმ ქვეყანაზე, რომლის მართვასაც ისინი აპირებდნენ“ (73, 19).

კიპლინგის ბიოგრაფთა უმრავლესობა, მწერლისეულ ანტინომიას ქრონოლოგიური დიფერენციაციის ფორმით განიხილავდნენ. როგორც ლ. კორნელი, ბ. დოდრი და ქ. ქერინგთონი ამტკიცებდნენ, არსებობდა ორი კიპლინგი: პირველი ადრეული კიპლინგი, როგორც სარკასტული ნაწარმოებების შემქმნელი („დეპარტამენტული სიმღერები“, „ყაზარმული ბალადები“ და „უბრალო მოთხრობები ბორცვიდან“) და მეორე – ელიტარულ ხელოვნებაში გადასული, გვიანდელი კიპლინგი. ბიოგრაფი ბ. ჰილტონი კი, პირიქით, ამტკიცებს, რომ კიპლინგის შემოქმედებითი მოღვაწეობის მთელ გზაზე, და არა ეტაპობრივად, ერთმანეთის პარალელურად ორი კიპლინგი მოღვაწეობდა. პირველს წარმოადგენდა კიპლინგი – ჟურნალისტი, დემოკრატიული ჟანრის ლიტერატურასთან უფრო ახლოს მდგომი; და მეორე კიპლინგი – „კარის პოეტი“. ამ ორ კიპლინგს შორის, ავტორის აზრით, არსებობდა მუდმივი პოლემიკა, სადაც მეორე კიპლინგი ხშირ შემთხვევაში პირველის ცენზორი ხდებოდა (85).

ცალკეული ინგლისელი კრიტიკოსების შრომებში, მწერლის პრესაში მოღვაწეობის პერიოდში შექმნილი ნაწარმოებები ან სრულიად იგნორირებულია, ან

კიდევ განხილულია როგორც „ნამდვილი“ კიპლინგის ჩამოყალიბების წინაპერიოდი. მაგალითად, ჯ. მ. ს. ტომპკინსი წიგნის – „რადიარდ კიპლინგის ხელოვნება“ (“The Art of R. Kipling”) (155) ავტორი, კიპლინგის გაზეთში მოღვაწეობის მთელ პერიოდს, რომელშიაც მწერლის საუკეთესო ნაწარმოებები შეიქმნა, მიაკუთვნებს მისი შემოქმედების წინა ეტაპს, და მნიშვნელოვან ყურადღებას კიპლინგის გვიანდელი პერიოდის ნაწარმოებებზე ამახვილებს, რომლებშიაც, სისასტიკის, შურისძიების, სხვადასხვა დაავადებებისა და მარტოობის თემები სჭარბობს.

ვინაიდან კიპლინგის ფენომენის მკვლევარები, როგორც წესი უარყოფენ პიროვნებისა და მწერლის ერთიანობას, აქედან გამომდინარე, კიპლინგის შეფასების რამოდენიმე საკმაოდ მნიშვნელოვანი და საინტერესო სქემა არსებობს: არსებობს ორი კიპლინგი – პირველი პოლიტიკოსი და ადამიანი, მეორე – მწერალი (ბ. დობრი); კიპლინგი – საქვეყნოდ ცნობილი მწერალი, მაგრამ წამგებიანი პოლიტიკოსი (ბ. ჰილტონი); არსებობს კიპლინგი ადრეული, გაცილებით პროგრესული და კიპლინგი გვიანდელი, რეაქციული (ლ. კორნელი); არის ასევე ერთდროულად, ერთმანეთის პარალელურად არსებული ორი კიპლინგი – კიპლინგი „სამართლიანი (ჭეშმარიტი) ჟურნალისტი“ და კიპლინგი – „კარის პოეტი“ (ბ. ჰილტონი). სინამდვილეში კი კიპლინგი არცერთ მოცემულ სქემას არ შეესაბამება, ვინაიდან ისეთი დიდი ფენომენი როგორც რადიარდ კიპლინგია შეუძლებელია ამ ჩარჩოებში მოთავსდეს.

თ. ს. ელიოტმა კიპლინგის შემოქმედებასთან დაკავშირებით თავისებური კომპრომისი შემოგვთავაზა. ის აცხადებს, რომ იმ წლებში (ანუ მისი მოღვაწეობის პირველი პერიოდი), როცა მწერალმა თავისი საუკეთესო ნაწარმოებები შექმნა, არანაირი კავშირი არ გააჩნდა იმპერიალიზმის ოფიციალურ დოქტრინასთან. საკუთარი მოსაზრების დასასაბუთებლად ელიოტი გვიჩვენებს წავიკითხოთ ლექსი „თეთრი ადამიანის ტვირთი“ (The White Man’s Burden) პოლიტიკური კონტექსტის გაუთვალისწინებლად. (75) ამასთან დაკავშირებით დიდი მწერალი და კრიტიკოსი ჯორჯ ორუელი წერს: „ელიოტი ცდილობს დაიცვას კიპლინგი სწორედ იქ, სადაც იგი დაცვას არ საჭიროებს... დიახ, კიპლინგი ყბადაღებული იმპერიალისტია, დიახ, ის მორალის თვალსაზრისით გულქვაა, ხოლო ესთეტიკური შეხედულებით დროდადრო ზიზღსაც კი იწვევს. გაცილებით უკეთესი იქნებოდა თუკი მასზე მსჯელობას ამის

ალიარებით დავიწყებდეთ და მხოლოდ ამის შემდეგ გვეცადა აგვეხსანა ის მიზეზი თუ (მიუხედავად ამ ხარვეზებისა) რატომ არ მიეცა იგი დავიწყებას“ (145, 27). თ. ს. ელიოტი ცდილობს კიდევ ამის გაკეთებას: “ყველა იმ ადამიანმა, რომელმაც გულდასმით გადაიკითხა მწერლის ნაწარმოებები შეუძლებელია განაცხადოს, რომ კიპლინგისათვის უცნობი იყო ბრიტანეთის იმპერიაში არსებული ნაკლოვანებები და ხარვეზები. მას უბრალოდ გულწრფელად სწამდა იმისა, რომ ბრიტანეთის იმპერია ნამდვილად საჭირო და აუცილებელი რამ იყო კაცობრიობისათვის, ამიტომაც თავისი მკითხველის თვალში ცდილობდა შეექმნა ის იდეალი, რომელიც ბრწყინვალე და ძლიერ იმპერიას სინამდვილეში უნდა წარმოედგინა. ამავდროულად მწერალი შეწუხებულია იმ ფაქტითაც, რომ რეალურად არსებული იმპერიის გატოლება მის მიერ ასე რუდუნებით შექმნილ იდეალთან, უამრავ სირთულეს უკავშირდებოდა. უფრო მეტიც, არსებობდა იმის ყოველდღიური საშიშროებაც, რომ იგი იმ სიმაღლიდანაც კი ჩამოვარდნილიყო, რომელსაც აქამდე მიაღწია“ (75, 29). თ. ს. ელიოტის მცდელობას შემდგომში გაგრძელება აღარ ჰქონია. ის აქვე სრულდება, მაგრამ არსებული პრობლემის გადაჭრისათვის ეს, რა თქმა უნდა, არაა საკმარისი.

როგორც რობინსონი, „სივილ ენდ მილიტარი გაზეთ“-ის (“Civil and Military Gazette”) რედაქტორი წერდა: „დიდი სიხარული განვიცადე, როცა კიპლინგი აღმოვაჩინე და ვფიქრობდი, რომ ინგლისში მყოფი ჩვენი თანამემამულენიც ანალოგიურად გაიზიარებდნენ ჩემს სიხარულსა და აღფრთოვანებას, მაგრამ ინგლისური ჟურნალების გამომცემლებთან ჩემს მიერ რეკომენდაციით გადაგზავნილი „დეპარტამენტული სიმღერები“, უპასუხოდ დარჩა“ (79, 35). რობინსონის მიერ გაკეთებული შენიშვნა იმის თაობაზე, რომ ინგლისის ოფიციალურმა ლიტერატურულმა კრიტიკამ კიპლინგი არ მიიღო, აბსოლუტურად სიმპტომატურია. ინგლისელების მხრიდან კიპლინგი აღიქმებოდა, როგორც ინდოელი პოეტი. რაო ხანატურ ბჰაკარას სიტყვებით თუ ვიტყვით: „კიპლინგი ისეთი გატაცებით ვერ წერდა ინგლისზე, როგორც ამას ინდოეთზე ახერხებდა“ (149, 23).

როგორი პარადოქსიც არ უნდა იყოს, ფაქტი ერთია: კიპლინგის სამოქალაქო-პოლიტიკური პათოსი, მისი იმედები და მისწრაფებები რეალობად აქციოს ბრიტანეთის იმპერიის იდეები და მიზნები, მისი შემოქმედების სტიმულს წარმოადგენდა. სწორედ ამ

წინააღმდეგობრიობის თავისებურებას შეეხო კრიტიკოსი რაო ხანატურ ბჰაკარა. ის წერდა: „წინააღმდეგობრიობა იმ მწერლისა, რომელმაც თავისი ნიჭი და სული მთლიანად ბრიტანეთის იმპერიას მიუძღვნა, განუყოფელ კავშირში იყო საკუთარ პოლიტიკურ დოქტრინასთან, რომელიც ერთდროულად კიდეც კვებავდა მის მხატვრულ წარმოდგენას და ამუხრუჭებდა კიდეც მის განვითარებას“ (149, 5). ამ მოსაზრებას გამოეხმაურა ა. სანდისონი: „ კიპლინგმა შექმნა იმპერიის საკუთარი იდეალი და თავისი მძლავრი ტალანტით ასაზრდოებდა, აცოცხლებდა და აჯილდოებდა ყველა იმ დადებითი თვისებებით, რომელსაც რეალური იმპერია მოკლებული იყო. მისი მდიდარი ფანტაზია და წარმოსახვის უნარი ადვილად პოულობდა ისეთ შტრიხებს, რომ მიმზიდველი, საამაყო და სასურველი ყოფილიყო იგი ინგლისელი ობივატელის თვალში.“ (152, 114).

ი. ბაბელი აცხადებს, რომ კიპლინგის მოთხრობებისა თუ ბალადების მეშვეობით იმაზე მეტი დოკუმენტური ინფორმაცია მოიპოვა ინგლისელი ჯარისკაცის ცხოვრების შესახებ, ვიდრე ამას ის ისტორიული წყაროებიდან შეძლებდა. ი. ბაბელს იზიდავდა მწერლის მიერ რეალისტურად დახატული მოვლენები და ქმედებები. ის ამბობდა, რომ კიპლინგის ბალადები “ჟღერს როგორც სამხედრო ბრძანება“, რომელსაც ძალაუვნებურად ემორჩილები (42, 8).

1953 წელს ერთმა ახალგაზრდა, დამწყებმა, მწერალმა ერნესტ ჰემინგუეის თავისი მოთხრობა გაუგზავნა. მან სთხოვა წაეკითხა და რჩევები მიეცა მისთვის. საპასუხოდ ჰემინგუემ შემდეგი მისწერა: „მე რომ შენი ასაკისა (19 წლის) ვიყავი, კიპლინგს ვბამავდი. ვფიქრობ, რომ ამ ქვეყნად ჯერ არ დაბადებულა უფრო უკეთესი მოკლე მოთხრობების წერის ოსტატი, როგორც რადიარდ კიპლინგია... უმჯობესი იქნება თუკი წაიკითხავ მას, უფრო კონკრეტულად კი მის სამ მოთხრობას: „გზის დასასრული“, „მაროუბი ჯუკსის უცნაური მოგზაურობა“, „მხეცის ნაკვალევი...“ (63, 4). როცა დიდი მწერალი ერნესტ ჰემინგუეი მსჯელობს იმის თაობაზე თუ რა უნდა სჭირდებოდეს ნამდვილ, ჭეშმარიტ მწერალს, ის შემდეგს აცხადებს: „უპირველეს ყოვლისა ესაჭიროება ტალანტი, დიდი ტალანტი. ისეთი როგორც რადიარდ კიპლინგს აქვს“ (62, 251).

კიპლინგის შემოქმედების შეფასებისას გამოვლენილი კრიტიკული შეხედულებები დეტერმინერებულია მსოფლმხედველობითი პოზიციებით და არ ეხება

მის მედიატორულ ფუნქციას, რომლის განხორციელებაც მწერლის მოქალაქეობრივი და ჰუმანისტური მოღვაწეობის მთავარ მიზანს წარმოადგენდა.

კიპლინგის შემოქმედების შეფასებისას, მისი მედიატორული ფუნქციის განსაზღვრებისას აუცილებელია ორი ურთიერთდაპირისპირებული სტიქია გამოვყოთ: როგორც ჟურნალისტი, ის უნდა ჩატელიყო საგაზეთო სტილის კლიშირებულ ჩარჩოებში, ხოლო როგორც პოეტსა და შემოქმედს მას უნდა დაენგრია აღქმისა და ხედვის სტერეოტიპები. სწორედ ეს ორი დაპირისპირებული სტიქია ქმნის იმ სპეციფიკურ სიმბიოზს, რითაც გამორჩეულია კიპლინგის სტილი.

თავი II

დასავლეთი და აღმოსავლეთი კიპლინგის შემოქმედებაში

მე-19 და მე-20 საუკუნეების გასაყარზე რადიარდ კიპლინგი იყო ერთ-ერთი პირველი ლიტერატორთაგანი, რომელმაც ინდური, აღმოსავლური თემატიკა ფართოდ გაშალა თავის ქმნილებებში. აღმოსავლური ქვეყნების მშვენიერი ზღაპრული სამყარო, მიმზიდველი ეგზოტიკური ბუნებითა თუ უცნაური ადათ-ჩვევებით, სხვა კლასიკოსი მწერლების – მარლოს, შექსპირის, მილტონის შემოქმედებაშიც არაერთგზის შევხვედრივართ, თუმცა მათგან განსხვავებით საუკუნის ბოლოს აღმოსავლეთისაკენ ლტოლვას უფრო ღრმა ფესვები ჰქონდა ვიდრე უბრალოდ მის, როგორც ეგზოტიკური და ზღაპრული საიდუმლოებებით გატაცებას. აღმოსავლური ცივილიზაციის მიერ შექმნილმა კულტურულმა ღირებულებებმა მე-19 საუკუნის დასავლურ-ევროპული კულტურის დიდი დაინტერესება გამოიწვია. ხდებოდა მათი შესწავლა და უფრო მეტიც – აღმოსავლური ხელოვნების სტილიზაციისა და შემოქმედებითი გადამუშავების მცდელობაც კი (მაგალითად: გოეთე, გოგენი, გი დე მოპასანი).

კიპლინგის მდიდარი შემოქმედება ევროპელთა აღმოსავლური კულტურისადმი ახლებური ინტერესის უშრეტ წყაროს წარმოადგენდა.

დასავლეთის ინტერესი აღმოსავლეთისადმი უფრო ადრეული პერიოდიდან იწყება, მაგრამ ადრეული ცნობების მიწოდება დასავლეთელ საზოგადოებამდე ამ „უცნაური“, ეგზოტიკური ქვეყნების (კერძოდ კი ინდოეთის) შესახებ, რომლებიც ასე დიდ და საიდუმლოებებით მოცულ სამყაროს წარმოადგენდნენ მათ თვალში, მხოლოდ

უბრალო მოგზაურთა, ნატურალისტთა და მისიონერთა მეშვეობით თუ ხერხდებოდა. მათ შორის კოლონიზატორებიც იყვნენ, რომლებიც ინდოეთში მხოლოდ გამდიდრების მიზნით მიემგზავრებოდნენ. იყვნენ ასევე ე. წ. „მოხალისეები“, რომლებიც გულწრფელად ისწრაფოდნენ ადგილობრივი მოსახლეობის გასაცნობად, მაგრამ ზედაპირული განზოგადება, ენის ცუდად ცოდნა, პროფესიული შეუმზადებლობა იმაზე მიუთითებდა, რომ ეს ცნობები არასაიმედო იყო. ამიტომაც მათგან შეძენილი, ხშირად ურთიერთგამომრიცხავი ინფორმაცია, რა თქმა უნდა, არ იყო სრულყოფილი და ვერ გახდებოდა კულტურული ზემოქმედების საფუძველი. იგი დაინტერესებულ პირთა ცნობისმოყვარეობასაც კი ბოლომდე ვერ აკმაყოფილებდა. სწორედ ამ დროს გამოჩნდა ლიტერატურულ ასპარეზზე რ. კიპლინგი. სულ სხვა საქმეა კიპლინგის პროზაული ნაწარმოებები, პუბლიცისტიკა და ლექსები, რომელთაც მკითხველთა დიდი აუდიტორია ჰყავდა. აქ ყურადღებას იპყრობს თემატიკის ღრმა ცოდნა, საკუთარი ცოცხალი გამოცდილება, დამაჯერებლობა, რაც ავტორის მხატვრულ ხერხებშიც კი ნათლად გამოვლინდა. თავისი ნაწარმოებების ფურცლებზე მან ინგლისელ მკითხველს აჩვენა თუ რითი ცხოვრობდა და რითი სუნთქავდა ინდოეთი. აჩვენა მისი ცოცხალი ფერები, აგრძნობინა იქაური ცხოვრების უჩვეულო არომატი, მისი ბაზრები, სასახლეები, უაღრესად გაჭირვებული, თუმცა უზომოდ ამაყი აბორიგენი მოსახლეობა, მისი წეს-ჩვეულებები და ყოფა, მდიდარი ტრადიციები და ყველაფერი ის, რისი დანახვა და გადმოცემაც კი შეიძლებოდა აბორიგენტთა ცხოვრებიდან. ყოველივე ეს კი იმ ადამიანის მიერ იქნა მოთხრობილი, რომელიც თავს, არც თუ უსაფუძვლოდ, „თეთრი ადამიანის ტვირთის მატარებლად“ მიიჩნევდა. აქედან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ სწორედ მისმა შემოქმედებამ იკისრა იმ მედიატორის როლი, რომელიც აუცილებელი იყო დასავლური და აღმოსავლური კულტურების დასაკავშირებლად. მან ინდოეთის მაგალითიზე, საშუალება მისცა დასავლეთელ მკითხველს არა ზედაპირულად, არამედ უფრო ღრმად ჩაეხედა ამ საოცრად მომხიბვლელი ქვეყნის სულში და დაენახათ ის, რისი დანახვაც მას აქამდე არ ძალუძდა. რ. კიპლინგის მეშვეობით ინგლისელ მკითხველს საშუალება მიეცა უფრო ღრმად გაეცნობოდა იქაურ ყოფას და ეგრძნო იქაური ცხოვრების უჩვეულო არომატი.

კიპლინგმა თავიდანვე წარმოიჩინა თავი როგორც იმპერიის გულწრფელმა გულშემატკივარმა, რომელიც თავისი იმპერიალისტური განვითარების უმაღლეს ფაზაში შედიოდა და აფართოებდა თავის იმპერიას. ამრიგად, უკვე არსებული საკითხი – შეხვედრა ევროპული და არაევროპული კულტურისა, აღმოსავლეთისა და დასავლეთისა, ბრიტანეთისა და ინდოეთისა აიხსნებოდა ორი ასპექტით. მასში მოცემული იყო ავტორის დიდი ყურადღება აღმოსავლური კულტურისადმი. ამასთანავე ეს იყო „მოწინავე“, „მაღალი“ დასავლური ცივილიზაციის შეხვედრა უფრო „დაბალ“ ინდურ ცივილიზაციასთან. ამ თვალსაზრისით კიპლინგი არ წარმოადგენდა გამონაკლისს. მისი დამოკიდებულება აღმოსავლურ-დასავლურ კულტურულ ურთიერთობებისადმი ისეთივე იყო, როგორსაც იმდროინდელი გაბატონებული კლასი იზიარებდა.

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში ბრიტანეთის იმპერია საფუარმოყრილი ცომივით იზრდებოდა. იმპერიის სამხედრო წარმატებები იმდენად მასშტაბური და შთამბეჭდავი იყო, რომ ბრიტანეთის უძლეველობაში ეჭვი არავის, არც მოყვარეებს და არც მტრებს არ ეპარებოდათ. ბრიტანელი ამყობდა იმით, რომ მის ქვეყანაში მზე არასდროს არ ჩადიოდა. ამან ბრიტანელებში და უფრო გლობალური მასშტაბებით ევროპელებში დაამკვიდრა საკუთარი უპირატესობის ილუზია ადამიანური მოღვაწეობის ყველა სფეროში, მათ შორის კულტურაშიც. მხოლოდ ევროპული კულტურა ითვლებოდა როგორც ისტორიული მოვლენა, ხოლო ყველა დანარჩენი კულტურები, მათ შორის უდავოდ დიდი და მდიდარი ინდური კულტურაც განიხილებოდა, როგორც ლოკალური, რეგიონალური მოვლენა, რომელსაც ევროპისათვის მხოლოდ აკადემიური მნიშვნელობა აქვს და არა ალტერნატიული.

პრობლემა „აღმოსავლეთი და დასავლეთი“ სათავეებს ჯერ კიდევ ანტიკური ხანიდან იღებს, როცა ბერძნებმა ადამიანები ორ კატეგორიად დაყვეს: ბერძნებად და ბარბაროსებად. უფრო ზუსტი იქნება თუ ვიტყვით – ადამიანებად და ბარბაროსებად. დროთა განმავლობაში ბერძნები ევროპელებით შეიცვალა, ხოლო ბარბაროსებმა შინაარსობრივად ნეგატიური დატვირთვა მიიღო და თუ შეიძლება ასე ითქვას მოაზრებულ იქნა, როგორც „უცხოები“. ამგვარად არსებობს დასავლეთი – ევროპელები და აღმოსავლეთი – უცხოები. თავდაპირველად აღმოსავლეთი ინტერესს იწვევდა

მხოლოდ პრაქტიკული თვალსაზრისით. ევროპელებისთვის მიმზიდველი იყო იდუმალებით მოცული, სიმდიდრით და ფუფუნებით გაჯერებული აღმოსავლეთი - ინდოეთი, ჩინეთი და აფრიკა. შემდგომში გაძლიერებული, მადამოძალეხული ევროპელი კოლონიზატორებისათვის ისინი შეიქნენ მეორეხარისხოვან, მხოლოდ და მხოლოდ საკუთრების და სიმდიდრის მოხვეჭის საშუალებად. კოლონიურმა პოლიტიკამ ინდოეთის, ჩინეთის და აფრიკის ქვეყნებში ხელი შეუწყო ორიენტალიზმის ჩამოყალიბებას. თანდათანობით ორიენტალიზმი „აზროვნების სტილად გადაიქცა, რომელიც აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის არსებულ ონტოლოგიურ და ეპისტომოლოგიურ განსხვავებაზე იქნა დაფუძნებული“ (46, 4). თუკი თავდაპირველად ის აღიქმებოდა როგორც სხვა კულტურის, სხვა ცივილიზაციის გაგების მცდელობა, ახლა იგი წარმოადგენს სხვასთან შედარების ხარჯზე საკუთარი თავის შეცნობის მცდელობას. აღმოსავლეთი ეხმარება ევროპას (დასავლეთს) სამყაროში და თანამედროვე ცივილიზაციაში საკუთარი ადგილისა და მნიშვნელობის განსაზღვრაში. „აღმოსავლეთი ეხმარება დასავლეთს, როგორც მასთან კონტრასტირებადი სახე, გამოარკვიოს, განსაზღვროს საკუთარი იდეა, საკუთარი ინდივიდუალობა, საკუთარი გამოცდილება... ეს ცნებები ერთმანეთის შინაარსს განსაზღვრავენ და გარკვეულ წილად ასახავენ კიდევ“ (14, 5).

მეოცე საუკუნის ოციან წლებში, პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ აღმოსავლეთისადმი ინტერესი იმით იყო განპირობებული, რომ ევროპა (დასავლეთი), რომელიც იმ პერიოდში იდეურ კრიზისს განიცდიდა (მაგ. ფ. ნიცშეს, ე. ჰუსერლის, ო. შპენგლერის შრომებში გაჟღერებული დეკადანსური მოტივები), ცდილობდა რაღაც ახლის, მისთვის აქამდე უცნობის აღმოჩენას, რომელიც მას საშუალებას მისცემდა განვითარების ახალ საფეხურზე ასულიყო. ეს კი წარმოადგენდა რეალურ მცდელობას იმისა, რომ დასავლეთისა და აღმოსავლეთის იდეების ერთმანეთთან დასაკავშირებლად მყარი ხიდი გადებულიყო და ერთმანეთთან შეჯერების ხარჯზე ახალი „ყოვლისმომცველი“ ფილოსოფია აღმოცენებულიყო.

აღნიშნული მიმდინარეობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მიმდევარი იყო ცნობილი ფსიქოანალიტიკოსი კ. იუნგი. მან არაერთი შრომა მიუძღვნა დასავლურ და აღმოსავლურ მენტალიტეტს შორის არსებულ შეუსაბამობის საკითხს. პირველ რიგში,

იუნგი ჩვენს ყურადღებას იმაზე ამახვილებს, რომ დასავლელები (დასავლეთში მცხოვრები ადამიანები) არსებითად განსხვავდებიან აღმოსავლეთში მცხოვრები აბორიგენი მოსახლეობისაგან, რაც რელიგიათა თავისებურებში ვლინდება. ევროპელი, პირველ რიგში, ქრისტიანია, თუნდაც მხოლოდ აღზრდით. ეს იმას ნიშნავს, რომ ადამიანი ღმერთის წყალობაზეა დამოკიდებული: „ჩვენთან ადამიანი უზომოდ პატარაა, ხოლო ღმერთისგან ნაბოძები წყალობა უსაზღვრო, აღმოსავლეთში კი ადამიანი ღმერთია და საკუთარი თავის მხსნელი“ (65, 32). აღმოსავლელი ადამიანი ინტროვერტია, დასავლელი-ეკსტრავერტი. აქედან გამომდინარე ცხოვრებისადმი ორი ერთმანეთისაგან განსხვავებული დამოკიდებულება არსებობს: ევროპელი ცხოვრობს გარესამყაროთი, რომელზეც ზემოქმედებს და გარდაქმნის, მისთვის არსებითია წარსული, აწმყო და მომავალი – ევროპაში ჩნდება პროგრესის იდეა, რომელიც ცივილიზაციის იდეის საფუძველი ხდება. აღმოსავლელი ადამიანი შინაგანი სამყაროთი ცხოვრობს. „ის ცდილობს აღიქვას გარე სამყარო როგორც ერთიანი მთელი, მისი აზროვნების ბუნება – ეს არის წარმოსახვის კონდენსაცია“ (65, 27). ის აკვირდება აზრს, ის ცხოვრობს არა დროში, არამედ უსასრულობაში. სამყარო „სიცოცხლის განახლებას წარმოადგენს, რომელიც ადრე მრავალჯერ იყო განმეორებული“ (65, 12). აღმოსავლელი ადამიანისათვის ღმერთებს დიდი მნიშვნელობა არა აქვთ, ისინი თანდათანობით გარდაიქმნებიან ფილოსოფიურ ჭეშმარიტებად, ფილოსოფიურ იდეებად. იუნგის მოსაზრებით, „ინდოეთის რელიგიასა და ცხოვრებაში ბუდა უფრო ნაკლები ხარისხით მონაწილეობს, ერევა, ვიდრე ქრისტე ქრისტიანებში“ (65, 23).

ყველა ამ ძირეული განსხვავების ფონზე, აღმოსავლური და დასავლური ფილოსოფიების დაახლოების მცდელობა წარმოგვიდგება აბსოლუტურად უსარგებლოდ და შეუძლებლად. ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ მივბადოთ აღმოსავლურ ტრადიციას და მოვახდინოთ მისი იმიტირება.

კ. გ. იუნგის კონცეფციების პარალელურად არსებობდა ე. წ. „ტრადიციონალისტთა სკოლის“ კონცეფცია, რომლის საწყისებთან რენე გენონი იდგა. რენე გენონი ცდილობს აღმოსავლური მოძღვრება წარმოადგინოს „არა პროპაგანდისა და პოპულარიზაციის მიზნით, არამედ იმათთვის, ვისაც ძალუძს ამ მოძღვრების გაგება ყოველგვარი შელამაზების გარეშე“ (52, 21).

აღმოსავლურ ცივილიზაციას „რომელშიც სულიერი საწყისი ბატონობს ყველა დანარჩენზე“ (81, 150), იგი ტრადიციულად მიიჩნევს. შესაძლებელია ასეთი ცივილიზაცია, ტრადიციების გადაცემის განსაკუთრებული წესის გამო, რომელსაც ახორციელებს ადამიანთა ვიწრო წრე: ქურუმები, წინასწარმეტყველები და მისთანები. წმინდა ტექსტები შეისწავლებოდა ზეპირად, თანაც მოსწავლეს შეეძლო მათი რეციტირება, რითაც მუდმივად განიცდიდა თავის მონაწილეობას უმაღლეს ჭეშმარიტებასთან. ასეთი სახის სწავლების ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენდა მასწავლებლის პიროვნების სულიერი აღორძინება მოსწავლეში (49). დასავლეთი შეიძლება დაუახლოვდეს აღმოსავლეთს მხოლოდ და მხოლოდ აღმოსავლელი მოძღვარების დახმარებით – ასეთია გენონის პოზიცია. ამ სკოლის წარმომადგენლებს ხშირად უწოდებენ „აღმოსავლეთის აპოლოგეტებს“, ვინაიდან ისინი თვლიდნენ, რომ დასავლურმა ცივილიზაციამ ამოწურა თავისი თავი, მას აუცილებლად ესაჭიროება ევროცენტრიზმის იდეისაგან განთავისუფლება და შემოტრიალება აღმოსავლეთისაკენ. თვითონ გენონმა, ისევე როგორც მისი სკოლის ბევრმა წარმომადგენელმა, შემდგომში მიიღო ისლამი.

თავის სტატიაში „ისლამური ცივილიზაციის გავლენა ევროპაზე“ (52), გენონი წერს იმის შესახებ, რომ ევროპული ისტორიული სკოლა ცდილობს მიჩქმალოს ისლამის გავლენის წვლილი დასავლურ კულტურაში. ამის მიზეზია „ევროპელების ქედმაღლობა და თვითდაჯერებულობა“: დასავლეთი თავის თავს განიხილავს, როგორც ელინური კულტურის მემკვიდრედ, თუმცა ეს მემკვიდრეობა მან მიიღო მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ელინური სულიერი კულტურა შესწავლილ და ათვისებულ იქნა ახლო აღმოსავლეთის მიერ და რომ არა ისლამი, ფილოსოფოსები და მეცნიერები, სრულიად შესაძლებელია, რომ ბერძნული ფილოსოფია და ლიტერატურა ჩვენთვის უკვალოდ დაკარგულიყო.

შუა საუკუნეები ევროპისათვის ითვლება ტრადიციების გაფურჩქვნის ხანად, ის აღორძინების ეპოქამ შეცვალა და ევროპა ამ ტრადიციებს თანდათან დაცილდა.

ტრადიციული კულტურის საფუძველს წარმოადგენდნენ წმინდა ტექსტები, მაგრამ „მეცნიერული კრიტიკის“ მოსვლასთან ერთად მათ დაკარგეს თავიანთი მნიშვნელობა. დასავლელი ადამიანი ნებისმიერ ტექსტში ეძებს „გამოკვეთილ აზრს,

რომელიც საშუალო აღქმას ექვემდებარება, მაშინ როცა... აღმოსავლეთში მცხოვრებს ძალუმს ამოიღოს არსის მაქსიმუმი სიტყვების მინიმუმიდან“ (64, 6).

რას ფიქრობენ ამ საკითხის შესახებ მეორე მხარის წარმომადგენლები? სვამი ვივეკანანდა თავის ლექციაში „ქრისტეს მისია“ ამტკიცებს, რომ „ევროპის ხმა – ეს ძველი საბერძნეთის ხმაა“ (8, 11). ბერძენი, უპირველეს ყოვლისა, მთლიანად და სრულიად ამ სამყაროში არსებობდა. ეს იყო პრაქტიკოსი, რომელიც არ იყო განწყობილი ოცნებებისაკენ. მშვენიერებას ის ყოველთვის გარესამყაროში ეძიებდა. აღმოსავლური აზრი მიმართულია პიროვნების შიგნით, აღმოსავლურ გონებას „სურს დაინახოს ის, რაც უცვლელია, რაც უკვდავია“. ძირითად განსხვავებას წარმოადგენს ასევე ის, რომ აღმოსავლური ფილოსოფია და რელიგია განუყოფელად დაკავშირებულია პრაქტიკასთან, მაშინ როცა დასავლეთი მისწრაფვის „ინტელექტუალური ვარჯიშისაკენ“. „დასავლეთში ყველაზე კარგი მოძღვარი არის ის, ვინც სხვებზე უკეთესად ლაპარაკობს“ (8, 14).

ოშო (ბაჰვან შრი რაჯნიში) ასევე უპირატესობას ინდოეთს ანიჭებს: „ინდოეთი ყველაზე ძველი ცივილიზაციაა... მსოფლიოში არსებობს მხოლოდ ორი ტიპის გონება: ბერძნული და ინდური“ (41, 46). გაუგო ინდოეთს ბერძნული გონებით შეუძლებელია: ინდოეთში არ მუშაობს არისტოტელეს დაპირისპირებულთა კანონი. ევროპელს ეს აბსურდულად მოეჩვენება. „ბერძნული გონება – მათემატიკურია, ინდური – მისტიკური“.

მაგრამ როგორადაც საკვირველი არ უნდა იყოს, არსებობს პიროვნება, რომელმაც შეძლო დაეკავშირებინა ერთმანეთთან დასავლეთი და აღმოსავლეთი – ეს ქრისტეა. ვივეკანანდა და ოშო ამტკიცებენ, რომ ქრისტე – ეს აღმოსავლელი ბრძენია და თვითონ ქრისტიანობა დაფუძნებულია ვედანტაზე და სხვა აღმოსავლურ მოძღვრებებზე, ამიტომ დასავლეთს აქვს მზა იარაღი აღმოსავლეთის აღსაქმელად და გასაგებად. ღმერთი ავლენს თავის თავს ადამიანში და ამ აზრით ჩვენ ყველა ვგავართ წინასწარმეტყველებს, ყოველი ჩვენთაგანი ატარებს „პატარა ჯვარს“, ყოველი ჩვენთაგანის სულის სიღრმეში არსებობს „ნათელი წერტილი, რომელიც მუდმივად უკავშირდება ღვთიურს“ (8, 22). ეს არის აღმოსავლელი ადამიანის პოზიცია, რომელიც ხსნას თვითონ ადამიანშივე ხედავს.

“Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet,

Till Earth and Sky stand presently at God's great Judgment Seat”;

(„დასავლეთი დასავლეთია, აღმოსავლეთი აღმოსავლეთი და ისინი ადგილიდან არ დაიძვრებიან სანამ არ დადგება ცისა და მიწის შეყრის ჟამი ღვთის საშინელ სამსჯავროზე“) (130)

კიპლინგისათვის ევროპა და აზია, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ორი ერთმანეთისაგან აბსოლუტურად განსხვავებული კორპორაციაა, თავისი შინაგანი კანონებითა და რიტუალებით, როგორც ორი თვითკმაყოფილი, თვითუზრუნველყოფილი ერთიანობა, რომელიც მუდამ უცვლელი, თავისი თავის ტოლფასი, ერთი მეორისათვის დახშული და მიუწვდომელია და ძალიან ძნელია გამოყო, ამ ორ გიგანტს შორის რომელიმე ერთი, რომელსაც მეორესთან მიმართებაში დიდი და გამოკვეთილი უპირატესობა გააჩნდეს.

კიპლინგი მთელი თავისი შემოქმედების მანძილზე ერთგული რჩება იმ იდეისა, რომ ბრიტანეთს ეკისრა ცივილიზაციის გამავრცელებლის, განვითარებისა და წინსვლის მატარებლის მისია. თავის ნაწარმოებებში ის მოგვითხრობს ინდოეთის წეს-ჩვეულებებზე ყველა იმ „ქაოსური“, „ველური“, თუ „მშვენიერი“ ნიშან-თვისებებით, როგორც ისინი მას მაშინ ესახებოდა. ინდოეთი, „საოცრებათა მხარე“, მკითხველის წინაშე წარსდგა მთელი თავისი კოლორიტით: ყოფითი წვრილმანებითა და ცხოვრებისეული დეტალებით, ყოველდღიური საქმიანობითა თუ ყოველდღიური საზრუნავით, რომლითაც დაკავებულნი იყვნენ როგორც ინდოელები, ადგილობრივი მოსახლეობა, ასევე ინგლისელები. საზრუნავი, რა თქმა უნდა, სხვადასხვაგვარია. ინდოელებისათვის მთავარ საზრუნავს ცოტაოდენი ფულის შოვნა წარმოადგენდა იმისათვის, რომ შიმშილით სული არ ამოხდომოდათ. ინგლისელი კოლონიზატორებისათვის კი – სამსახურეობრივი წინსვლა, კარიერის უკეთესად მოწყობა, ჩვეულებრივ რიგითი შვებულების მოლოდინი თუ უბრალოდ რაიმე ინტრიგა.

კიპლინგი ცდილობდა ნათლად აეხსნა ინდოელებისათვის თუ როგორი უფერული იქნებოდა მათი ცხოვრება, რომ არა ინგლისელი „ცივილიზატორების“ მოსვლა და მხარდაჭერა. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით შეიძლება უამრავი მაგალითის მოყვანა. მოთხრობაში „სადჰუს სახლში“ (“In the House of Suddhoo”) (112) ნაჩვენებია ინდოელთა ღრმა რწმენა ჯადოქრობისა და სასწაულების შესახებ.

მოთხრობაში „იმრაის დაბრუნება“ (“The Return of Imray”) (109) ცრურწმენებმა იქამდე მიიყვანა ინდოელი მსახური, რომ მან ციებ-ცხელებით შეპყრობილი შვილის სიკვდილში დაადანაშაულა თავისი ბატონი (საჰიბი), თითქოს საჰიბმა “გათვალა“ ის, რის გამოც მოკლა საჰიბი. ასევე „უცნაური“ რწმენისა და წეს-ჩვეულებების მსხვერპლი გახდა მშვენიერი ბიჭეზა მოთხრობაში „ზღვარს მიღმა“ (“Beyond the Pale”) (119), ნათესავებმა მას ხელები მოკვეთეს მაჯებში მხოლოდ იმის გამო, რომ მან ინგლისელი შეიყვარა. მოთხრობაში „მოროუბი ჯუკსის უცნაური მგზავრობა“ (“The Strange Ride of Morrowbie Jukes”) (137) შემზარავი ეპიზოდებია აღწერილი. ჯუკსმა მოინახულა ინდური საზოგადოებისაგან გამევებული „მკვდართა დასახლება“. არსებული კანონით ამ ადამიანებს, რომლებმაც ვერ „მოახერხეს“ მომკვდარიყვნენ ეპიდემიის დროს, მაგრამ გამოავლინეს ავადმყოფობის ნიშნები, ყრიან ქვიშიან კარიერში (თხრილში), საიდანაც უკან დასაბრუნებელი გზა არ არსებობს. ინდუსების ველური ქცევები გამომჟღავნებულია მოთხრობაშიც – „ცეცხლის გავლით“ (Through the Fire) (108), რომელშიც შეყვარებულები, რომლებიც მათთვის არა საყვარელ ადამიანებთან არიან კანონიერად შეუღლებულნი, ცოცხლად იწვავენ თავს კოცონზე. მოთხრობაში „ახლად გათხოვილის მოგზაურობა“ – აღწერილია გარდაცვლილთა დაწვის რიტუალი განგის ნაპირებთან. ინდოეთში არ ცხრება კასტური და ნაციონალტომორისი მტრობა. ამის შესახებ მოთხრობილია მრავალ ნაწარმოებში. მათ შორის მოთხრობაში „ოლქის კომისარი“ (“The head of the district”) (107), რომელშიც ჩრდილოეთ ინდოეთის მუსლიმანური ტომი მთავრობის მიერ დანიშნულ, წარმოშობით ბენგალელ გუბერნატორს დაუპირისპირდა. დაპირისპირება სისხლიანი ანგარიშსწორებით მთავრდება.

ამ პირობებში „ველურ“ ინდუსებთან დასახმარებლად მოდიან ინგლისელები და წარმატებით ართმევენ თავს ადგილობრივ, ველურ სიმნელებს. კომისარის თანაშემწე ტელენტაირი არიგებს და მშვიდობას ამყარებს დაპირისპირებულ ტომებს შორის მოთხრობაში „ოლქის კომისარი“. ასეთი მაგალითების მოყვანა შეიძლება საკმაოდ ბევრი. უნდა ვაღიაროთ, რომ კიპლინგი დარწმუნებული იყო იმაში, რომ ინდუსების გადარჩენა ტანჯვის, უმეცრებისა და სხვადასხვა უბედურებებისგან შეუძლია მხოლოდ დასავლეთის ცივილიზაციის წარმომადგენელს – „თეთრ ადამიანს“. უფრო მეტიც, აქ

ვლინდება კიპლინგის სოციალ-დარვინისტური კონცეფცია, – თეთრი ადამიანები თავიანთი ბიო-ფიზიოლოგიური თვალსაზრისითაც კი უფრო სრულყოფილები არიან „სხვებთან“ შედარებით. „სხვები“ ეს იგივე ბავშვები არიან, რომლებიც იმყოფებიან ინტელექტუალური განვითარების უფრო დაბალ საფეხურზე. საკმარისია მოთმინებით გამოავლინო მათ მიმართ კეთილი მისწრაფებები და ისინი გაყვებიან თეთრ ადამიანს და შეასრულებენ მის ნებას. „Native is as incapable as a child“ („ადგილობრივი მკვიდრი ისეთივე უუნაროა, როგორც პატარა ბავშვი“) (116, 85.), წერდა ის ერთ-ერთ თავის მოთხრობაში – „მისი შანსი ცხოვრებაში“ („His Chance in Life“). ყოველივე ზემოდ აღნიშნულ პრობლემათა მომწესრიგებელ ძალად, როგორც ვხედავთ, კიპლინგს ინგლისელები ევლინება. მისი აზრით, ინგლისელი, ისე როგორც ყველა „თეთრკანიანი ადამიანი“, გარეგნულად ყველაზე სრულყოფილი ქმნილებაა და ამიტომაც მათ ნაკვალევზე სიარული მხოლოდ და მხოლოდ წარმატების მომტანია აბორიგენტათვის. მოთხრობაში „დანგარას სასამართლო“ („The Judgement of Dungara“), მწერალი უფრო ზუსტად გამოხატავს თავის მსოფლმხედველობას აბორიგენტებთან დაკავშირებით: „You must be infinitely kind and patient, and, above all, clear-sighted, for you deal with the simplicity of childhood, the experience of man and the subtlety of the savage (“ „თქვენ უსაზღვროდ კეთილი და მომთმენი უნდა იყოთ და ამავე დროს საღად უნდა აფასებდეთ იმას, რომ საქმე გექნებათ ადგილობრივთა ბავშვურ მიამიტობასა და ცბიერებასთან“) (105). ძალიან საინტერესოა კიპლინგის სოციალ-დარვინისტული შეხედულებების წარმოსაჩენად მოთხრობა – „მისი შანსი ცხოვრებაში“ („His Chance in Life“) (116), რომლის წაკითხვისას ნათელი ხდება, რომ საკმარისია ძარღვებში გიჩქეფდეს თეთრი ადამიანის ერთი წვეთი სისხლიც კი რათა შესაძლებლობა მოგეცეს მართო იქაურები. მიქელე უბრალო ტელეგრაფისტია ინდოეთის დაკარგულ კუთხეში, მაგრამ იმის გამო, რომ მის ძარღვებში ჩქეფს თეთრი ადამიანის სისხლი, ის სწრაფად ამყარებს წესრიგს ბუნტის დროს და დროებით ხდება „თეთრი ადამიანის ტვირთის“ მატარებელი, მაგრამ როგორც კი ქალაქში შემოდიან „ნამდვილი“ ინგლისელები, ის უბრუნდება თავის ადგილს და ჩვეულ საქმიანობას.

კიპლინგის ნაწარმოებები ინდოეთისა და ინდუსების შესახებ დარჩებოდნენ ავტორის იდეოლოგიური სიბეცის გამოვლენად, რომ ის თავის ნაწარმოებებში უფრო

თანმიმდევრული ყოფილიყო ქვეყნის ადგილობრივი მოსახლეობის მიმართ. იმის პარალელურად თუ რა კარგად მართავენ ინგლისელები ინდოეთს, კიპლინგი მოგვითხრობს იმ უბედურებებზე და გაჭირვებაზე, რომელსაც განიცდიდა ბრიტანელების მიერ მართული ქვეყანა. ინდოეთის შესახებ მისი მოთხრობების წაკითხვისას იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ინგლისელები სრულებით არ იყვნენ განწყობილნი აღექურვით ინდოელები და ინდოეთი მათი ცივილიზაციის მონაპოვრებით - ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და სამართლებრივი თავისუფლების სფეროში.

რა თქმა უნდა, კიპლინგი თავის თანამომემებს ყველანაირად, მორალურად თუ ფიზიკურად, მუდამ წინ აყენებდა აბორიგენებთან შედარებით, მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ კიპლინგი ვერ ხედავდა ინდოელი ერის კეთილსინდისიერებას, სიძლიერესა და სიბრძნეს. აბორიგენთა მიმართ კეთილგანწყობილი დამოკიდებულება გამოიხატა მოთხრობაში „ლისპეტი“ (“Lispeth”) (117), განსაკუთრებით კი ბალადაში – „ბალადა აღმოსავლეთსა და დასავლეთზე“ (“The Ballad of East and West”):

But there is neither East nor West, nor Border, nor Breed, nor Birth,
When two strong men stand face to face, though they come from
the ends of the earth!

(“მაგრამ არ არსებობს არც აღმოსავლეთი და არც დასავლეთი, არც საზღვარი, არც თაობა, არც წარმომავლობა, როცა ერთმანეთის პირისპირ ქვეყნიერების ორი უკიდურესი მხრიდან მოსული ორი ძლიერი პიროვნება დგება”) (130).

არჩევანი, რომლის წინაშეც მისი ერთ-ერთი საუკეთესო რომანის „კიმი“-ს (“Kim”) მთავარი გმირი (კიმი) დგება, სწორედ აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის კეთდება. აღმოსავლური და დასავლური მოტივები რომანის განვითარების მთელს გზას გასდევს. ისინი ორი ერთდროულად მიმდინარე, მაგრამ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად არსებული პარალელური მოვლენებია, რომლებიც ერთმანეთს მხოლოდ ერთხელ, რომანის ბოლოს გადაკვეთენ.

„კიმი“ კიპლინგის შემოქმედების შეიძლება ითქვას შემაჯამებელი ქმნილებაა. იგი კიპლინგის ნაწარმოებთა შორის მოცულობით ყველაზე დიდია და მიემდვნა ინდოეთს.

რომანში მწერალმა ინდოეთის თემატიკაზე შექმნილი ადრინდელი ნაწარმოებებიდან ცნობილი სიუჟეტები გამოიყენა.

კიპლინგს ინდოეთისაგან ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეში გატარებული უამრავი წელი აშორებდა. თუმცა თავის მეორე სამშობლოსთან, სადაც სიყრმის წლები გაატარა, შინაგანი კავშირი, ურთიერთობა მაინც ჰქონდა შენარჩუნებული. რომანი იმ ემოციებითაა სავსე, რომლებსაც მწერალი მასზე მუშაობის პერიოდში განიცდიდა. ხოლო, რომანის მთავარი გმირის- კიმის ლტოლვა მისთვის კარგად ნაცნობი აღმოსავლური ცხოვრების სტიქისაკენ, მისი ინდოეთისადმი დიდი სიყვარული, ეს თავად მწერლის ემოციები და განცდებია. როგორც კრიტიკოსი რაო ხანატურ ბჰაკარა (Rao Kh. Bhaskara) ამბობს: „კიმის“ ძლიერი ნოსტალგიური თვისება, თვით კიპლინგის ინდოეთისადმი სიყვარულზე მიუთითებს” (“The strong nostalgic quality of “Kim” reveals Kipling’s own love for India.”) (149, 127).

თავის ავტობიოგრაფიაში მწერალმა აღნიშნა, რომ მას რომანზე მუშაობის იდეა ჯერ კიდევ ინდოეთში ყოფნისას დაებადა “Now ever in the Bliss Cottage I had a vague notion of an Irish boy born in India and mixed up with native life. I went as far as to make him the son of a private in an Irish Battalion, and christened him “Kim of the Rishru”-short that is for Irish”. (128, 138), მაგრამ მიუხედავად ამისა მისი შექმნა კიპლინგმა მხოლოდ 90-იანი წლების დასაწყისში მოახერხა და 1900 წელს რომანი დასრულებულ იქნა.

სულისკვეთება, როგორც მწერალი აღნიშნავს, რომელიც მას წიგნზე მუშაობის პროცესში არ სცილდებოდა, თითქოს რაღაც უდიდესი ძალის „დემონის“ კარნახით ხორციელდებოდა. ასე შეიქმნა „ჯუნგლების წიგნი“ (“Jungle Books”), „პაკი“ (“Puck”), და „კიმი“ (“Kim”) “My Daemon was with me in the “Jungle Books”, “Kim” and both Puck books and good care I took to walk delicately, lest he should wiyh draw. I know that he did not because when those books were finished they said so themselves with, almost, the water-hummer click of a tap turned off”. (128, 210).

ტრადიციულად, როგორც ჩვეულებრივ მისი შემოქმედებისათვისაა დამახასიათებელი, რომანი „კიმი“-ც წინააღმდეგობრივობითაა სავსე, რომელიც მწერალმა ძალიან საინტერესოდ გააშუქა რომანის მერვე თავში მოცემულ ლექსად დაწერილ ეპიგრაფში.

“Something I owe to the soil that grew-
 More to the life that fed-
 But most to Allah who gave me two
 Separate sides to my head”. (106, 145).

კიმში, რომანის მთავარ გმირში, ორი ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებული პიროვნება ბინადრობს. ერთ-ერთ მათგანს გულწრფელად უყვარს ინდოეთი და თავის სამშობლოდ მიიჩნევს მას. თავისი მეგობრის მაჰბუბა-ალის შეკითხვაზე თუ რას ეძახის ის სამშობლოს კიმი დაუფიქრებლად პასუხობს: ”This great and beautiful land” (“ამ დიდებულ და ულამაზეს მიწას”) (106, 150). ხოლო მეორე აქტიურად მონაწილეობს „დიდ თამაშში“, რომელიც ინდოეთში ბრიტანული დაზვერვის მოღვაწეობას გულისხმობს. ზემოთ თქმულის მსგავსად კიპლინგშიც, აღნიშნული რომანის ავტორშიც, საოცრადაა ურთიერთშეთავსებული მისი პიროვნების ორი მხარე. იგი აღფრთოვანებულია ამ ქვეყნის სილამაზით, მისი სულიერი ფასეულობებით, უძველესი კულტურითა და ტრადიციებით, ერის სიბრძნით, მაგრამ, მეორე მხრივ, ის თვლის, რომ ამ ქვეყნის მომავალი განვითარება ბრიტანეთის იმპერიის ქვეშ არის მხოლოდ შესაძლებელი, ამიტომაც ის ჩვეულებრივ ფაქტად მიიჩნევდა იმ მოვლენას, რომ ბრიტანელები ინდოეთში იმყოფებოდნენ. უფრო მეტიც იგი ყველა მათ მიერ გადადგმულ ნაბიჯს ემხრობოდა და სრულიად არ გამოხატავდა მათ არსებობას ინდოეთის მიწაზე.

„თეთრი ადამიანის ტვირთი“ (კიპლინგის ერთ-ერთი საყვარელი ფრაზა) რომელიც ინგლისელებმა საკუთარ თავზე აიღეს, შენაცვლებულია კიმ ოჰარას ინდოეთისადმი, მისი ეგზოტიკური და მიმზიდველი ბუნებისადმი, საოცრად ქაოსური, მაგრამ მშვენიერი ინდური სამყაროსადმი ნამდვილი, გულწრფელი სიყვარულითა და თაყვანისცემით. სამყაროსადმი, რომელიც სავსეა პარადოქსით, ვინაიდან იგი ერთდროულად მოიცავს ფაკირებსა (დევრიშებს) და ქუჩის დამტარებლებს (მოვაჭრეებს), მისტიკური საიდუმლოს მამიებლებსა და უპატიოსნო, ანგარებიან პოლიტიკოსებს, დადებით მულტიკულტურალიზმსა და ზეცვალეზად რასობრივ და რელიგიურ კონფლიქტებს. თავისი ინდოელი მეგობრების ყოფასა და მსოფლმეგრძნებაში სულ უფრო და უფრო ღრმად შეზრდილი კიმის სულიერი სამყარო

წარმოადგენს პიროვნების რთულ ფსიქოლოგიურ კოლიზიას, რომელშიც ერთმანეთს უპირისპირდება საკმაოდ სკეპტიკურად წარმოდგენილი ევროპული ცივილიზაციის ტრადიცია და სოციალური და კულტურული ყოფით ასწლეულებით დაბრძენებული სინამდვილის ღრმად ფილოსოფიური აღმოსავლური კონცეფცია. რა თქმა უნდა, რომანის ზოგადი შეფასებისას რომანის ფსიქოლოგიურ ასპექტზე გვერდის ავლა არ იქნებოდა გამართლებული, მაგრამ რომანის ერთ-ერთი ძირითადი, სხვებისაგან განმასხვავებელი ელემენტი „დიდ თამაშს“ და „მეტა-თამაშს“ შორის არსებული დიქოტომიაა.

ე. წ. „ დიდი თამაშის“ მეშვეობით, რომანის მთავარი გმირი – კიმი, პირდაპირ თეთრი ადამიანების სამყაროში გადადის, რაც მისთვის, როგორც წარმოშობით ირლანდიელისათვის უფრო ახლო და მშობლიურია.

„დიდი თამაში“ ბრიტანეთის კოლონიალურ/სამხედრო სადაზვერვო საქმიანობის განუყოფელი ნაწილია, რომელიც ინდოეთის სუბკონტინენტურ და ბრიტანეთის იმპერიის მთელს ტერიტორიაზე ახორციელებს თავის სადაზვერვო საქმიანობას. არ არის გასაკვირი ის ფაქტი, რომ „დიდ თამაშს“ პროფესიით ეთნოგრაფი, პოლკოვნიკი კრეიტონი უდგას სათავეში. როგორც ედუარდ სედი “Penguin”-ის გამომცემლობის წინასიტყვაობაში აცხადებს „ანთროპოლოგები და ეთნოგრაფები კოლონიურ სისტემაში მყოფი მმართველების მრჩეველებს წარმოადგენდნენ, რომლებიც აწვდიდნენ მათ გარკვეულ ინფორმაციას ადგილობრივი მოსახლეობის (აბორიგენი მოსახლეობის) ადათ-წესებისა და ჩვევების შესახებ, იმ მოსაზრებით, რომ ამ უკანასკნელთ გაადვილებოდათ მათი მართვა“ (148, 3). ეჭვგარეშეა, რომ კიპლინგი უერთდება იმ დიქოტომიას, რომელიც, ერთი მხრივ, ბრძენი, კეთილგონიერი, ხანდახან მკაცრი, სასტიკი, მაგრამ ტექნოლოგიურად საზრიანი, მიხვედრილი, რკინიგზის მშენებელ თეთრ საპიბსა და, მეორე მხრივ კარიკატურულად, ულამაზოდ, აბსურდულად, გროტესკულად გამოყვანილ, ადგილობრივს (აბორიგენს) შორის არსებობს. ამგვარად, რომანის ერთ-ერთი გმირი „დიდი თამაშის“ სამსახურში მდგომი ბენგალელი ბრაჰმინი (a Bengali Brahmin) ჰარი მუქერჯი (Harree Mookerjee) გამოყვანილია, როგორც „სახეშეცვლილი პატარა ინდოეთი –აღმოსავლეთისა და დასავლეთის შემზარავი ჰიბრიდის ნაყოფი“ (148, 4).

მეორე მხრივ, კიმის სპექტრს წარმოადგენს „მეტა თამაში“, რომელშიც ასაკოვანი ტიბეტელი ლამა მონაწილეობს. ლამას მიზანია მოიაროს ინდოეთის წმინდა ადგილები და იპოვოს ის „წმინდა მდინარე“ („ისრის“ უკვდავების მდინარე), რომელსაც ბუდისტური რელიგიის მიხედვით ცოდვებისაგან განთავისუფლების, განწმენდის უნარი შესწევს. ლამას ამ საქმეში კიმი ეხმარება და სულ მალე ლამას – ტიბეტელი ბრძენის შეხედულებები, მიზნები და მისწრაფებები კიმის მსოფლმხედველობაში თავის განსაკუთრებულ ადგილს ჰპოვებს. ლამა კიმის საყვარელი მასწავლებელი და მეგობარი ხდება, ხოლო კიმი – ლამას უსაყვარლესი ჩელა (მიმდევარი, მოწაფე). მთელი რომანის მსვლელობისას კიპლინგი ხაზგასმით აღნიშნავს იმას, რომ ლამას შეხედულებები და მისწრაფებები თანდათანობით პატარა ბიჭის გრძნობებს ეუფლება და მისი განუყოფელი ნაწილი ხდება. რომანის მთავარი გმირი ტიბეტელ ლამასთან ურთიერთობის წყალობით უმშვენიერეს ინდურ სამყაროს ეზიარა. ლამას უზომოდ დიდი და სუფთა, წმინდა ეთიკური პროგრამა ვერანაირად ვერ შეუთავსდა დიდი თამაშის ეთიკურ ნორმებს, რომლის პირდაპირ დანიშნულებასაც შპიონაჟი, დაზვერვა წარმოადგენდა.

„თეთრი ადამიანის ტვირთის“ მატარებელი, კოლონიზატორი – პოლკოვნიკი კრეიტონი მწერლის მიერ გამოყვანილია როგორც მამაცი, მიზანდასახული და საზრიანი პიროვნება. ამით ის ასუსტებს ლამას მამობრივ პოტენციალს, რომელიც წარმოდგენილია უფრო მეტად პასიურ, დამოკიდებულ პიროვნებად და რომელიც აღმოსავლური სტერეოტიპის ფონზე უფრო ნაზი ფიგურაა ვიდრე პოლკოვნიკი კრეიტონი.

კიმზე, როგორც „საჰიბზე“ რომანის დასაწყისშივე არის გამახვილებული ყურადღება-მიუხედავად იმისა, რომ ის კარგად მოერგო ინდურ სამყაროს და სხვა პატარა ინდოელი ბიჭების თანასწორი გახდა, კიმი იყო თეთრკანიანი და კიპლინგი არ დაუშვებდა იმას, რომ მკითხველს ეს, უმნიშვნელოვანესი ფაქტი მხედველობიდან გამორჩენოდა. თავისი აბორიგენი თანატოლებისაგან განსხვავებით ის ერთადერთი იყო ვისაც ასე თამამად შეემლო ზამ-ზამის ისტორიულ ქვემეხზე შემოსკუპება.

“He sat, in defiance of municipal orders, astride the gun Zam-Zammah on her brick platform opposite the old Ajajib-Gher- the Wonder House, as the natives call the Lahore

Museum. Who hold Zam-Zammah, that “fire-breathing dragon”, hold the Punjab; for the great green-bronze piece is always first of the conqueror’s loot.

There was some justification for Kim – he hadkicked Lala Dinanath’s boy off the trunnions – since the English held the Punjab and Kim was English” (106, 3).

კიმის სახით ავტორმა შექმნა ინდოელი ბიჭის ტიპიური სახე, რომელიც საკმაოდ ნათელ, რეალისტურ ფერებში დაგვიხატა. ავტორმა გვიჩვენა ასევე ინდუსი ბიჭის ყოველდღიური საქმიანობა, მისი ჩვევები და მისწრაფებანი. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ თვით რომანის გმირი კიმ ოჰარა წარმოშობით არა ინდოელი, არამედ ტიპიური ირლანდიელია, ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორს წარმოადგენს. ის დაღუპული ირლანდიელი ჯარისკაცის შვილია, რომელიც ინდოეთის ქუჩებში, ობლობაში, გაიზარდა. მან ამ უძველესი ქვეყნის ტრადიციები, ჩვეულებები, ადათ-წესები, და საეთოდ, მთელი მისი ნიშან-თვისებები შეისისხლხორცა. მზისგან გარუჯული კანის ფერითაც კი არაფრით გამოირჩეოდა აბორიგენისაგან. ის უმეცდომოდ ლაპარაკობდა ადგილობრივ ენაზე, მაგრამ სრულიად არ იცოდა მშობლიური ენა. უფრო მეტიც, მათგან გადმოღებულ ადათ-წესებს გულმოდგინედ ასრულებდა. მაგალითად, იგი დიდად გაოცდა, როცა დაინახა სადილად ერთ მაგიდასთან დამჯდარი რამოდენიმე ინგლისელი. კიმს კი, პირიქით, ერჩივნა ეჭამა ისე, როგორც ინდოეთში ისწავლა, ანუ სხვებისაგან მოშორებით (106, 163), ხოლო თუ მას ხელთ არ ჰქონდა კბილის ჯაგრისი, ესეც მისთვის დიდ პრობლემას არ წარმოადგენდა, ვინაიდან იგი ხის ტოტს არბილებდა კბილებით. ამას იმიტომ აკეთებდა, რომ „ის დაუზარებლად ითვისებდა იმ ქვეყნის ადათ-ჩვევებს, რომელსაც კარგად იცნობდა და უყვარდა“ (106, 84). როგორც ვხედავთ კიმი ადგილობრივ ყოფას, გარემოს სრულიად თავისუფლად მოერგო. ადგილობრივი (ქალაქის) მცხოვრებლები კარგად იცნობდნენ მას და ძალიან უყვარდათ იგი. მას „მთელი სამყაროს“ პატარა მეგობარს ეძახოდნენ, ვინაიდან ის დაუზარებლად, ძალიან სწრაფად და მოხერხებულად ასრულებდა მასზე დაკისრებულ ნებისმიერ დავალებას. მაჰბუბ-ალიმ, შენიშნა რა კიმის მოხერხებულობა, დაკვირვებულობა, რისკისადმი ლტოლვა და დიდი ცნობისმოყვარეობა, ხმამაღლა აღნიშნა ის განსაკუთრებული ნიჭი, რომელსაც პატარა ბიჭი ფლობდა: “.....only once in a thousand years is a horse born so well fitted for the game as this our colt” („...მხოლოდ ერთხელ იბადება ათასწლეულში თამაშს

ასე კარგად მორგებული ცხენი, როგორც ჩვენი კვიცია“) (106, 183). ბრიტანელები, „თეთრი ადამიანის ტვირთის მატარებელი“, მოხიბლულნი დარჩნენ კიმის ბუნებრივი ნიჭით, მისი შესაძლებლობებით, „ინდუსი“ ბიჭის სიმამაცითა და გამბედაობით. მათ აღიარეს, რომ ის სწორედ შესაფერისი კანდიდატია ბრიტანეთის დაზვერვასთან სათანამშრომლოდ, ვინაიდან ის ნიშან-თვისებები, რომლებიც ამ პატარა ბიჭს ჰქონდა ღმერთისგან ბოძებული, იდეალურად წაადგებოდა მათ საქმიანობას. ასე წარმოიქმნა და განვითარდა რომანში მეორე სიუჟეტური ხაზი, რომელიც კიმის „დიდ თამაშში“ მონაწილეობას უკავშირდება.

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ კიპლინგი – ბრიტანეთის იმპერიის დიდი მოტრფიალე, არასოდეს იხსენიებს აუგად ბრიტანეთის დაზვერვის საქმიანობას აღმოსავლეთში. თუმცა რიგ ეპიზოდებში, რომელიც კიმის ახალი საქმიანობის სამზადისს ეძღვნება, მან აჩვენა ინდოეთში მათი მოღვაწეობისა და მიზნების რეალური სახე. კიმთან მიმართებაში „იმპერიის მშენებელთა“ ერთ-ერთ ძირითად მიზანს წარმოადგენს ის, რომ კიმმა, როგორც წარმოშობით ირლანდიელმა, ნებისმიერ ადგილას, იქნება ეს ინდოეთი თუ სრულიად სხვა ქვეყანა, სხვა მიწა, თავი მუდამ ნამდვილ „საჰიბად“ იგრძნოს: “Once a Sahib is always a Sahib... One must never forget that one is a Sahib, and that some day, when examinations are passed, one will command natives” („საჰიბად დაბადებული მუდამ საჰიბად დარჩები...არასოდეს უნდა დაგავიწყდეს, რომ საჰიბი ხარ, და შემდგომში, თუ გამოცდას გაუძლებ, შესძლებ აბორიგენტთა მართვას“.). (106, 100) საქმის უკეთ შესასრულებლად მას რეგოლვერსაც კი მისცემენ. “Never put it elsewhere, and please God, thou shalt some day kill a man with” („მუდამ თან გქონდეს, ღმერთის ნებით ოდესმე შენ ამით ადამიანსაც მოკლავ“.) (106, 187).

მიუხედავად იმისა, რომ კიმი წარმოშობით ევროპელია, როგორც ამას ავტორი მთელი რომანის მსვლელობისას აღნიშნავს, კიმი აღმოსავლურ სამყაროს უკეთ შეეთვისა, ვიდრე დასავლურს. თავისი რასის ადამიანებთან ურთიერთობისას იგი თავს ეულად გრძნობდა: “... This strong loneliness among white men preyed on him” („... თეთრ ადამიანებს შორის არსებული სიმარტოვის შეგრძნება გულს უმძიმებდა მას“.) (106, 115).

კიმი ცდილობს გაერკვეს, თუ რა წარმოადგენს მისი პიროვნებისათვის ცხოვრების ჭეშმარიტ არსს (“personal identity”), “... I am a Sahib. No, I am Kim. ...Who is

Kim?” („მე საჰიბი ვარ. არა, მე კიმი ვარ. ... ვინ არის კიმი?“) (106, 131). მაგრამ ამ კითხვაზე პასუხს, სამწუხაროდ, ვერ პოულობს.

კიმის წინააღმდეგობრივი ხასიათი, მასში „დასავლური“ და „აღმოსავლური“ ნიშან-თვისებების ერთმანეთთან შეთავსება, შეკავშირება კიდევ უფრო ძლიერდება, როცა ინდოეთის სხვადასხვა კუთხეში, ტიბეტელ ლამასთან ერთად მის მოგზაურობაზეა საუბარი.

როგორც ვიცით, რომანის თანახმად, კიმი პირველად ლამას გაიცნობს. იგი ჯერ ცნობისმოყვარეობის გამო დაუახლოვდება მას, ხოლო შემდგომში კიმი ლამას მოსწავლე – „ჩელა“ ხდება.

აღმოსავლელი ბრძენი, თეთრი მფარველებისაგან განსხვავებით, სულ სხვა ცხოვრებისეულ პრინციპებს ასწავლის კიმს. ის ასწავლის მას ადამიანებში სიკეთის დანახვასა და მის სამსახურში დგომას. ასეთია ადამიანის ჭეშმარიტი ცხოვრებისეული გზა: “To those who follow the Way there is neither black nor white, hind nor Bhotiyal. We be all souls seeking escape” („იმათთვის ვინც გზას მიუყვება არ არსებობს არც შავი და არც თეთრი, არც ჰინდი, არც ბჰოტიალი. ჩვენ ყველანი სულელები ვართ – განთავისუფლების ძიებაში.“) (106, 231). რომანის ბოლოს, როცა ლამა კიმთან საუბრისას ხაზს უსვამს იმას, რომ ის (კიმი) საჰიბია, კიმი აღშფოთებული პასუხობს მას: “Thou hast said there is neither black nor white. Why plague me with this talk, Holy one? ...I am not Sahib. I am thy chela...” („თქვენ მეუბნებოდით, რომ არ არსებობს არც შავი და არც თეთრი. მაშ რატომ მტანჯავთ მზგავსი საუბრებით წმინდა ადამიანო? ... მე საჰიბი არა ვარ. მე თქვენი ჩელა ვარ ...“) (106, 292). კიმის მიერ გამოთქმული მსგავსი მოსაზრებები არც თუ ისე ცოტაა რომანში.

ლამასთვის კიმი – „საუკეთესო ჩელა“, მისი მისწრაფებების, მისი ცხოვრების არსად გადაიქცა. თავის მოსწავლესთან ერთად გატარებული ყველა წუთი მისთვის ძალიან ძვირფასია. ის მთელ თავის სიტბოსა და სიყვარულს ამ პატარა ბიჭის ირგვლივ აფრქვევს, რომელზედაც ძალიან დიდ იმედებს ამყარებს.

კიმის დამოკიდებულება ლამასადმი გაცილებით უფრო რთულია. მას უხდება ერთმანეთს შეუკავშიროს „დიდი თამაშის“ ინტერესები და თავისი სულიერი მასწავლებლის იდეები. თუკი რომანის დასაწყისში ჩანს, რომ კიმი გატაცებულია თავისი სულიერი მასწავლებლის იდეებით, მისწრაფებებით და მზად არის გახდეს მისი

მოსწავლე, რომანის ბოლოს ის ხვდება, რომ ხშირ შემთხვევაში ის ლამასთან ურთიერთობას „დიდი თამაშის“ სპეც-დავალებების შესასრულებლად იყენებდა. მაგალითად: კიმს ლამა ტიბეტის მთებში მიჰყავს არა მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი მისი მშობლიური მხარეა, არამედ იმიტომაც, რომ მას იქ თავისი მიზნები და ზრახვები ამომძრავებს – მოიპოვოს საიდუმლო ინფორმაცია.

რომანის ბოლოს კარგად არ ჩანს, თუ რა გზას ადგება რომანის მთავარი გმირი კიმი, თუმცა ბოლო თავში საკმაოდ ლაკონურადაა მოცემოლი ის მიზეზი, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელი ხდება დავინახოთ ბიჭის რეალური სახე. სკუთარი „მე“-ს ძიებაში („კიმი, კიმი, ვინ არის კიმი?“) კიმი მიხვდება, რომ ის მატერიალურმა რეალობამ და არა ლამას იდეალურ სამყაროსთან შერწყმამ გაიტაცა. “Roads were meant to be walked upon, houses to be lived in, cattle to be driven, fields to be tilled, and men and women to be talked to. They were all real and true- solidly planted upon the feet - perfectly comprehensible- clay, of his clay, neither more nor less” („გზები სასიარულოდაა, სახლები საცხოვრებლად, საქონელი გასარეკად, მინდვრები მოსახნავად, კაცები და ქალები სასაუბროდ. ყველა ისინი, რეალური და ნამდვილი, ფეხზე მყარად მდგომნი, სავსებით გასაგები იყვნენ, ხორცი ხორცთაგანი, – არც მეტი, არც ნაკლები.“) (106, 305).

მიუხედავად იმისა, რომ კიმმა ამ უძველესი ქვეყნის ტრადიციები, ჩვეულებები, ადათ-წესები, და საერთოდ, მთელი მისი ნიშან-თვისებები შეისისხლხორცა, ის თავისი რასობრივი უპირატესობის თვითშეგრძნებიდან გამომდინარე აბორიგენზე მაღლა იდგა და მთელს თავის ნიჭსა და ძალისხმევას იმპერიის ძლიერების განმტკიცებისათვის იყენებდა.

კიმისთვის „გზა“ ლამას სასწაულმოქმედი „მდინარის“ ანალოგიაა. გზა, მისთვის, პროცესიცაა და თავგადასავალთა დაუსრულებელი ძიებაც. ეს არის ის თვისება, რომელმაც იგი „მთელი მსოფლიოს პატარა მეგობრად“ აქცია.

დასავლეთი ყველგან და ყველგან აღმოსავლეთზე მაღლა უნდა მდგარიყო, მათ შორის, რა თქმა უნდა, განათლებითაც. ლაპორაში ლამასა და მუზეუმის მეთვალყურეს შორის შეხვედრაც აღნიშნული უპირატესობის პირველი მაგალითია. ნამდვილად არაბუნებრივი იყო ამ შეხვედრისას თეთრკანიანი მუზეუმის მეთვალყურის უპირატესობა ცოდნაში. მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ ის, რომ ლამა სათაყვანებელი

ტიბეტელი ბრძენია, თუმცა მიუხედავად ამისა, მუზეუმის მეთვალყურე უბედავს მას გარკვეული ცოდნის მიწოდებას. ინდური რიტუალებისა თუ ადათ-წესების კატალოგში შეტანით, გარკვეული ჩანიშვნებებითა და კლასიფიცირებით, მუზეუმის მეთვალყურემ, საკმაოდ დიდი ცოდნა დააგროვა, რომლითაც ლამა გამოიყვანა „როგორც უსუსური ბავშვი“ . რომანში „კიმი“ ჩვენ ბევრჯერ შევხვდებით იმ მოვლენას, თუ დასავლური ცოდნა (განათლება) როგორ ეუფლება ინდოელი ხალხის მოქმედების, მოღვაწეობის სფეროსა და ავტონომიას.

კიპლინგმა შეძლო ბრწყინვალედ დაეხატა ინდოეთის, ამ მშვენიერი ქვეყნის, შთამბეჭდავი სურათი. შეძლო ეჩვენებინა თუ რითი სუნთქავდა იგი. ნაწარმოების ერთ-ერთ ყველაზე შთამბეჭდავ ეპიზოდს წარმოადგენს „დიდი გზა“ (ერთ-ერთი ყველაზე დიდი და მთავარი გზა, რომელსაც ინდოეთში გამავალი ყველა გზა უერთდება), რომელიც მთელ ინდოეთზე გადის და რომელსაც ინდოელები დიდი სიყვარულით „სიცოცხლის მდინარეს“ ეძახიან. მკითხველის თვალწინ სხვადასხვა სოციალური მდგომარეობის მქონე პირთა დიდი გაღერვა გადაიშალა: აქ, ამ გზაზე შეხვდებით სხვადასხვა ტანისამოსში გამოწყობილ ადამიანებს, რომლებიც ადგილობრივი ბაზრობისაკენ მიიჩქარიან; აქ ასევე შეხვდებით საქორწინო და სამგლოვიარო პროცესიებს, ვაჭრებს, მოხეტიალე ილუზიონისტებს, ჯარისკაცებს, სხვადასხვა რელიგიის წარმომადგენლებს; აქ გაისმის ერთმანეთისაგან განსხვავებული მეტყველება, ლოცვები მიმართული სხვადასხვა ღმერთებისადმი. როგორც ჩანს ხალხის ამ მასაში ეროვნებით, რელიგიით, თავიანთი საქმიანობითა თუ სოციალური მდგომარეობით, უამრავი, ერთმანეთისაგან განსხვავებული ადამიანი ტრიალებს. ყოველივე ეს შესაძლებლობას გვაძლევს უფრო სრული წარმოდგენა შეგვექმნას ინდოელ ხალხზე, მათ მიზნებზე, შეხედულებებსა თუ ადათ-წესებზე. რომანში ბევრია ისეთი ეპიზოდი, სადაც ავტორი დიდი მოკრძალებით საუბრობს ინდოელ ხალხზე, ინდოეთში არსებულ მრავალფეროვან ბაზრებსა და ბაზრობებზე, ინდოეთის ქალაქის ხალხმრავალ ქუჩებზე. ინგლისელი კიპლინგოლოგის ჯ. ტომპკინსის დაკვირვებით რომანის მთავარ ღირებულებას წარმოადგენს ის, რომ მასში მოთხრობილია არა ინდოელ საჭიბებსა თუ მაჰარაჯებზე, არამედ „პატარა“ ინდოელ ხალხზე, სწორედ იმ ადამიანებზე, რომელთა დიდი და მძიმე შრომის ხარჯზე იქმნება არსებული სიმდიდრე. “It is not, however a

romance of mahurajahs and fabulous jewels; it is nearer to the romance that brings us the nine-fifteen; the characters are small landowners, hase- dealers, peasant shopkeepers and clerks, and Kim has no taste at all for the neary- footed soldiery with their red faces” (155, 22).

აი, ასე უჩვეულოდ დაუპირისპირდა ერთმანეთს რომანში ორი ერთმანეთისაგან რადიკალურად განსხვავებული სახე – კიმი-ჩელა და კიმი-საპიბი. ისინი ერთ პიროვნებაში ერთმანეთის პარარელურად არსებობენ, მაგრამ ერთმანეთისაგან აბსოლუტურად დამოუკიდებლად მოქმედებენ და მიუხედავად ავტორის დიდი მცდელობისა, ისინი ერთმანეთს ვერც ერთ ასპექტსა თუ მომენტში ვერ უკავშირდებიან. პარადოქსია, მაგრამ კიპლინგისათვის ორივე პიროვნება ერთნაირად მისაღები იყო და ამიტომაც არჩევანის გაკეთება მისთვის ძალიან მძიმე აღმოჩნდა.

ანგლო-ამერიკელმა პოეტმა, დრამატურგმა და კრიტიკოსმა თ. ელიოტმა „კიმს“ „კიპლინგის უდიდესი წიგნი“ უწოდა (77). „ექვგარეშეა, რომ სხვა არცერთ ინგლისელ მწერალს არ მიუმართავს ინდოეთისათვის ისეთი სიყვარულითა და ინტერესით, როგორც რადიარდ კიპლინგს“ (79, 208) – აღნიშნა ჩარლზ ქერინგტონმა, ავტორიტეტული მონოგრაფიის, „რადიარდ კიპლინგი“-ის (1955 წ.) ავტორმა. ძალიან უყვარდა რომანი „კიმი“ მარკ ტვენსაც. „ვფიქრობ ღირდა, რომ ინდოეთში წავსულიყავი და საკუთარი თავი „კიმის“ წასაკითხად შემემზადებინა, რომ ბოლომდე, სიღრმისეულად შემეცნო თუ რა დიდებულ წიგნთან მაქვს საქმე“ (77, 147).

მწერალმა არა ერთი ფურცელი დაუთმო თავის რომანში იმ აღმოსავლური სიბრძნის აღწერას, რომელიც ინდოელთა უძველეს რელიგიურ ძეგლებსა თუ ფოლკლორშია მოცემული. მან აჩვენა ინდოელი ხალხის პატივისცემა და სიყვარული თავიანთი ბრძენკაცებისა და საკუთარი რელიგიისადმი.

„კიმში“, – ამბობს ნირად ჩაუდჰირი, – „კიპლინგი ინდოეთს ისეთ ღრმა მზერას ავლებს, ისე აღწერს, რომ თვით ინდოელებსაც კი არ დაუწერიათ მის შესახებ ასე. ის ინდოეთის ჭეშმარიტ, მოძრავ და თითქმის დროში არ არსებულ სულისკვეთებას ჩასწვდა და შეძლო დიდი სიყვარულით შეეღწია მასში.“ თუმცა „ინდოეთის მრავალფეროვნებისა და სიდიდის ფონზე უცხოელი მწერლებისათვის საკმაოდ რთულია მასზე საუბარი“, სწორედ ამიტომაც, ასრულებს თავის მსჯელობას ნირად ჩაუდჰირი, „ჩვენ, ინდოელები ვერ დავივიწყებთ კიპლინგის ღვაწლს და მუდამ მისი

მადლობელი ვიქნებით იმისათვის, რომ მან ასე რეალისტურად აჩვენა დასავლელ საზოგადოებას ჩვენი ქვეყნის მრავალფეროვნება, მისი მშვენიერება, ძლიერება და სინამდვილე“(72, 287).

რომანი „კიმი“, ისევე როგორც მისი პირველი რომანი „შუქი ჩაქრა“, შექმნილია ნეორომანტიზმის პოზიციებიდან. კიპლინგი თავისი რომანის ფურცლებზე ქმნის განსაკუთრებულ რომანტიულ სამყაროს, სამყაროს მშვენიერი, ზღაპრული ინდოეთისა. იგი დიდი ოსტატობით გადმოსცემს არაჩვეულებრივ ინდურ კოლორიტსა და ქმნის ადგილობრივ მკვიდრთა ეგზოტიკურ სახეებს. ავტორისეული თხრობა ამაღლებული, ემოციური ტონით ხორციელდება, რომელიც კრიტიკოსებმა შეაფასეს როგორც „გედის სიმღერა“ მშვენიერ ინდოეთზე.

მოთხრობაში „ხიდის მშენებელნი“ (“The Bridge - Builders”) დასავლეთსა და აღმოსავლეთს შორის არსებული შეუთავსებადობა კიდევ უფრო ღრმავდება. მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისელი ინჟინერის ფინდლეისონის მეორე თანაშემწე, ადგილობრივი მკვიდრი პერუ ინგლისელთა გვერდით მდგომი დაუზოგავად, დიდი ენთუზიაზმითა და გულმოდგინებით ასრულებს თავის სამუშაოს, მაინც ვერ უტოლდება მათ და როცა დასრულებული ხიდის სიმშვენიერით დამტკბარმა პერუმ აღტაცებით განაცხადა ”Look you, we have put the river into a dock, and run her between stone sills Findlayson smiled at the we” („ჩვენ ხომ ვაიძულებთ მდინარე კალაპოტში (დოკში) შესულიყო და ქვის კედლებს შორის ედინა“. ფინდლეისონს „ჩვენ“ სიტყვის გაგონებაზე ჩაეღიმა“.) (131). ფინდლეისონის ღიმილში, რომელიც ეჭვის თვალით შეჰყურებს პერუს, როგორც ხიდის თანასწორუფლებიან მშენებელს, ამოიცინობა თვით მწერლის ღიმილი.

ნაწარმოების მიხედვით კიპლინგს სურს გვაჩვენოს, რომ დასავლური კულტურისა და ცივილიზაციის მიღებამ პერუ თანდათანობით ღრმად ჩამჯდარი რელიგიური მრწამსისა და ცრურწმენებისაგან იხსნა. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ დასავლური კულტურის ზიარებამ, მიღებულმა განათლებამ და პროფესიონალიზმმა პერუ ინგლისელებს მაინც ვერ გაუტოლა. ის თავის თანამემამულეებზე მაღლა მაინც ვერ დადგა, ვინაიდან ძველი ღმერთებისადმი რწმენა და თაყვანისცემა ღრმად იყო ჩაბეჭდილი მის ქვეცნობიერებაში.

ფინდლეისონი, როგორც ცივილიზებული დასავლეთის შვილი, დარწმუნებულია, რომ ხიდის სიმდგრადე და გამძლეობა დამოკიდებულია სწორ გათვლებსა და კონსტრუირებაზე. პერუ კი ზემოდ აღნიშნულს სულ სხვა შეფასებას აძლევს: ის დიდ მნიშვნელობას ღმერთებს ანიჭებს და მიიჩნევს, რომ ხიდის გამძლეობა თუ, პირიქით, სისუსტე სწორედ მათ რისხვასა და შენდობაზეა დამოკიდებული. მიუხედავად პერუს გამუდმებული შიშისა, ბუნების სტიქიური მოვლენების შედეგად ხიდი არ დაინგრევა. იგი ხდება ბუნებასთან ადამიანის გამარჯვების მატერიალური ხორცშესხმა. ინგლისელი მწერალს გამოყვანილი ჰყავს პიროვნებად, რომელსაც ხელოვნების შეგრძნების უდიდესი ნიჭი გააჩნია. ხელოვნების სულისკვეთება თვით ინდოელებშიც არსებობს, ვინაიდან პერუ, როგორც ავტორი გვიჩვენებს, ოცნებობს საკუთარი ხიდის მშენებლობაზე: "I like sus-sus-pensheen bridges that fly from bank to bank, with one big step like a Gang plank" („მომწონს დაკიდული ხიდები, ისეთები, რომლებზეც ერთი დიდი ნაბიჯი და ერთი ნაპირიდან მეორეზე აღმოჩნდები, ისე როგორც საბიჯელა“.) (131) – ამბობს პერუ.

სწორედ პერუს მსგავსი ადამიანებისადმი არის მიმართული კიპლინგის სიმპატიები. გაუნათლებელი აბორიგენი, რომელიც თანდათანობით დასავლურ კულტურას ერწყმის და რომელიც დიდი ენთუზიაზმით შრომობს ინგლისელთა ხელმძღვანელობით.

მიუხედავად არსებული მოსაზრებისა, კიპლინგი არასოდეს უარყოფდა აღმოსავლური კულტურის ფასეულობებს. პირიქით, ის მუდამ ცდილობდა გაეგო, უფრო ღრმად ჩაწვდომოდა მას და მისივე თვალთ დაენახა იგი. შეიძლება სწორედ ამიტომაც დაისახა მიზნად სამოგზაუროდ წასულიყო არა დასავლეთში, ან კიდევ სამხრეთსა თუ ჩრდილოეთში, არამედ აღმოსავლეთში.

„ზღვიდან ზღვამდე“ (From Sea to Sea) (104) – მწერლის მიერ მოგზაურობის პერიოდში შექმნილი ნაწარმოებია, სადაც მწერალი თითქოს რომელიმე ღმერთისა თუ დემონის მიერ შთაგონებული მსჯელობს სხვა ქვეყნების, ერების შესახებ საკუთარი ქვეყნის ისტორიულ-სახელმწიფოებრივი უპირატესობის პოზიციიდან გამომდინარე, მკვეთრად გამოხატავს თავის შეხედულებებს და ისეთი სახით იძლევა რჩევებს, რომ

თითქოს მის მიერ გამოთქმულ მოსაზრებებზე იყოს დამოკიდებული ამ ქვეყნების განვითარების ისტორიული ბედ-იღბალი.

მოგზაურობა მწერალმა ინდოეთიდან დაიწყო, შემდეგ აღმოსავლეთის ქვეყნებში გადაინაცვლა და ნაწარმოების მიხედვით აშშ-ით დაასრულა. ინდოეთი – ბირმა – სინგაპური – ჩინეთი – ჰონკონგი – იაპონია – აშშ. ეს ის ქვეყნებია, რომლებიც კიპლინგმა შემოიარა და რომლებიც დღეისათვის თანამედროვე პოლიტიკურ რუკაზე ერთ-ერთი ყველაზე ცხელი და წამყვანი ტერიტორიებია. თუმცა, იმ დროს ზოგიერთი მათგანი უზარმაზარ, საერთაშორისო პოლიტიკურ არენაზე პირველ ნაბიჯებს დგამდა. მაგალითად, იმ პერიოდში იაპონია გამოდიოდა თვითიზოლაციის მდგომარეობიდან და ეწეოდა აქტიურ ძალისხმევას დასავლეთის ქვეყნებთან ურთიერთობის დასამყარებლად და ამიტომ კიპლინგი იაპონიაში პირველგამკვალავის შეგრძნებით მოგზაურობდა.

„მან პირველმა – წერდა ერთ-ერთი კრიტიკოსი – დაამკვიდრა ის შეხედულება, რომელსაც შემდგომში უწოდებდნენ „ანთროპოლოგიურს“. ე.ი. შეხედულება იმის შესახებ, რომ სხვა ადამიანის წარმოდგენები ღირსებასა და პატიოსნებაზე შეიძლება ძირეულად განსხვავდებოდეს იმისგან, რაც ჩვენთანაა მიღებული და ამავე დროს იმსახურებდეს პატივისცემას. თუმცა შემდგომში იგივე „ანთროპოლოგიური“ შეხედულება დაყვანილ იქნა უკიდურეს რელატივიზმამდე, სრულ ფართობითობამდე წარმოდგენებზე ადამიანური ღირებულებების შესახებ. ამ შემთხვევაში ნაჯახიც და კოცონიც, როგორც მართლმსაჯულების იარაღები, ასევე აღმოჩნდნენ პატივისცემის ღირსნი, მაგრამ თავდაპირველმა ბიძგმა, რის გამოც მტკიცე მოძველებული წარმოდგენები აღმოჩნდნენ შერყეულნი, მართლაც ითამაშა დადებითი და ნაყოფიერი როლი. კიპლინგი არ იყო პირველი და არც ერთადერთი ვინც ეს გააკეთა, მაგრამ მაინც ის იყო პირველთაგანი ვინც სცადა გაეგო ჭეშმარიტად განსხვავებული თვალსაზრისი სხვა სამყაროდან. მისი თხრობითი, „მოამბე“ ხერხი, რომელიც პერსონაჟს აძლევს იმის საშუალებას, რომ სრულად გამოავლინოს თავი, იგივე მიზანს ემსახურებოდა. და მისი საყვარელი მოხეტიალე გმირი წარმატებით ართმევდა თავს თავის ამოცანას, რადგან შეეძლო შეზრდილიყო უცხო სამყაროსთან. როგორც პატარა პილიგრიმი, კიპლინგი, მიუხედავად მისი გამოკვეთილი ქედმაღლობისა, პირველ რიგში უაღრესად

ყურადღებიანია. ის მზადაა პატივისცემით მოეკიდოს შრომისმოყვარეობას, სიმტკიცეს, გარკვეულ ზნეობრივ ფასეულობებს როგორი ნაციონალური ფორმითაც არ უნდა გამოვლინდეს ის. რა თქმა უნდა, უნდა გვახსოვდეს, რომ კიპლინგს არ გააჩნია რაღაც განყენებული კაცთმოყვარეობა. ის აკვირდება მისთვის მისაღებ პერსპექტიულ ქვეშევრდომებს, რომლებიც დაქვემდებარებულნი არიან ან ყოველ შემთხვევაში წარმოადგენენ მათზე დამოკიდებულ პარტნიორებს. ის არსად არ ამბობს: „ეს ხალხი ჩვენს გარეშე იარსებებს“, მისი მოსაზრება, უფრო შემდეგნაირად ჟღერს: „თუ აქ ჩვენს გარეშე არსებობენ, მით უარესი ჩვენთვის“. საყურადღებოა მისი მსჯელობა ჰონკონგში, სადაც ის სთავაზობს განსაკუთრებული ადგილობრივი ინგლისელების ჯიშის გამოყვანას, რომლებიც იქ დარჩებიან, გაიდგამენ ფესვებს და ამით გაამაგრებენ იქ ბრიტანეთის პოზიციებს. საგულისხმოა ის, რომ ამას მწერალი ამბობს ყოველგვარი ირონიისა და დაცინვის გარეშე, მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ კიდევ იმყოფებოდა ანგლო-ინდური „მეორეხარისხოვნების“ და დამცირების კომპლექსის ტყვეობაში. ამგვარად მისი გონებამახვილური და ხშირად სწორი გაგება უცხოში მიმართულია არა იმისკენ, რომ განიხილოს უცხოები როგორც თავისთავად არსებული რეალობა, არამედ იქითკენ, თუ როგორ ეფექტურად დაიმორჩილო, შემოიერთო და მიითვისო უცხო. ასე მსჯელობს ის ბირმაზე და მთელ შორეულ აღმოსავლეთზე.

ამავე დროს არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ჩვენს წინაშეა „მსოფლიოს პირველმპყრობელი“ სახელმწიფოს მოქალაქე – ასეთი იყო მაშინ ინგლისის პრესტიჟი. დიდი რუსი მწერალი ა. კუპრინი, რ. კიპლინგისადმი მიძღვნილ ერთ-ერთ თავის სტატიაში შემდეგნაირად ახასიათებდა ბრიტანეთის იმპერიას: ეს იყო „ქვეყანა, რომელიც ამზადებდა მსოფლიოში საუკეთესო ფოლადს, ადულებდა მსოფლიოში საუკეთესო ელს (სასმელი), ამზადებდა საუკეთესო ბივშტექსებს, გამოჰყავდა საუკეთესო ცხენები...“ (31). ეს სია შეიძლება კიდევ უფრო გაგვეგრძელებინა სხვადასხვა სახის ნაკეთობებისა და საგნების ასორტიმენტის ხარჯზე, რომლებსაც ერქვათ ინგლისურები და ითვლებოდნენ საუკეთესოდ. აი ამ სკალის მიხედვით, „ინგლისური“ და „საუკეთესო“ ერთი და იგივე დანაყოფზე იყვნენ აღნიშნულნი.

როგორც მწერალი, კიპლინგი ანგლო-იდოელად დარჩა, შესაძლებელია უფრო მეტად ანგლო-ინდოელად, ვიდრე წინა წლებში იყო, ვინაიდან ის წარსულს მიუბრუნდა

და გასული წლების მოგონებებს მიეცა. წარსულისადმი ნოსტალგიამ იგი შინაგანად გაამდიდრა და თავისი მოღვაწეობის ახალ საფეხურზე აიყვანა. მე-20 საუკუნის დასაწყისი, შეიძლება ითქვას, კიპლინგისეული ტალანტის უდიდესი აღმაფრენის კულმინაციური პერიოდია, რომელსაც ძალიან მალე სწრაფი ვარდნა მოსზდევს. ამ პერიოდში რადიარდ კიპლინგი მხოლოდ 36 წლისაა. ის თავისი ცხოვრებისეული გზის შუაში იმყოფება, მაგრამ, სამწუხაროდ, შემოქმედებითი გზის თითქმის ბოლოში.

თავი III

თეთრი ადამიანის ტვირთი - მხატვრული აპოლოგია და რასობრივი პარტიტურა.

იმის შეგრძნება, რომ ევროპის უპირატესობა მეცნიერებაში, ტექნიკასა და სამხედრო ხელოვნებაში ძალიან სწრაფად იზრდებოდა გახდა დომინანტური იდეოლოგიის განმამტკიცებელი მაღალ ევროპულ საზოგადოებაში. მე-19 საუკუნის მიწურულს თეორიამ „არიული“ რასის შესახებ, რომელიც გრაფ ჟ. ა. გობინოს „თეორიიდან“ მომდინარეობს, ევროპული საზოგადოების ფართო წრეებში ძალიან სწრაფად მოიკიდა ფეხი და დიდი პოპულარობითაც სარგებლობდა. გრაფი გობინო სოციოლოგიაში ანთროპოლოგიური მიმართულების დამფუძნებელია. ამ „თეორიის“ კონცეფციას საფუძველში უდევს რასათა უთანასწორობა, როგორც ისტორიული პროცესის ძირითადი ფაქტორი და რასობრივი ბრძოლა, როგორც ისტორიის მამოძრავებელი ძალა. მისი თეორიის ქვაკუთხედს წარმოადგენს მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ყველა ხალხის, ეთნოსის, რასის მიერ ისტორიულად შექმნილი კულტურა რასობრივად დეტერმინირებულია, ამის მიზეზს წარმოადგენს თითქოსდა რასების შემოქმედებით და კულტურულ პოტენციალსა და შესაძლებლობებს შორის არსებული განსხვავება. ამასთანავე ცივილიზაცია, გობინოს აზრით, იმდენად მჭიდროდ არის დაკავშირებული რასობრივ თვისებებთან, რომ სხვა რასის ხალხების მიერ მისი ათვისება თითქოსდა შეუძლებელია. გობინოს არაფრად მიაჩნდა უძველესი ეგვიპტის, მესოპოტამიის, ინდოეთისა და ჩინეთის დიდი ცივილიზაციებიც კი. გრაფი გობინოს კონცეფცია იყო უკიდურესად ტენდენციური. დასავლურ სოციოლოგიაში ევროცენტრისტული კონცეფციები შედარებით უფრო შენიღბული და პირფერული

ფორმებით იყო წარმოდგენილი. ისინი ინიღბებოდნენ ცნებებით „თეთრი ადამიანის ტვირთი“ და „კულტურტრეგერობა“. მსგავსი თეორიების საფუძველზე დასავლეთს, კერძოდ კი ბრიტანეთის იმპერიას, რომელიც იმყოფებოდა საზოგადოებრივ – კულტურული განვითარების მაღალ საფეხურზე, კეთილშობილური მისწრაფებებით უნდა მიეტანა ცივილიზაცია აღმოსავლეთის „ველური“ ხალხებისათვის. ევროპის უპირატესობის ისტორიული გარდამავლობის ხასიათი, რომელიც ისტორიის მხოლოდ განსაზღვრულ ეტაპზე გარდაიქმნა მოწინავე კულტურის რეგიონად, ამ კონცეფციების მიმდევრებს აყავდათ აბსოლუტში და ამას მიაწერდნენ ევროპელი ხალხის „განსაკუთრებულ“ რასობრივ და ნაციონალურ თვისებებს. ამ მტკიცებებზე დაყრდნობით იბადება კონცეფცია რასობრივ-კულტურული შეუთანხმებლობის, ურთიერთშეუღწევლობის შესახებ. საფუძველშივე დევს ასევე თეორია „ჩრდილოური“ რასის შესახებ, რომელიც წარმოადგენს „არიული“ რასის ყველაზე კეთილშობილ შტოს.

რასობრივი ანუ „ჩრდილოური“ თეორია შემდგომში განვითარებულ იქნა ვაშე დე ლაპუჟის მიერ.

ლაპუჟის თანახმად კულტურის მატარებლებს წარმოადგენენ მხოლოდ ქერათმიანი, წაგრძელებულ თავიანი და ცისფერთვალება არიელების წარმომადგენლები. მის თანახმად თურმე ამით აიხსნება, რომ მსხვილი კულტურული ცენტრები ძირითადად განლაგებული არიან იქ, სადაც შედარებით უფრო ხშირად გვხვდება წაგრძელებულ თავიანი მოსახლეობა (ქალაქების განაწილების კანონი). რაც შეეხება სოფლებს, იქ სჭარბობენ მოკლეთავიანი ხალხი.

ლაპუჟი არა მხოლოდ კულტურის განვითარების ხარისხს უკავშირებდა თავის ქალის ფორმას, არამედ ამტკიცებდა, რომ საზოგადოების კლასობრივი დაყოფა პირდაპირ კავშირშია თავის ფორმასა და ზომასთან.

თავის ძირითად „კანონში“ ლაპუჟი ამტკიცებს, რომ იმ ქვეყნებში, სადაც შერეული რასის ადამიანები ცხოვრობენ, წაგრძელებულ თავიანი სხვებთან შედარებით უკეთესი ეკონომიური მდგომარეობითა და პირობებით გამოირჩევიან. ხოლო რაც შეეხება ინტელიგენციას, მათი თავის ქალა, ლაპუჟის თქმით, სხვებთან შედარებით ყველა მიმართულებითაა განვითარებული, მაგრამ უფრო მეტად კი

სიგანეში. აქედან გამომდინარე „ინტელექტუალური ძალა თავის ტვინის სიფართოზეა დამოკიდებული“. ლაპუჟი „ელიტას“ ყველა დადებით ადამიანურ თვისებას მიაწერდა.

აქედან ლოგიკურად გამომდინარეობდა ევროპული საზოგადოების მისწრაფება გაემართლებინათ კოლონიური ექსპანსია და იმპერიალისტური პოლიტიკა. ამ კონცეფციებმა კიპლინგის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავეს. “A man should, whatever happens, keep to his own caste, race and breed. Let the white go to the white and the black to the black” („ადამიანმა, ნებისმიერ შემთხვევაში უნდა შეინარჩუნოს თავისი კასტა, რასა და მოდგმა. თეთრი თეთრთან უნდა წავიდეს, ხოლო შავი შავთან“.) – წერდა კიპლინგი მოთხრობაში „ზღვარს მიღმა“ (“Beyond the pale”) (119, 166). მწერალი თვლის, რომ ადგილობრივი მოსახლეობა რასობრივად ინგლისელებზე უფრო დაბლა დგას, ამიტომაც მათ (ანუ ინდოელებს) უნდა ხელმძღვანელობდეს, მართავდეს მათზე უფრო მეტად ჭკვიანი, განათლებული და ძლიერი. ამ შემთხვევაში დასავლური ცივილიზაციის წარმომადგენელი. აბორიგენს შეიძლება ყველაფერი გააკეთებინო, რასაც კი მოისურვებ თუკი, რა თქმა უნდა, კარგად მოექცევი, მოეფერები. აბორიგენები ხომ ბავშვები არიან, რომლებთანაც საერთო ენის გამონახვა ადვილი შესაძლებელია: “if they were handled discreetly they grieved like children, and promised never to do it again” („უფრო რბილად და მოქნილად რომ მოქცეოდნენ ადგილობრივებს, მაშინ ისინი, როგორც პატარა ბავშვები შეწუხდებოდნენ მათ მიერ ჩადენილ საქციელზე და პირობას დადებდნენ, რომ აღარ ჩაიდენდნენ კვლავ“.) – წერდა კიპლინგი მოთხრობაში „წინაპართა საფლავები“ (“The Tomb of his Ancestors”) (132). ნაწარმოების, „წინაპართა საფლავების“, მთავარ გმირს ჯონ ჩინს, ყველა (ინდუსები), როგორც უმაღლესი რასის ბრწყინვალე წარმომადგენელს, უსიტყვოდ ემორჩილება. ჩინი მწერალმა თავიდანვე შეამკო ისეთი თვისებებით, რომლის მიხედვითაც იგი მის გარშემომყოფებზე გაცილებით მაღლა დგას. შეიძლება ითქვას, რომ მწერლის ტენდენციურობა ყველაზე მეტად სწორედ ამ გმირის შექმნისას გამოვლინდა.

ჩინი წარმოადგენს პიროვნებას, რომელიც ქმნის და ადგენს კანონებს „თავისი“ ხალხისათვის, ხოლო ეს უკანასკნელნი კი მორჩილად ასრულებენ მას. ბუკტა, ძველი სამხედრო, რომელიც ჩვილობიდან ზრდიდა მას შთააგონებს, რომ მის მიერ გაცემულ ნებისმიერ ბრძანებას ადგილობრივი მოსახლეობა დაუყოვნებლივ დაემორჩილებოდა:

“Give them orders, Sahib- two, three, four words at a time such as they carry away in their heads” („უბრძანე მათ, საჰიბ- ორი, სამი, ოთხი სიტყვით მხოლოდ, რომ დაიმახსოვრონ და თავიდან არ ამოუვარდეთ“.) (132).

ცივილიზაციის მატარებელთა და აბორიგენ მოსახლეობას შორის არსებული ურთიერთობის ის ფორმა, რომელზეც მოთხრობაში საუბრობს ბუკტა, კიპლინგისათვის აბსოლუტურად მისაღები და რეალური იყო. ინგლისელის ნებას აბორიგენისათვის განკუთვნილი კანონი ახორციელებდა: “Thou art their law” („შენ ხარ მათი კანონი“.) – ეუბნება ბუკტა ჩინს. “Chin gave orders valiantly, not realizing that a word spoken in haste before mess became the dread unappealable law of villages beyond the smoky hills” („ჩინი მხნედ გასცემდა ბრძანებებს, და არ აცნობიერებდა იმას, რომ ნაჩქარევად ნათქვამი – უაპელაციო კანონი ხდებოდა ბურუსიან მთების გადაღმა სოფლებისათვის“.) (132).

მოთხრობაში „საჰიბების ომი“ (“A Sahib’s War”) უმრ სინგჰი უბრალო, გაუნათლებელი ინდოელია. მას არა ერთ კოლონიალურ ბრძოლაში მიუღია მონაწილეობა და შესაბამისად დიდი გამოცდილებაც დააგროვა. ის მიიჩნევს, რომ “They will foolishly show mercy to these Boer-long because it is believed that they are white” („ინგლისელები ბურებთან მიმართებაში მეტად ლიბერალურები არიან და პატიობენ ბურებს იმას, რასაც აბორიგენებს არასოდეს აპატიებდნენ“.) (140). ალბათ ამის მიზეზს წარმოადგენს ის, რომ ომი ერთი რასის წარმომადგენლებს, თეთრი რასის ადამიანებს შორის მიმდინარეობდა და შესაბამისად ინგლისელების ბურებისადმი ამგვარი დამოკიდებულება, უბრალოდ თეთრი რასისადმი პატივისცემით აიხსნება.

თავისი ბატონის კაპიტანი კორბინის მუხანათური მკვლევლობით შეძრწუნებულ უმრს შურისძიებაც კი ეკრძალება, ვინაიდან ეს მხოლოდ „საჰიბების“, თეთრი რასის წარმომადგენელთა ომია და ფერადკანიანს იქ არაფერი ესაქმება.

კიპლინგისათვის რთული წარმოსადგენია ის ფაქტი, რომ ფერადკანიანს, თუნდაც ანალოგიური შურისძიების მიზნით, უფლება აქვს განაგოს თეთრკანიანთა ბედი, ამიტომაც ნაწარმოებში ტყვედ ჩავარდნილ ბურებს ავსტრალიელი ჯარისკაცები უსწორდებიან, რომლებიც კორბინისაგან განსხვავებით, არ გამოირჩევიან დიდი სიბრალულით.

აღნიშნული ტენდენცია ვლინდება მაშინაც, როცა კიპლინგი ეხება აღმოსავლურ კულტურას და ცდილობს მიუჩინოს მას ადგილი დასავლურ-კულტურული ფასეულობების ფონზე.

მწერალი ნაყოფიერ, ცოცხალ და განვითარებად კულტურად მხოლოდ დასავლეთის კულტურას თვლიდა, თუმცა ის არ უარყოფდა აღმოსავლური, კერძოდ კი ინდური კულტურის ფასეულობებს, მაგრამ აღმოსავლური კულტურა მის მიერ განიხილებოდა, როგორც უცვლელი და არადინამიური. იგი მიიჩნევდა, რომ ამ ქვეყნის კულტურა, რომელიც „წარსულში შეიქმნა“ ყოველგვარ განვითარებას მოკლებულია, ანუ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, „უნაყოფოა“. მსოფლიოს ერთ-ერთ უძველეს კულტურას იგი ისტორიის ფარგლებს გარეთ განიხილავდა. მისი ღრმა რწმენით, მხოლოდ ევროპულ კულტურას თუ შეეძლო „დაეთესა მომავლის ნაყოფი“.

შეიძლება ითქვას, რომ კიპლინგი თავისი რანგის შემოქმედთაგან ერთადერთია ვინც არსებული გაბატონებული იდეოლოგიის მეხოტბეობა იკისრა და მიუხედავად ამისა მაინც დიდ მწერლად დარჩა.

როგორც ვხედავთ, კიპლინგისეული იდეის „ცივილიზატორული მისიის“ ფესვები, ან თვით კიპლინგის მიერ განმარტებული „თეთრი ადამიანის ტვირთი“, მე-19 და მე-20 საუკუნეებში აღმოცენებული „ევროცენტრისტული“ კონცეფციიდან მომდინარეობს.

მეოცე საუკუნე იყო აგრესიული რასიზმის საუკუნე. საკმარისია გავიხსენოთ ჰიტლერი, როზენბერგი, გებელსი, სტალინი. მრავალი ათეული მილიონობით ადამიანი ფიზიკურად განადგურებულ იქნა მხოლოდ და მხოლოდ იმის გამო, რომ წარმოადგენდნენ „უმდაბლეს რასას“ ან „ანტაგონისტურ კლასს“.

ნაცისტები საკუთარი იდეოლოგიის გასამაგრებლად მიმართავდნენ ანთროპოლოგიას. არიული რასის თავის ქალის ზომები სტანდარტულ ზომებად ჰქონდათ მიჩნეული და შესაბამისად ის რასა, რომელიც ამ სტანდარტებში ვერ ჯდებოდა, კარგად ვიცით თუ ვისი ბედი უნდა გაეზიარებინათ.

კიპლინგის „რასიზმი“ არ იყო აგრესიული და რადიკალურად განსხვავდებოდა ნაცისტების წარმოდგენებისაგან. კიპლინგის „თეთრი ადამიანის ტვირთი“ უფრო

ახლოს იყო მამის შვილისადმი დამოკიდებულებასთან, ვიდრე იმ აზრთან, რომ ამ ცისქვეშეთში არსებობის უფლება აქვს მხოლოდ „უმაღლეს“ რასას.

ბომბეიში დაბადებული ანგლო-ინდოელი ინდოეთის დიდი მცოდნე და ქომაგი იყო და ეს სრულ თანხმობაში იყო მის იმპერიულ სულისკვეთებასთან. მწერლის დიდი სიყვარული და ერთგულება ინდოეთის, მისი ხალხის, ბუნების, ისტორიისა და კულტურის მიმართ მკაფიოდ გამოიხატა მის მიერ ინდოეთზე შექმნილ ზღაპრებსა თუ პოეტურ ნაწარმოებებში. პარადოქსია ის ფაქტი, რომ კიპლინგს გულწრფელად უყვარდა ინდოეთი და იმავდროულად ასევე გულწრფელად სწამდა, რომ სწორედ ინგლისის ბატონობა მისი ქვეყნისთვის დიდი სიკეთის მომტანი იქნებოდა.

იმ დროს, როცა ახალგაზრდა ჰ. უელსი გამოთქვამდა თავის უკმაყოფილებას ბრიტანეთის იმპერიის სისტემაში არსებულ ნაკლოვანებებზე, როცა ახალგაზრდა ბ. შოუ აკრიტიკებდა იმპერიას და როცა პოლიტიკიდან შორს მყოფი ო. უაილდიც კი გამოხატავდა იმპერიისადმი თავის უარყოფით დამოკიდებულებას, კიპლინგი ადიდებდა მას როგორც ძლევამოსილ ციტადელს, ადიდებდა მას როგორც გმირ დედას, რომელიც შორეულ ზღვებში დაუღალავად აგზავნიდა თავის ვაჟიშვილებს.

კიპლინგის იმპერიული მრწამსი, შეხედულებანი და ინდოეთში იმპერიული პოლიტიკის გამტარებლებთან ახლო მეგობრობა კარგად იყო ცნობილი ინგლისელი საზოგადოებისათვის. ბრიტანეთის იმპერია მისთვის კერძს წარმოადგენდა. ოფიციალურ კოლონიალურ პოლიტიკას ის აღიქვამდა როგორც თეთრი ადამიანის კეთილშობილ მისიას და მის საპატიო ვალს თავის ინდოელ, აფრიკელ თუ სხვა აბორიგენ თანამომხმეთა წინაშე. კიპლინგის იდეოლოგიისათვის ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ მისი იმპერიალიზმი სრულიად თავისუფალი იყო ყოველგვარი თვალთმაქცობის, პირადი ანგარებისა თუ ფარული ზრახვებისაგან. მას სწამდა, რომ უბრალო ინგლისელს, კოლონიური არმიის რიგით ჯარისკაცს, "იმპერიის მშენებელს", ღმერთმა და მეფემ დააკისრეს ისტორიული მისიის შესრულება კოლონიებში აბორიგენტა მიმართ. ცხადია ინგლისის განათლებულ და დემოკრატიულად მოაზროვნე წრეებში ის აღიქმებოდა, როგორც იმპერიალიზმის და იმპერიული პოლიტიკის მეხოტბედ, რაც საზოგადოების ამ ფენას მის მიმართ ანტაგონისტურად განაწყობდა. ასეთი დამოკიდებულება კიპლინგისადმი დროთა განმავლობაში კიდევ

უფრო ძლიერდებოდა მიუხედავად მისი ლიტერატურული წარმატებებისა და დიდი პოპულარობისა, რაც ხაზგასმით გამოიხატა მისი სიკვდილის შემდეგაც, როცა მის დაკრძალვას უესტმისტერის სააბატოში არცერთი იმ დროის თვალსაჩინო მწერალი და ხელოვანი არ დაესწრო. ისინი თვლიდნენ, რომ სახელმწიფო ოფიციალის მიერ კიპლინგისადმი მიგებული პატივისცემა და ყურადღება დაუმსახურებლად გადამეტებული იყო.

კიპლინგი უპირველეს ყოვლისა ამჩნევდა იმ აღმშენებლობით საქმიანობას, რომელსაც კოლონიზატორები ინდოეთში ეწეოდნენ. მას სჯეროდა "ცივილიზაციის მატარებელთა" კეთილი და მაღალი მიზნებისა. ის დარწმუნებული იყო, რომ ინგლისელი "Officer and Gentleman" უნდა იყოს დასავლური კულტურისა და ცივილიზაციის აქტიური წინამძღოლი ადგილობრივ აბორიგენულ მოსახლეობას შორის.

კიპლინგის ლიტერატურული მემკვიდრეობა არ იქნებოდა საინტერესო და ფასეული, რომ ის მხოლოდ იმპერიულ იდეებზე ყოფილიყო დაფუძნებული. ის მხატვრული სიტყვის ბრწყინვალე ოსტატი იყო და ამ ოსტატობით ცდილობდა რეალისტურად დაეხატა იმპერიის აღმშენებლობის ხატოვანი სურათი. მწერალს კოლონიური ცხოვრების მდიდარი გამოცდილება ჰქონდა და მიუხედავად იმისა, რომ მან თავისი ტალანტი ნებაყოფილობით იმპერიის სამსახურში ჩააყენა, იმავდროულად მის შემოქმედებაში, ნებისთ თუ უნებლიედ, გამოიკვეთა ბრიტანელი ოფიცრისა და ჯენტლმენის იდეალის თანდათანობით რღვევა, იმ ბრიტანელი ოფიცრის და ჯენტლმენის იდეალისა, რომლის მაღალი ღირსებებით და განმანათლებელი მისიით ასე მოხიბლული იყო კიპლინგი თავისი შემოქმედების დასაწყისში. მას ძლევამოსილი იმპერიის საკუთარი ლეგენდა ჰქონდა შექმნილი, მაგრამ საკუთარი ლეგენდის შექმნისას კიპლინგი იძულებულია შეადაროს ის იმ რეალობას, საიდანაც ეს ლეგენდა დაიბადა, იძულებულია დაინახოს ამაზრზენი სხვაობა სასურველსა და ნამდვილს შორის. იმის შიში, რომ იმპერია ვერ შეასრულებს მასზე დაკისრებულ მისიას, აიძულებს ავტორს არა მხოლოდ იქადაგოს და ხოტბა შეასხას მას, არამედ გამოაშკარავოს და გაკიცხოს კიდევაც „იმპერიის მშენებლების“ მიერ უმაღლესი ზნეობრივი კანონის დარღვევა. ის მოუწოდებს თავის ქვეყანას არ დათვრეს იოლი გამარჯვებებით,

ფხიზლად დააკვირდეს საკუთარ სისუსტეებს და გააცნობიეროს თავისი მისია როგორც „უმაღლესი მიზნის“ უანგარო სამსახური.

მის სამოგზაურო ჩანახატებში, რომელიც ცნობილია სახელწოდებით „ზღვიდან ზღვამდე“ („From Sea to Sea“), გამოხატულია ჭკვიანი, საკმარისად შორსმჭვრეტელი და ყოველთვის დაინტერესებული „იმპერიის მუშაკის“ პოზიცია, რომელიც თავის თანამემამულეებს ყველგან და ყოველთვის შთააგონებს „თუკი ვქმნით იმპერიას, შევექმნათ როგორც საჭიროა!“ (104)

იმ კაბინეტის ექსპერტებთან შედარებით, რომლებიც სხედან სადღაც სამინისტროებში და ჰგონიათ, რომ სიმართლით ატარებენ „თეთრი ადამიანის ტვირთს“, ემსახურებიან „ბრიტანული მისიის“ დიდებას, კიპლინგი აღმოჩნდა განუზომლად უფრო პრაქტიკული და გამჭრიახი. „აგრესიული ალტრუიზმი“ – ირონიულად ახასიათებს ის ინგლისელების პოზიციას კოლონიებში. კიპლინგი ამბობს – „ინგლისელი აშენებს სხვებისათვის“. თვითონ კიპლინგის პოზიციას კი იმ პერიოდში უწოდებდნენ „ჯანმრთელ“ ან „გონიერ“ იმპერიალიზმს. ამის დასტურია მისი მრავალწლიანი მიმოწერა მასსავით ცნობილ მწერალთან რაიდერ ჰაგარდთან; ისიც ასევე „ჯანმრთელი“ იმპერიალიზმის მომხრე იყო, ხოლო ბიოგრაფიულად, შემოქმედებითად და იდეოლოგიურად აფრიკის მიმართ მასაც იგივე დამოკიდებულება ჰქონდა, როგორც კიპლინგს ინდოეთისა და შორეული აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნების მიმართ. ისინი შეჯერებულნი იყვნენ ბევრ საერთო შეხედულებებზე, რომლებიც ორივეს თვალწინ გადამოწმდა პრაქტიკაში, ობიექტურ – ისტორიულ პრაქტიკაში. ამ შემოწმების შედეგებს მათ ზურგი ვერ შეაქციეს, რამაც ორივე მიიყვანა პესიმიზმამდე. თავის დღიურებში რაიდერ ჰაგარდი წერს, რომ კიპლინგმა ჩაიფიქრა პიესა „ბრიტანეთის იმპერიის დაცემა“, რომელიც მან მიატოვა არა მხოლოდ იმიტომ, რომ დრამატურგია აღმოჩნდა კიპლინგის ტალანტის გარეთ, არამედ იმიტომ, რომ მსგავსი თემის დამუშავება მისთვის ძალიან მძიმე იყო. რაიდერ ჰაგარდი კიპლინგის მონახულების შემდეგ 1922 წლის იანვარში, თავის დღიურში წერდა – „მას ჰქონდა ძალიან უღიმღამო წარმოდგენა საქმეებზე ირლანდიაში, ეგვიპტესა და ინდოეთში და თავის მსჯელობაში ისე შორს მიდის, რომ ამბობს – „როგორც ეტყობა იმპერია იმსხვრევა. ერთადერთი რისი იმედიც მას აქვს არის ახალგაზრდა ადამიანები,

რომლებიც შეიძლება გამოჩნდნენ, მაგრამ როცა მე ვკითხე მას თუ საიდან უნდა გამოჩნდნენ ისინი მან მიპასუხა, რომ ეს მისთვის ცნობილი არ არის. და მაინც ის ვარაუდობს, რომ ისინი შეიძლება გამოჩნდნენ გარემოებათა ზეწოლის შედეგად. მეც ასე ვფიქრობ, მაგრამ ჯერჯერობით მსგავს ახალგაზრდა ადამიანებს მეც ვერ ვხედავ“. ორისამი წლის შემდეგ კიპლინგი წერდა ჰაგარდს – „მე ვთვლი, რომ ყოველი ადამიანი გატეხილი გულით უყურებს იმ წარუმატებლობას ყველაფერ იმაში, რომელსაც ის მთელი სიცოცხლის განმავლობაში ცდილობდა განეხორციელებინა. სხვაგვარად, რომ ყოფილიყო ჩვენ ვიქნებოდით, როგორც ღმერთები, ნაცვლად ამისა, თუ ვიმსჯელებთ ჩემს ხელთ არსებული მონაცემებით, ჩვენ ასეთები არ ვართ“ (89). კიპლინგი ამას წერს თავისი ცხოვრებისეული გზის ბოლო მონაკვეთზე.

ყველა ქვეყანას, სადაც კიპლინგი მოგზაურობდა, ის განიხილავდა იმპერიის გაფართოების თვალსაზრისით. ეს იყო მისი „ჯანმრთელი“ იმპერიალიზმის „ჯანმრთელი“ თესლი.

ყოველი ქვეყნის მონახულების შემდეგ კიპლინგს არ ტოვებს იმის სევდიანი შეგრძნება, რომ საბოლოოდ ყველა ეს ქვეყანა, ადრე თუ გვიან, უნდა გახდეს დამოუკიდებელი.

კიპლინგი მოხიბლული იყო აღმოსავლეთის ქვეყნების ეგზოტიკით და ბრიტანეთის მიერ ამ ქვეყნებში ცივილიზაციის შეტანა მას ესმოდა თავისებურად (მას სურდა, რომ ერთი მხრივ, რაღაც განვითარებულიყო (ტექნოლოგია, მედიცინა, ...), ხოლო, მეორე მხრივ, რაღაც უცვლელი დარჩენილიყო (ზოგიერთი ადგილობრივი ადათ-წესი თუ რიტუალი). კიპლინგს უნდოდა ქვეყანა განვითარებულიყო, მაგრამ არა იმ ხარისხით, რომელიც საფრთხეს შეუქმნიდა იმპერიას.

მწერალი გულმოდგინედ ადევნებდა თვალყურს ბრიტანეთის იმპერიის აყვავებას, მის პიკს, რომელსაც შემდგომ იმპერიის უკუსვლა მოჰყვა (80-იანი -90-იანი წლების შუა პერიოდი). რა თქმა უნდა, იმპერიის ნგრევა შეუმჩნეველი არ დარჩა მხატვრისათვის, ხოლო მისმა წინააღმდეგობრიობით სავსე შემოქმედებამ კი თანდათანობით ახალი ფორმა მიიღო.

კიპლინგის შემოქმედებაში ადრეული ნაწარმოებების უმთავრეს თემას წარმოადგენდა ბრიტანელთა თავდაუზოგავი, ყოველდღიური შრომა იმპერიის

გასაძლიერებლად. უკეთ გასაანალიზებლად ნაწარმოებთა გარკვეული ნაწილი შეიძლება გავაერთიანოთ პირობითი სახელწოდებით "ინგლისელები ინდოეთში". ის თუ რეალურად ვინ როგორი დოზით ღებულობდა "იმპერიის მშენებლობაში" მონაწილეობას, მწერალში ხშირად კრიტიკას იწვევდა. მწერლის ეს კრიტიკული ინტონაცია კი კოლონიურ ინდოეთში ცხოვრების საკუთარი გამოცდილების ნიადაგზე შეიქმნა. კიპლინგისეული კრიტიკა თავისი (ინგლისელი) გმირებისადმი ნაწარმოებებში საკმაოდ თავლსაჩინოა და ამავედროულად მათში ადვილად შეიმჩნევა კიპლინგისეული კრიტიკის წინააღმდეგობრიობა გამომდინარე იქედან, რომ მწერალი იდეისადმი ერთგულებასა და რეალურად მოქმედ კოლონიურ პრაქტიკას შორის იდგა.

არც თუ ისე ადვილი იყო მწერლისათვის ინგლისელთა, ან კიდევ როგორც მათ ემახდნენ „ანგლო-ინდოელთა“ სახის შექმნა, რომლებიც ბრიტანეთის იმპერიის მოქალაქენი, ინდოეთში დაიბადნენ და ცხოვრობდნენ. კიპლინგი თვითონ მიეკუთვნებოდა ადამიანთა ამ კატეგორიას და ყველა მათი ჭირ-ვარამი გამოცდილი ჰქონდა საკუთარ თავზე. კიპლინგის მიერ ინდოეთში დაბადებულ თავის თანამემამულეებზე შექმნილი „საგა“ შეიძლება შემდეგნაირად დაგვესათაურობინა: „სიამაყე, დამცირება და შელახული უფლებები“. ეს საგა დაიწერა „იმპერიის მსახურებზე“ რომელთა მხრებზეც დგას სახელმწიფო პასუხისმგებლობის ტვირთი. თავიანთი მდგომარეობით ისინი თითქოს გმირები არიან, მაგრამ ამავედროულად უბრალო ადამიანები, უფრო მეტიც, პატარა კაცუნები, ერთი სიტყვით არარაობა მაგრამ მაინც – ყოჩაღები!

„არასდროს, არავის აქამდე არ დაუწერია ასე ჩვენს ადამიანებზე იქ“ – ერთხმად აღნიშნავდნენ რეცენზენტები. ამის ტიპიური მაგალითი მოცემულია მოთხრობაში „სამი ჯარისკაცი“ (“Soldiers Three”) (127), სადაც ჯარისკაცების სიმამაცისა და სხვა ღირსებების პარალელურად აღწერილია მათი სულმდაბლობა, დალატი, ლოთობა, მზაკვრობა და დაუნდობლობა.

თავის ნაწარმოებებში კიპლინგი ხაზს უსვამს საკუთარი მოსაზრებისა და იმპერიის უბრალო "მშენებელთა" შეხედულებების ერთიანობას. უბრალო ხალხი, რომელიც იმპერიის ყველაზე მძიმე სამუშაოს ასრულებდა ხელისუფლებისადმი უნდობლობას განიცდიდა. “What should they know of England, who only England knew”

(„რა შეიძლება იცოდნენ ინგლისის შესახებ მათ, ვინც მხოლოდ ინგლისი იცის?") (123, 40) ასეთ შეკითხვას სვამს კიპლინგი. მეტროპოლიაში ინდოეთის შესახებ იცოდნენ მხოლოდ იმდენი, რამდენიც დაეხმარებოდათ მათ იმაში, რომ ის რომელიმე სხვა აღმოსავლური ქვეყნებისაგან ადვილად გაერჩიათ. ნაწარმოებში „ურწმუნობით დამონებული“ ("Yoked with an unbeliever") მწერალი ირონიულად გადმოსცემს ინგლისელის წარმოდგენას ინდოეთის შესახებ: "India, as every one knows, is divided equally between jungle, tigers, cobras, cholera and sepoy" („ინდოეთი, როგორც ყველამ იცის ერთნაირადაა დაყოფილი ჯუნგლებად, ვეფხვებად, კობრებად, ხოლერად და სიპაებად“.) (123, 44). მმართველი ელიტა უსამართლოდ ექცეოდა არა მხოლოდ აბორიგენ მოსახლეობას. ისინი უსამართლოდ ექცეოდნენ ასევე იმპერიის უბრალო "მშენებელს". ამ თემას კიპლინგმა არაერთი ლექსი ("Tommy") და მოთხრობა ("History of Fall") მიუძღვნა.

„თეთრი ადამიანის ტვირთი“ ("The white man's burden") კიპლინგის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი ლექსია, რომელმაც იმდენად დიდი რეზონანსი გამოიწვია, რომ იგი ყველა ბრიტანელის ცნობიერებაში ჩაიბეჭდა და სასაუბრო ენაშიც შევიდა, თუმცა ცუდი რეპუტაციით. „ატარეთ თეთრი ადამიანის ტვირთი – თავდაუზოგავად!“ – მოწოდებაა და გულისხმობს იმპერიის ინტერესებისათვის სამსახურს უდრტვინველად, ქედმოუხრელად, თავდაუზოგავად. არ იქნებოდა მართალი ამ ლექსის მოქმედების ძალის შეუფასებლობა, მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანებს რომლებსაც ცნობიერებაში ამ ლექსს უბეჭდავდნენ, შემდეგ კი კინწისკვრით ერეკებოდნენ ლექსში გამოხატული ვალის მოსახდელად, ამ ლექსის გაგონებაც კი არ სურდათ. კიპლინგი ლექსში საუბრობს არა როგორც „თეთრი ადამიანის ტვირთის“ რიგითი მატარებელი, არამედ, როგორც იმპერიის მმართველი წრეების წარმომადგენელი. ის თვითკრიტიკით კი არ მიმართავს ხელმძღვანელობას და თანამოსამსახურეებს (როგორც ეს იყო ადრინდელ ნაწარმოებებში), არამედ პროპაგანდით მიმართავს იმპერიალიზმის ქვედა ფენების მომავალ კადრებს, იმ ახალგაზრდობას, რომლებიც უნდა აღიზარდონ როგორც იმპერიის მოსამსახურე ერთგული „ქოფაკები“. ის მათ მიმართავს, რომლებმაც იმპერიის მტრების ხიშტებზე უნდა დაასრულონ თავიანთი სიცოცხლე“ (78, 311-312). ეს აზრი არის ავტორიტეტული, რადგან იგი ეკუთვნის რუს ლიტერატორს დ. მირსკის, რომელიც

დიდხანს ცხოვრობდა ინგლისში, ასე ვთქვათ, კიპლინგის პერიოდში და უშუალოდ აკვირდებოდა ინგლისელების დამოკიდებულების ცვალებადობას „რკინის რადიარდისადმი“.

კიპლინგის მიერ "პატარა ადამიანებისადმი" სიმპათია, ასე ვთქვათ, აღუძრავდა ინგლისელებს საკუთარი არსებობის აუცილებლობის, მნიშვნელობისა თუ სიძლიერის გრძნობებს. ათასობით ადამიანი მიემგზავრებოდა აღმოსავლეთით, ინდოეთში. ზოგნი სიმდიდრის საშოვნელად, ზოგნი რომანტიკისათვის, და ზოგნიც იმისათვის, რომ ესამოვნათ "Englishness" შეგრძნებით, რომელსაც, ოფიციალური პროპაგანდის წყალობით, უმნიშვნელოვანესი ადგილი ეჭირა საერთაშორისო მასშტაბებით.

„ძლიერი ბრიტანელის" შესახებ თხრობისას კიპლინგი თანამემამულეებს ამკობდა მამაცური, მაღალი მორალური და გმირული ღირსებებით. ეს გმირი ადვილად იტანს იმ სირთულეებს, რომელიც მას ინდოეთში ხვდება: ცხელი უჩვეულო კლიმატი, ნოსტალგია, მძიმე სამუშაო, ადგილობრივი მოსახლეობის უნდობლობა და ყოველივე ეს წარმოადგენდა მნიშვნელოვან ფონს ინგლისელის გმირობის საჩვენებლად. ეს ყველაფერი განაპირობებდა კიპლინგის დიდ პოპულარობას უბრალო ინგლისელთა შორის.

ნამდვილი ინგლისელი, ცდილობდა კიპლინგი დაერწმუნებინა მკითხველი, იდეისათვის იბრძვის და არ ისწრაფვის ჩინებისა და სიმდიდრისაკენ, ის ღირსეულად ატარებს "თეთრი ადამიანის ტვირთს". სწორედ ასეთია კიპლინგის საყვარელი გმირი სტრიკლენდი მოთხრობიდან „მის იოლის საისი“ ("Miss Youghal's Sais"). სტრიკლენდმა "knows as much about the natives as the natives themselves. Now, in the whole of Upper India, there is only one man who can pass for Hindu or Mohammedan, ihamar or faquir as he pleases. He is feared and respected by the natives from the Ghor Hathri to the Janma Musjid" („იცის იმდენივე ადგილობრივებზე, რამდენიც თვით ადგილობრივებმა. მთელს ჩრდილოეთ ინდოეთში მხოლოდ ერთი კაცია, რომელსაც, თუ მას სურს შეუძლია თავი გაასაღოს ინდუსად ან მუსლიმად, ჩამარად ან ფაკირად. ადგილობრივებს გჰორ ჰატრიდან ჯანმა მუსჯიდამდე ეშინიათ და პატივს სცემენ მას“.) (120, 37).

ასეთი დადებითი გმირების გვერდით იგი განსხვავებულ გმირებსაც ხატავს. ისინი ავტორის თქმით მიემგზავრებოდნენ ინდოეთში არა იდეის გულისათვის, არამედ

გასამდიდრებლად, საკუთარი ინტერესების დასაკმაყოფილებლად (მოთხრობები: "A Friend's Friend", "Pig", "Cupid's Arrows", "False Dawn").

მიუხედავად ინგლისელი ჩინოვნიკების კორუფციის კრიტიკისა, რომელიც ინდოეთის კოლონიური მმართველობის სისტემაში არსებობდა, კიპლინგი საკუთარი იდეისადმი რწმენას მაინც არ კარგავდა, ვინაიდან ის დიდი ბრიტანეთის პოლიტიკას კი არ აკრიტიკებდა, არამედ ამ „ფარდას“ ამოფარებულ კონკრეტულ პიროვნებებს, რომლებიც ისე არ ახორციელებდნენ ყოველივეს, როგორც ამას თავიანთი მოვალეობა გულისხმობდა. ზემოთ აღნიშნულ თემატიკას შემდეგი ნაწარმოებები პასუხობენ: „ჩემი მეგობრის მეგობარი“ ("A friend's friend") (113), „ღორი“ ("Pig") (118), ასევე მოთხრობების მთელი ციკლი, სადაც საუბარია ქალაქ სიმლეში მიღებული ცხოვრების წესის შესახებ.

სიმლე ინდოეთში მომუშავე ინგლისელთა საზაფხულო, დასასვენებელი ქალაქია. ინტრიგები, სადამოები, სიამოვნებათა ძიებანი, ჭორები, სკანდალი და ღალატი ახასიათებდათ სიმლეს ცხოვრებლებს.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ვისაუბროთ „თეთრი ადამიანის ტვირთის“ მატარებელ ინგლისელთა სხვა უარყოფით თვისებებზეც, რომელთა შესახებაც თვით ავტორიც კი ვერ ფარავს აღშფოთებას და შეიძლება ობიექტურადაც კი დასვა საკითხი იმის შესახებ, რომ მათი ასეთი გაუმართლებელი ქცევის უკან შესაძლებელია, უბრალოდ, თვით მთელი არსებული სისტემის გაუმართავობა იდგეს. ინგლისელთა ინდოეთში ყოფნისას არსებული მძიმე ცხოვრებისეული პირობები, ცხელი აუტანელი კლიმატი და არსებული ეპიდემიების მრავალფეროვნება, ანუ ფონი, რომელმაც ზოგიერთ ნაწარმოებში ინგლისელთა ღირსებები წარმოაჩინა, კიდევ ერთი ფუნქცია შეიძინა. ყველა არსებული წინააღმდეგობა, რომელიც ინგლისელებს გზად ხვდებოდათ – იქნებოდა ეს მათთვის უჩვეულო ბუნებრივი პირობები თუ თვით ინდოელი ხალხის მათდამი არაკეთილგანწყობილი დამოკიდებულება, იქ არსებული, მათთვის მიუღებელი ცხოვრებისეული სტილი თუ ადათ-ჩვევები, წარმოადგენდა მათი სიმტკიცისა და ზნეობრივი თვისებების შემოწმების საშუალებას. ყველას როდი შეეძლო იქ არსებული მძიმე პირობების ატანა და აღნიშნულ სირთულეებზე წინააღმდეგობის გაწევა. ამიტომაც ინგლისელები ხშირად წელში გატეხილნი და დემორალიზებულნი

იყვნენ. რაც შეეხება ავტორს, ამ ფაქტების გამომწვევ მიზეზებზე არანაირ კომენტარს არ აკეთებს.

უამრავი მაგალითის მოყვანა შეიძლება აღნიშნული სისტემის გაუმართავობისა თუ არსებული ხარვეზების შესახებ, რომლებმაც შესაძლებელია დაგვაფიქროს ინდოეთში მყოფ ინგლისელთა მისიის რეალურ მიზნებზე, რომელთაც თავად ისინი აფასებდნენ როგორც “The Curse of Anglo-Indian Life” („დაწყვეტილი ანგლო – ინდური ცხოვრება“) (122, 290). კიპლინგი თავის ნაწარმოებებში გვესაუბრება იმ მონოტონურ და უაზრო ცხოვრებაზე, რომელსაც ინგლისელები ინდოეთში ყოფნისას ეწოდნენ. “If men had not this delusion as to the ultra importance of their own particular employments, I suppose that they would sit down and kill themselves.” („ადამიანებს რომ არ ჰქონოდათ ილუზია იმის შესახებ, რომ თითოეული მათგანის საქმიანობა, სამსახური მეტისმეტად მნიშვნელოვანია ქვეყნისათვის, ვფიქრობ შეჩერდებოდნენ და თავს მოიკლავდნენ“). (122, 289-290) – მწარედ შენიშნავს მწერალი თავის მოთხრობაში „რესლი საგარეო საქმეთა დეპარტამენტიდან“ (“Wressley of the foreign office.”). მართალია, ყველა ერთნაირად ვერ უძლებს მძიმე დატვირთვას თუ დაძაბულობას. ახალგაზრდა ინგლისელი ოფიცერი, მოთხრობიდან „მიტოვებული“ (“Thrown away”) (121) თვითმკვლელობით ასრულებს ცხოვრებას. მორალურად არიან დათრგუნული გმირები მოთხრობაში „რესლი საგარეო საქმეთა დეპარტამენტიდან“ (“Wressley of the foreign office.”) (122). ოფიცრები და ჯარისკაცები ციკლიდან „სამი ჯარისკაცი“ (“Soldiers Three”) (127), ლოთობაში პოულობენ გამოსავალს. სიმარტოვის განცდამ, მშობლიური ქვეყნის მონატრებამ და კიდევ მრავალმა სხვა, მათთვის უჩვეულო, აუტანელმა საარსებო პირობებმა, შეიძლება ითქვას, წელში გატეხა სხვებზე ბევრად მამაცი და პატიოსანი ადამიანებიც კი. ქვეყანაში ეპიდემიების მძვინვარება თუ ევროპელთათვის აუტანელი ცხელი კლიმატი ინგლისელებში ისეთ გრძნობებს იწვევდა, რომ თითქოს თვით ინდოეთის ბუნებაც კი მათი იქ ყოფნის დიდი წინააღმდეგი იყო (მოთხრ. „ოლქის კომისარი“, და ა.შ.).

ამ და კიდევ ბევრ სხვა ინდოეთის თემატიკაზე შექმნილ ნაწარმოებთა ციკლში გამოიკვეთა „ინგლისელი ცივილიზატორის“ ტრაგიკული ბედი, ხოლო მასთან ერთად

ტრაგიკული ბედი მთლიანად მთელი მისი საქმიანობისა, რომელსაც თავი შესწირა „ინგლისელმა ოფიცერმა“, „ინგლისელმა ჯენტლმენმა“.

კიპლინგის შემოქმედების პირველი პერიოდის პროზაული ნაწარმოებები მთლიანად ინდოეთს ეძღვნება.

კიპლინგი ბრწყინვალედ იცნობდა ინდოეთს, მის ისტორიასა და კულტურას. ის ბავშვობიდან ეზიარა ამ ცოდნას, ვინაიდან მშობლებთან ერთად ის ცხოვრობდა და იზრდებოდა ლაჰორაში. ევროპაში განათლების მიღების შემდგომ, კიპლინგი თავის „მეორე“ სამშობლოში დაბრუნდა და მუშაობა კოლონიურ გაზეთში კორესპონდენტად დაიწყო. რედაქტორის დავალებით მან თითქმის მთელი ინდოეთი შემოიარა, ხოლო მიღებული შთაბეჭდილებები შეეცადა თავის ნაწარმოებებში გადმოეცა, რომლებიც ადგილობრივ (კოლონიურ) გამომცემლობაში დაიბეჭდა, თუმცა უნდა ითქვას, რომ მათი რიცხვი გაცილებით მცირეა, ვიდრე ნაწარმოებები შექმნილი მამაც ინგლისელთა ცხოვრების შესახებ. მწერლის წინააღმდეგობრივი ხასიათი და არათანმიმდევრობა პროზის ამ ნაწილსაც ახასიათებს.

ინგლისელთა მოღვაწეობის საერთო სურათის გვერდით ყოველთვის დგას აბორიგენი მოსახლეობის უბედური ცხოვრება, რომელიც მოკლებულია ცივილიზაციას და რომლის უზრუნველყოფაც სწორედ ინგლისელებს აკისრიათ. ინდოელი ხალხი, კიპლინგის აზრით, უუფლებო ერია: განათლების მიღების სისტემატური უქონლობა; საკუთარ, ადგილობრივ კადრებში ინტელიგენციის ნაკლებობა და მედიცინის თითქმის არარსებობა ნათელი მაგალითია ზემოთ მოყვანილი მოსაზრებისა. მწერალი საუბრობს ასევე იმ სილატაკესა და შიმშილზე, რის გამოც ინდური სოფლები ხშირად მთლიანად ილუპებოდნენ („უილიამ დამპყრობელი“ (“William the Conqueror”) (133). შიმშილითა და სილატაკით შემინებულმა ტობრამ საკუთარი და ჭაში ჩააგდო იმ მოსაზრებით, რომ ტანჯვისაგან ეხსნა იგი: “It is better to die than to starve” („უმჯობესია მოკვდე, ვიდრე შიმშილით ამოგხდეს სული“.) (138). კიპლინგი ასევე დიდი ირონიით საუბრობს ინგლისელი მოსამართლის დიდსულოვნებაზე, როცა ის საკუთარი დის სიკვდილში დამნაშავე ტობრს გაანთავისუფლებს: “This permission was not so generous as it sounds, for he had nowhere to go to, nothing in particular to eat, and nothing whatever to wear” („ეს შეწყალება არც თუ ისე დიდსულოვანია, როგორც ერთი შეხედვით ჩანს, ვინაიდან მას

წასასვლელი არსად ააქვს, უფრო მეტიც არც საჭმელი აქვს და არც რაიმე ჩასაცმელი (ტანსაცმელი)“.) (138).

კიპლინგი, მიუხედავად ინდოელი ერისადმი დიდი პატივისცემისა, თავს არიდებდა „ახალი“, ეროვნულ-განმანთავისუფლებელი მოძრაობით შეპყრობილი ინდოეთის შესახებ საუბარს. ინგლისელთა მხრიდან განათლებაზე ზრუნვა, მისი გავრცელება და დანერგვა კიპლინგში არ იწვევდა დიდ აღფრთოვანებას, ვინაიდან განათლებული ინდოელები კომპეტენტური სპეციალისტები არიან. ისინი, მისი აზრით, შეიძლება არ მიემხრონ და, პირიქით, ეჭვიც კი შეიტანონ იმაში თუ რამდენად მნიშვნელოვანი და აუცილებელია კოლონიალიზმი, მათი სამშობლოს, ინდოეთის შემდგომი განვითარებისათვის. განათლებული ინდოელისადმი ნეგატიური დამოკიდებულება კარგად გამოჩნდა მის ერთ-ერთ მოთხრობაში „ოლქის კომისარი“ (“The Head of the District”), ბენგალელი ჩანდერ დეს სახით. “More English than the English (“უფრო ინგლისელი ვიდრე ინგლისელი“.) (107).

რომანტიზმისათვის ყოველთვის დამახასიათებელი იყო თანამედროვე რეალობის უგულებელყოფა, პროზაული პრაქტიციზმი და უჩვეულო რომანტიული სამყაროს შეპირისპირება.

თანამედროვე ცივილიზაციის უგულებელყოფა ნეორომანტიკოსების პათოსსაც წარმოადგენს. კიპლინგისეული განწყობაც თავისთავად ნათელია. უსიცოცხლო, ჩინოვნიკების ნაცრისფერ ყოფას მან დაუპირისპირა თავისი „ინდური“ მოთხრობების ნათელი, მრავალფეროვანი სამყარო, შექმნა რა უამრავი, შეიძლება ითქვას, რომანტიული გმირების მთელი გალერეა.

თანამედროვე ცივილიზაციის ფასეულობებისადმი უნდობლობა ნეორომანტიკოსებს მალე დიდ შიშში გადაეზარდათ, რომელიც თანამედროვე ტექნიკისა და მანქანა-დანადგარების მიმართ იყო მიმართული. ადამიანსა და ინდუსტრიის განვითარების უახლეს მიღწევებს შორის უთანხმოება მხატვრებისა თუ სხვადასხვა ლიტერატურული წრეების წარმომადგენელთა შორის დიდი განსჯის საგნად ქცეულიყო, რომელმაც უფრო ნათლად მე-19 საუკუნის დასასრულსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში იჩინა თავი. მათთვის მანქანები ადამიანში არსებული

ყოველგვარი ადამიანური თვისებების დათრგუნვისა და უგულებელყოფის საფრთხეს წარმოადგენდა.

თუმცა, აღნიშნოს უნდა ისიც, რომ მსგავსი შეხედულებების პარალელურად, ფილოსოფოსებსა თუ ხელოვნების მოღვაწეებს შორის განსხვავებული მოსაზრებაც ფიგურირებდა. ისინი აღფრთოვანებულები იყვნენ ადამიანის იმ გამჭრიახობითა და ძლიერებით, რომლის საშუალებითაც მან შექმნა ტექნიკა, შეებრძოლა ბუნებას და დაიმორჩილა კიდეც იგი. აქედან გამომდინარე, ხელოვანთა წრეებში იქმნებოდა ახალი ღირებულებანი, რომლებშიაც ისინი ხოტბას ასხამდნენ ადამიანს, როგორც „მთელი სამყაროს მბრძანებელს, რომელსაც ძალუმს სურვილისამებრ, საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე გამუდმებით ცვალოს იგი“ (84). ვინაიდან კიპლინგი გატაცებული იყო ტექნიკური მიღწევებით, აღნიშნულ შეხედულებებს გულწრფელად იზიარებდა.

მწერალში მსგავსი შეხედულებების ჩამოყალიბებაზე ძალიან დიდი როლი ითამაშა ამერიკაში ყოფნისას მიღებულმა შთაბეჭდილებებმა, რომელმაც თავი მე-19 საუკუნის 90-იანი წლების შემოქმედებაში იჩინა. ამერიკის საქმიანმა ატმოსფერომ მწერალს აღუძრა სურვილი ესაუბრა ტექნიკური განვითარების პროგრესსა და მის როლზე ადამიანის ცხოვრებაში. შეიძლება ითქვას, რომ შემთხვევითი არ უნდა იყოს ის ფაქტი, რომ მოთხრობათა კრებული „დღის სამუშაო“ (“The Day’s Work”) (1898), რომელიც კიპლინგის შემოქმედების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ქმნილებაა, სწორედ ამერიკაში ყოფნისას დაიწერა.

90-იან წლებში შექმნილ მოთხრობებში ნათლად ჩანს, რომ მწერალი ძირითად მნიშვნელობას კრებულის პირველსა და ბოლო მოთხრობას ანიჭებს. ისინი ე. წ. საყრდენს წარმოადგენენ, რომელზედაც შემდგომ, კრებულის სახით, მოთხრობათა მთელი ციკლი აიგო. ხშირ შემთხვევაში კრებულში არსებულ მოთხრობებს შინაარსისა და კომპოზიციის მიხედვით რაღაც საერთო გააჩნია. გარდა ზემოდ აღნიშნული თემატიკისა, კიპლინგი თავის კრებულში „დღის სამუშაო“ (“The Day’s Work”) სხვა პრობლემებსაც განიხილავს, რომელთა შორის განსკუთრებული ყურადღების ცენტრში კვლავაც „თეთრი ადამიანის ბედის“ პრობლემა დგას. ამ საკითხს მწერალმა კრებულში (“The day’s work”) საკმაოდ დიდი ადგილი დაუთმო, სადაც ის უფრო კონკრეტულად განიხილავს არსებულ წინააღმდეგობებს. კრებულის პირველ მოთხრობაში „ხიდის

მშენებელნი“ (“The Bridge – Builders”) (131) კიპლინგმა „თეთრი ადამიანის ტვირთის მატარებელთა“ ერთ-ერთი ყველაზე ნათელი და შთამბეჭდავი სურათი შექმნა, რომელშიც ძალიან მკვეთრად გამოიხატა თვით ავტორის მსოფლმხედველობაც.

ინჟინერი ფინდლეისონი – კიპლინგისეული თვალთახედვის ტიპიური „თეთრი ადამიანის ტვირთის მატარებელია“. მისი პორტრეტის შექმნისას, ავტორმა იგი უამრავი საუკეთესო ადამიანური თვისებით დააჯილდოვა. ინჟინერი ხიდს მდინარე განგზე აშენებს. ეს მშენებლობა მისი ცხოვრების განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს. მიუხედავად უბედური სტიქიური მოვლენებისა, რომელიც ასე მრავლად იყო ინდოეთში, ინჟინერი ფინდლეისონი არ ტყდება და კვლავაც აგრძელებს მიზნად დასახული ხიდის მშენებლობას. მძიმე ფიზიკური შრომაც კი ვერ ახერხებს მის მოდრეკას, მისი საქმისა და მოვალეობისადმი ერთგულების ჩახშობას. ის მამაცი, მიზანსწრაფული და შრომისმოყვარეა. არ ღალატობს თავის სურვილს-დაასრულოს მშენებლობა: “For three years he had endured heat and cold, disappointment, discomfort, danger, and disease, with responsibility almost too heavy for one pair of shoulders, and day by day, through that time, the great Kashi Bridge over the Ganges had grown under this charge” („სამი წელი იტანჯებოდა სიცხესა და სიცივეში, იტანდა წყენასა და უსიამოვნებას, დისკომფორტსა და იმედგაცრუებას, საფრთხესა და ავადმყოფობებს, ატარებდა პასუხისმგებლობის ტვირთს, რომელიც ნამდვილად მძიმე ასატანი იყო ერთი ადამიანის მხრებისათვის და ამ ხნის განმავლობაში მდინარე განგზე, დიდებული კაშის ხიდი დღითიდღე იზრდებოდა მისი (უშუალო) ხელმძღვანელობით“.) (131).

სირთულეები, რომლებსაც ინჟინერი ფინდლეისონი აწყდება ინდოეთში ყოფნისას, შეიძლება ითქვას, მწერალმა გადმოსცა იმისათვის, რომ ეჩვენებინა ის წინააღმდეგობები, რომლებსაც ინგლისელები ანუ „ცივილიზაციის მატარებელნი“ აწყდებოდნენ მათთვის სრულიად უცხო მიწაზე. მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ ფინდლეისონი მშენებლობაზე მუშაობს არა ფულისა და დიდების მოსახვეჭად, არა იდეისათვის, არამედ დიდი შემოქმედებითი სიამოვნებისათვის, რომელსაც იგი შრომის დროს ღებულობს. კიპლინგი ხაზს უსვამს ასევე თავისი გმირის სულიერ მხარესაც. ყოველდღიურ შრომას ფინდლეისონისათვის დიდი სიამოვნება მოაქვს. როგორც ნებისმიერი სხვა ხელოვანი, ფინდლეისონიც ოცნებობს თავისი მოღვაწეობით

წარუშლელი კვალი დატოვოს ამ ქვეყანაზე: “There stood his bridge before him in the sunlight, lacking only a few week’s work on his girders of the three middle piers-his bridge, raw and ugly as original sin, but punka-permanent-to endure when all memory of the builder, yea, even of the splendid Findlayson truss, had perished” („მზის შუკით მოფენილი იდგა მის წინ თავისი ხიდი, რომელსაც ჯერ კიდევ რამოდენიმე კვირის სამუშაო ესაჭიროებოდა სამ შუა ბურჯზე (ხიმინჯზე) გადებული ფერმების სისრულეში მოსაყვანად. მისი ხიდი, უხეში და ულამაზო როგორც პირველადქმნილი ცოდვა, მაგრამ პუნკა – ურყევი, რომ გაუძლოს იმ დროს, როცა ხსოვნა მისი მშენებელსა უკვალოდ წარიშლება, გაქრება“.) (131). მაგრამ ინდოეთში მომუშავე ყველა ინგლისელი როდია ფინდლეისონის დარი. მიუხედავად იმისა, რომ მშენებლობაზე ბევრი თეთრკანიანი (თეთრი რასის წარმომადგენელი) მუშაობს, ინჟინერი ცოტა ვინმეს თუ დაეყრდნობა და ასეთ საყრდენს, ნამდვილ დამხმარე ძალას წარმოადგენს ჰიჩკოკი. ჰიჩკოკის პორტრეტის შექმნისას კიპლინგმა გვერდი ვერ აუარა იდეალიზაციას. ფინდლეისონის ერთგულებისა და სიმამაცის მაგალითს წარმოადგენს მისი ლონდონში გამგზავრება, რომელიც ხიდის მშენებლობისათვის საჭირო სამშენებლო მასალებით უზრუნველყოფას უკავშირდებოდა, და რომელსაც მან მთელი თავისი, დიდი გაჭირვებით მოპოვებული დანაზოგი დაახარჯა. ფინდლეისონისა და ჰიჩკოკის მსგავსი ადამიანები დიდ პატივისცემას იმსახურებენ, ვინაიდან სწორედ ასეთ ადამიანებს შეუძლიათ გადალახონ მათ წინ არსებული ნებისმიერი სირთულე, იქნება ეს ბუნების სტიქიური მოვლენები თუ სხვა რამ.

აქვე უნდა განვაცხადოთ, რომ ზემოდ აღნიშნულ მოთხრობაში (“The Bridge Builders”) დიდ ინტერესს იწვევს ადგილობრივი მკვიდრი, ფინდლეისონის მეორე თანაშემწე – პერუ. მსგავსი სახის შექმნისას კიპლინგი ცდილობდა ეჩვენებინა მკითხველისათვის ინგლისელთა სულიერი ზეგავლენის, მათი „ცივილიზატორული“ მისიის ნაყოფი, რომელიც ამ შემთხვევაში პერუს სახით გვხვდება. ინგლისელთა ხელმძღვანელობით იგი მონაწილეობას ღებულობს ხიდის მშენებლობაში და სამართლიანად მიიჩნევს საკუთარ თავს მის ერთ-ერთ შემქმნელად. პერუ კვალიფიცირებული მშენებელია. კვალიფიკაცია მან ბრიტანულ გემებზე მუშაობისას მიიღო, თუმცა მსგავსი ადამიანების ფასი არამარტო მათი პროფესიონალიზმით

განისაზღვრება, არამედ იმ ენთუზიაზმითა და შეუპოვრობით, რომლითაც იგი მშენებლობაზე ასე თავდაუზოგავად შრომობდა. ის ხშირად აცხადებს "My honour is the honour of this bridge" („ამ ხიდის ღირსება – ჩემი ღირსებაა“.) (131).

ფინდლეისონს სჯერა, რომ ახალი ხიდის გამძლეობა (იქნება ეს ბუნების სტიქიური მოვლენები თუ სხვა უბედური შემთხვევები) დამოკიდებულია მის სწორად კონსტრუირებაზე. პერუ კი დიდ მნიშვნელობას ღმერთებს ანიჭებს და მიიჩნევს, რომ ხიდის გამძლეობა, ან პირიქით, სისუსტე სწორედ მათ რისხვასა თუ შენდობაზეა დამოკიდებული.

პერუ ჯერ კიდევ მერყეობს უძველესი ინდური ღმერთების სამყაროსა და დასავლური ცივილიზაციის ზეგავლენას შორის, მაგრამ საბოლოოდ ის დასავლური ცივილიზაციის ზეგავლენის ქვეშ ექცევა.

განსხვავებული შეხედულება გააჩნია მწერალს იმ ინდოელების მიმართ, რომლებიც ხელოვნურად უკეთებენ იმიტირებას დასავლურ კულტურას. მოთხრობაში ასეთ პიროვნებას წარმოადგენს რაჯა, რომელსაც ევროპული განათლება აქვს მიღებული, მაგრამ იგი თვალთმაქცობს როგორც ინგლისელების ასევე თავისი ხალხის წინაშე. რაჯა მდიდარი კაცია. ის თანამედროვე კატერის მფლობელია, რომელიც უახლესი ტექნოლოგიითაა აღჭურვილი, მაგრამ მას ამ ტექნიკის არაფერი გაეგება. კატერი, უბრალოდ, ერთ-ერთი ფუფუნების საგანია მისთვის. მეორე მხრივ, მას არც „ძველი ღმერთების“ სჯერა. იგი დიდი დაცინვით საუბრობს ერთ-ერთი რელიგიური ცერემონიის შესახებ.

გარდა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, „ემპირიული“ ნაწილისა, რომელიც ხიდის მშენებლობას უკავშირდება და ინგლისელთა „იმპერიალისტური“ მისიისა, ნაწარმოებს სხვა მხარეც გააჩნია – „ირაციონალური“. მასში განსაკუთრებით გამოიკვეთა მწერლის დიდი ტალანტი. მოთხრობის მიხედვით მოვლენების ამ ველურ სამყაროში გადასვლა ოპიუმის მეშვეობით ხდება, რომელსაც პერუ და ფინდლეისონი ციებ-ცხელების შეტევის დროს ღებულუბდნენ. ინდური მითოლოგიის ღმერთების საბჭო რომელზეც ნაწარმოების გმირები ჩდებიან, მხოლოდ და მხოლოდ ნარკოტიკების შედეგად მიღებული ჰალუცინაციის ნაყოფია. ნაწარმოებში მოცემული მეორე ნაწილი, ხაზს უსვამს მწერლის ინდუიზმის მითოლოგიის უბადლო, ბრწყინვალე ცოდნას. იქვეა

ნაჩვენები სხვადასხვა ფენის ინდური საზოგადოების განსხვავებული დამოკიდებულება თანამედროვე ტექნოლოგიის მიმართ. მაგალითად, როგორც ზოგიერთი მათგანი თვლის, „ცივილიზატორების“ მიერ შემოტანილი „ახალი ღმერთები“ – ეს იგივე ძველი ღმერთებია, მხოლოდ ახლებური სახელწოდებით, თვით ღმერთების არსი კი არ შეცვლილა. თუმცა ღმერთი კრიშნა, რომელიც ინდოელთა ყველაზე სათაყვანებელი ღმერთია, თითქოს წყვეტს ღმერთების გაუთავებელ ბრძოლას ხიდის, „ცივილიზაციის სიმბოლოს“, არსებობის საჭიროებასთან დაკავშირებით. ის აცხადებს, რომ საუბარია არა „ხიდის მშენებელ“ ღმერთებზე, რომლებმაც შესაძლებელია სახეცვლილებები განიცადეს, არამედ იმ ხალხზე რომლებმაც ახალი ღმერთები მიიღეს.

კიპლინგს სურდა მკვეთრად გამოეყო, გამოეკვეთა ის ფაქტი, რომ ცვლილებები, რომლებიც ინდოელთა აზროვნებაში ხდებოდა, ნამდვილად ინგლისელთა ზეგავლენის ნაყოფს წარმოადგენდა. აღნიშნული მოსაზრება მან ახალგაზრდა ღმერთის პირით განაცხადა: “You should have slain at the beginning when the men from across the water had taught our folk nothing. Now my people see their work, and go away thinking. They do not think of fire-carriages and the other things that the bridge-builders have done, and when your priests thrust forward hands asking alms, they give unwillingly a little. That is the beginning, among one or two, or five or ten...” („ადრე უნდა მოგეკლათ, მანამ სანამ ისინი ოკეანის გაღმიდან აქ მოვიდოდნენ და რამეს ასწავლიდნენ ჩვენს ხალხს. ახლა ისინი ხედავენ მათ საქმეს და ღრმა ფიქრს ეძლევიან. ისინი ფიქრობენ არა ურწმუნოთა შესახებ, არამედ ცეცხლოვან ეტლებსა და სხვა მსგავს საგნებზე, რომლებიც კი ხიდის მშენებლებს ოდესმე გაუკეთებიათ, და როცა თქვენი ქურუმები ხელგაწვდილნი ითხოვენ მოწყალებას, ისინი უხალისოდ უბოძებენ რაიმე უმნიშვნელოს“.) (131).

ინდოეთზე ინგლისელთა „ცივილიზატორული მისიის“ დადებით ზეგავლენას მწერალმა არაერთი ფურცელი დაუთმო, მაგრამ აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ინგლისელთა ხოტბის პარალელურად არსებობს გარკვეული შენიშვნებიც, რაც იმის მანიშნებელია, რომ კიპლინგმა მისთვის დამახასიათებელი შორსმჭვრეტელობით დაინახა ამ „ღირსეული“ მისიის ჩრდილში მოქცეული მხარეებიც. ვაჭრობისა და მეცნიერების მფარველი ღმერთის – განეშის პირით მწერალი აშკარად საუბრობს იმ დარღვევებზე რომლებსაც „ხიდის მშენებელნი“ საკუთარი ინტერესებისათვის

ჩადიოდნენ. კერძოდ კი იგი აღმოაჩენს, რომ ინგლისელების საბუღალტრო წიგნში რეალურთან შედარებით უზარმაზარი თანხები იწერებოდა: "It is for the profit of my mahujuns-my fat money-lenders that worship me at each New Year, when they draw my image at the head of the amount-books. I, looking over their shoulders by lamplight, see that the names in the books are those of nun in far places-for all the towns are drawn together by the fore-carriage, and the money comes and goes, swiftly, and the amount-books grow as fat as myself" („ისინი ამას ჩემი მაჰაჯანების სასარგებლოდ სჩადიან – ჩემი მსუქანი მევახშეებისათვის, რომლებიც მე ახალი წლის დღეს მეთაყვანებიან, ხატავენ რა ჩემს გამოსახულებას ხარჯთაღრიცხვის წიგნის პირველსავე გვერდზე. მე კი მათი მხრების ზემოდან, ლამპის შუქზე დავცქერი მას და ვხედავ, რომ მასში (ამ წიგნში) შეტანილი სახელები მიეკუთვნებათ იმ ადამიანებს, რომლებიც აქედან შორს ცხოვრობენ, რამეთუ ყველა ქალაქი ერთმანეთთან ცეცხლოვანი ეტლებითაა დაკავშირებული და ფული როგორც ადვილად მოდის, ისე ადვილად მიდის, ხოლო ხარჯთაღრიცხვის წიგნები ჩემზე არანაკლებ სწრაფად სქელდებიან“.) (131).

მაგრამ კიპლინგი სწორედ აი აქ ჩერდება. მისი კრიტიკა მაინც არ გახდა მიზანმიმართული. მისი ყურადღება მიპყრობილი იყო იმ პატარა ადამიანებისაკენ, რომლებიც მიუხედავად იმისა, რომ უშუალოდ „იმპერიის მშენებლებად“ არ ითვლებოდნენ, მათ უდიდესი შრომა გაწიეს მის ასაშენებლად. ისინი მათთვის შორეულ, უცხო ქვეყანაში დიდი ნებისყოფითა და შეუპოვრობით ასრულებდნენ მათზე დაკისრებულ მოვალეობებს. ასეთი ადამიანებით კიპლინგი გულწრფელად ამაცობდა.

„ხიდის მშენებელთა“ ძირითადი მოტივი კრებულის ("The Day's Work") სხვა მოთხრობებშიც გაიჟღერა. ერთ-ერთ ასეთ მოთხრობას „უილიამ დამპყრობელი“ ("William the Conqueror") წარმოადგენს. (133) თუმცა მწერალი გვერდს ვერ უვლის ინდოელთა დუხჭირ ცხოვრებას და პარალელურად იქაური ცხოვრების სხვა ასპექტებზეც საუბრობს. საშინელი შიმშილისა და სიღარიბის ინდოეთი, ცხადია, აფუჭებდა ბრიტანეთის მმართველობის ეგიდით შექმნილ „აღმავლობის“ სურათს. თუ კიპლინგი მთელი ემოციურობით არ საუბრობს არსებული საშინელი სინამდვილის შესახებ, ის მაინც ახერხებს აგრძნობინოს მკითხველს ეს სინამდვილე, რომელიც გადმოცემულია მშრალი დოკუმენტური ინფორმაციით. მწერალმა ძალ-ღონე არ

დაიშურა იმისათვის, რომ აელწერა ინგლისელ-მისიონერთა ინდოეთში ცხოვრების სიღუბჭირე. იგი ასევე საუბრობს შიმშილობის შედეგად გამოწვეულ იმ საშინელ შედეგებზე, რომელსაც კორესპონდენტად მუშაობის პერიოდში ცხადად ხედავდა: “Stained tents under a clump of dead trees; behind them the famine shed where a crowd of hopeless ones tossed their arms around the cooking-kettles” („ბინძური კარვები გამხმარი ხეების მწკრივის ქვეშ, მათ უკან კი დროებითი ფარდული მოჩანდა, სადაც შიმშილისაგან სასოწარკვეთილი ბრბო ხელებს საჭმლის ქვაბისაკენ იშვერდა.“) (133).

იგრძნობა, რომ კიპლინგის ნაწარმოებებში აღწერილი ეპიზოდები შექმნილია არა იმიტომ, რომ მკითხველზე მოახდინოს დიდი შთაბეჭდილება, არამედ იმისათვის, რომ მის მიერ განცდილი თვალნათლივ დაინახოს და აგრძნობინოს მათ: “On a dusty plain a regiment of little brown men, each bearing a body over his shoulder; and when the train stopped to leave yet another truck, they perceived that the burdens were not corpses, but only foodless folk picked up beside their dead oxen by a corps of irregular troops” („მტვრიან ვაკეზე შავგრემანთა ლეგიონი დაინახეს. თითოეულ მათგანს თითო გვამი მოჰქონდა მხარზე გადაკიდებული, და როცა მატარებელი რკინიგზის პლათფორმის დასაცლელად გაჩერდა, მგზავრებმა დაინახეს, რომ ჯარისკაცთა ტვირთი ეს ადამიანთა გვამები კი არა, არამედ მშვიერი ხალხია, რომლებიც თავიანთი დაღუპული ხარების გვერდით არარეგულარული ჯარის მიერ იქნა აყვანილი.“) (133).

ზემოთ მოყვანილი ეპიზოდების მიუხედავად კიპლინგი დემაგოგიის გზით ცდილობს ახსნას ის მიზეზები, რომლებმაც ქვეყანა ამ მდგომარეობამდე მიიყვანა, ხოლო ინგლისელები გამოიყვანოს ამ გადატაკებულ ქვეყანაში მცხოვრები მშვიერი ხალხის გადარჩენის ერთადერთ საშუალებად. კიპლინგის თქმით, შიმშილი და გაჭირვება, რომელიც ასე უხვად აბადიათ ინდოელებს, თვით ინდოელი ხალხის წყალობითაა მოპოვებული. საკუთარ უბედურებაში დამნაშავენი თვითონ არიან, ვინაიდან, ავტორის თქმით, ინგლისელებს უხვად ჩამოჰქონდათ პურის მარცვალი მათთვის, რომლის მისაღებად მხოლოდ ხელის გაწვდა იყო საჭირო, მაგრამ “in time of deadly need, men would die at arm’s length of plenty sooner than touch food they did not know” („უკიდურესი საჭიროების შემთხვევაშიც კი ადამიანები სიკვდილს ამჯობინებენ, ვიდრე მათთვის უცხო საკვებზე ხელის დაკარებას.“) (133).

მამაც და ვაჟკაც ინგლისელ „იმპერიის მშენებელთა“ გვერდით შეხვდებით ასევე ჯიმ ჰოუკინსის მეუღლესა და მარტინის დას – 23 წლის უილიამსაც. მიუხედავად იმისა, რომ იგი ახალგაზრდა ქალია, თავისი შეუპოვრობითა და სიმამაცით არაფრით ჩამოუვარდება თანამემამულეებს. იმ სირთულეების მიუხედავად, რომლებსაც ახალგაზრდა ქალი ინდოეთში ყოფნისას აწყდება (მან გადაიტანა ქოლერის ეპიდემია, დაავადდა ტიფით), ის გულმოდგინედ, დიდი ენთუზიაზმით აგრძელებს მასზე დაკისრებულ საქმიანობას. უილიამსი სრულყოფილად ფლობს ურდუსა და პენჯაბის ენებს და შეიძლება ითქვას, რომ მისმა სრულყოფილმა პორტრეტმა შეავსო ე.წ. „გმირი ცივილიზატორების“ გალერეა.

იმის ჩვენებით, თუ როგორ ცდილობდნენ ბრიტანელები შიმშილით მომაკვდავი ინდუსების გადარჩენას, თუ როგორ აზიარეს ისინი შემოქმედებით საქმიანობას და ხიდების მშენებლობას, მწერალმა ხაზი გაუსვა იმ ფაქტს, რომ ბრიტანეთმა დადებითი, ნაყოფიერი ზეგავლენა მოახდინა აღმოსავლეთის მცხოვრებლებზე. თუმცა იგი იძულებულია ისაუბროს იმ უნდობლობაზეც, რომელსაც ინდოელი მოსახლეობა „ცივილიზატორთა“ მიმართ განიცდიდა. ინდოელთა მხრიდან ინგლისელებისადმი უნდობლობა კრებულში შესულ სხვა ნაწარმოებებშიც გვხვდება. ერთ-ერთ ასეთ ნაწარმოებს კი წარმოადგენს „წინაპართა საფლავები“ (“The Tomb of his Ancestors”), სადაც ყოველგვარი შელამაზების გარეშე საუბრობს მწერალი ამის შესახებ: “They (ინდუსები) mistrusted the white man and his way. The least excitement would stampede them plundering at random, and now and then killing” („ისინი (ინდუსები) არ ენდობოდნენ თეთრ ადამიანებს. მცირეოდენი აღგზნებაც კი საკმარისი იყო იმისათვის, რომ საკუთარ თავზე კონტროლი დაეკარგათ და თავზეხელაღებულნი გაქცეულიყვნენ მათ საქურდავად და ხანდახან მოსაკლავადაც კი.“) (132, 100).

ხშირ შემთხვევაში, როცა ავტორი იმპერიალიზმს უმღერის რეალური სურათი იკარგება და ამასთანავე იკარგება ნაწარმოების მხატვრული ღირებულებაც. იქ, სადაც კიპლინგის კონსერვატიზმი იჩენს თავს, სადაც მწერალი იდეას უმღერის, ის მარცხს განიცდის როგორც ნაწარმოების მხატვარი. მართალია, კიპლინგი ინგლისელი ცივილიზატორების მიმართ კრიტიკას არ იშურებდა, მაგრამ მცდელობა, იმისა, რომ მათი ანუ ინგლისელთა, – „თეთრი ადამიანის ტვირთის მატარებელთა“, – ხასიათების

შექმნისას სურათის რეალისტურად გადმოცემა, შეიძლება ითქვას უშედეგო აღმოჩნდა, ვინაიდან მისი კრიტიკა არასრული იყო.

თავი IV

დასავლური სამყაროს ინტერესთა კონფლიქტი და თეთრი ცივილიზაციის ჰეტეროგენულობა

კიპლინგის მთელს შემოქმედებას თვალს თუ გადავაკვლევთ ადვილად დავინახავთ, რომ ის სიუჟეტის შექმნის დიდი მცოდნეა. ის რეალური ცხოვრებიდან აღებულ მასალას ოსტატურად ხორცს ასხამდა თავის ქმნილებებში. მწერალი მიმართავდა როგორც „საშინელებათა მოთხრობების ჟანრს“ („რიკმა – მოჩვენება“), ასევე ზღაპარ-ლეგენდის, ნარკვევის, რთული ფსიქოლოგიური ეტიუდის, ტექნოლოგიის თუ სადაზვერვო ჟანრებს („კიმი“). მისი კალმის ქვეშ ყოველივე „კიპლინგისეულ“ შტრიხს ღებულობდა, რაც ასე მიმზიდველი ხდებოდა მკითხველისათვის.

მაგრამ რის შესახებაც არ უნდა დაეწერა კიპლინგს, მისი ინტერესის განსაკუთრებულ სფეროს, რაც ყველაზე ნათლად მის პოეზიაში გამოვლინდა, ბრიტანეთის იმპერიის შეიარაღებული ძალები წარმოადგენდნენ.

რადიარდ კიპლინგი, როგორც ზოგადად მისი სტილისათვისაა დამახასიათებელი, იყო ბრიტანეთის იმპერიის დიდი მომდერალი, ხოლო მისი ნაწარმოებები და დიალექტურ ენაზე შექმნილი ლექსები წარმოადგენენ უბრალო ჯარისკაცის გამოძახილს. თუკი ვინმეს აინტერესებს იმ პერიოდში მიმდინარე ომის ისტორია, ალბათ საკმარისი იქნება მწერლის მიერ ამ თემაზე შექმნილი ნაწარმოებებისა თუ ლექსების გაცნობაც.

როცა ვსაუბრობთ ბრიტანელი ჯარისკაცის ცხოვრებაზე, შეუძლებელია გვერდი აუარო მწერლის პირველ რომანს „შუქი ჩაქრა“ (“The Light that Failed”) (134). ცხოვრებისეული მწარე სიმართლე, არსებული სირთულეები და უსამართლობა გაიჟღერა მასში. იგი ახალგაზრდა მწერლის პირველი სერიოზული ნაწარმოებია, რომელიც მწერლის მიერ ლონდონში ყოფნისას შეიქმნა.

თავისი პირველი რომანის შექმნა მწერალმა ჯერ კიდევ ინდოეთში დაიწყო. მას პირველად “Mother Maturin” ერქვა. 1885 წლის ზაფხულისათვის კიპლინგს დაახლოებით 230 გვერდი უკვე მზად ჰქონდა, მაგრამ რომანი არ იყო დასრულებული. კიპლინგის მშობლებმა ხელნაწერი ლონდონში გადააგზავნეს. შემდგომში, რომანზე მუშაობისას კიპლინგმა მის სხვა ნაწარმოებებში (კერძოდ „შუქი ჩაქრა“, „კიმი“) არსებული მასალა გამოიყენა. ეს არის ძალიან სევდიანი ამბავი ინგლისელი სამხედრო მხატვრის – დიკ ჰელდარის შესახებ, რომელმაც მთელი თავისი ტალანტი შესწირა იმ ადამიანებს, უბრალო ჯარისკაცებს, რომლებიც უშიშრად იბრძვიან ბრძოლის ველზე და მშობლიური (თავიანთი) ქვეყნის ინტერესებს ემსახურებიან.

1889 წლის ოქტომბერში მწერალი „სამხრეთის ზღვებში“ მოგზაურობდა. ეწვია იაპონიას, ოთხი თვე ამერიკის შეერთებულ შტატებში დაჰყო, რის შემდეგაც ის ლონდონში დაბრუნდა და როგორც მისი ნაწარმოების მთავარი გმირი დიკ ჰელდარი, „ძალიან უბრალო მაგრამ მისთვის მყუდრო სასტუმროში გაჩერდა“, რომლის ოთახის ფანჯრებიც მდინარე თემზას გადმოჰყურებდნენ.

კიპლინგის პირველ რომანში საკმაოდ ბევრი ბიოგრაფიული მასალაა შესული. მაგალითად: როგორც კრიტიკოსები ვარაუდობენ, რომანში მოთხრობილი დიკ ჰელდარის ბავშვობა და სიყმაწვილე ავტორის ბიოგრაფიულ ცნობებს ეყრდნობა. რომანის პირველივე თავში მკითხველი „სასოწარკვეთის სახლში“ (“The house of Desolation”) აღმოჩნდება, რომელიც მწერალმა თავის ერთ-ერთ მოთხრობაში „ბეე საძაგელო ცხვარო“ და ავტობიოგრაფიულ ნაწარმოებში „ცოტა რამ ჩემს შესახებ“ (“Something of myself”) აღწერა. ისტორიები დიკისა და მეზის მეგობრობის შესახებ, რომელიც შემდგომში მთავარი გმირის მხრიდან დიდ სიყვარულში გადაიზრდება, ბევრი მომენტი, კიპლინგის ფლორენს ჯერალდით გატაცებას უკავშირდება.

კიპლინგი ფლორენს ჯერარდს 1890 წელს ლონდონში შეხვდა, სწორედ იმ დროს, როცა იგი უკვე მუშაობდა რომანზე „შუქი ჩაქრა“. ამ შეხვედრამ მწერალზე ძალიან დიდი ზეგავლენა მოახდინა, იმდენად დიდი, რომ თავის რომანშიც კი ასახა (შეიტანა). მეზისა და დიკის შეხვედრა, ცხადია, რომ მწერლის თავის შეყვარებულთან შეხვედრის „ზუსტი ასლია“. თუმცა, სამწუხაროდ, მწერლის გრძნობები უპასუხოდ დარჩა. კიპლინგის და ტრიკსი ახასიათებს ფლო (ფლორენს) ჯერარდს (აღსანიშნავია, რომ ის,

როგორც რომანის „შუქი ჩაქრა“ მთავარი გმირი მეზი, მხატვარია) როგორც ძალიან ცივ პიროვნებას, რომელსაც სურდა „ეცხოვრა თავისი ცხოვრებით და ეხატა თავისი საკმაოდ უნიჭო ნახატები“. (153, 87).

რომანში ხშირად კამათობენ ხელოვნების შესახებ. დიკი და მასთან ერთად კიპლინგიც – ახალი ხელოვნების წინააღმდეგია, რომელიც ევროპაში მე-19 საუკუნის დასასრულს აღმოცენდა. საუკუნის ბოლოს, ხელოვანთა წრეებში არსებული პრობლემა, ე. წ. „მხატვარი და ხელოვნება“, იმ პერიოდის ერთ-ერთ ყველაზე საკამათო და მწვავე საკითხს წარმოადგენდა, ამიტომაც მან იმდროინდელი მწერლების დიდი გამოხმაურება ჰპოვა. კიპლინგმა თავის რომანში სწორედ აღნიშნული პრობლემა გააშუქა და მისი გადაჭრა ნეორომანტიზმის მეთოდებით სცადა.

დიკის წაჩხუბება თავის შეყვარებულთან – მეზისთან (რომელიც გულწრფელად უყვარს) გამოწვეულია იმით, რომ გოგონა ფრანგული იმპრესიონალიზმის თაყვანისმცემელია, დიკი კი – მოწინააღმდეგე. დიკი არის ლაკონური, სინამდვილის ზუსტად ამსახველი ხელოვნების მიმდევარი. მაგრამ ეს არ არის ნატურალიზმი. „მე არ ვარ ვერემაგინის თაყვანისმცემელი“ – ეუბნება დიკს მისი მეგობარი, ჟურნალისტი ტორპენჰაუს ბრძოლის ველზე დაღუპული მეომრების ნახატის ხილვისას. და ამ მსჯელობაში ბევრია დამალული. მკაცრი ცხოვრებისეული სინამდვილე – აი რისკენ მიისწრაფვის და რისთვის იბრძვის დიკ ჰელდარი. ეს არ მოსწონს არც რაფინირებულ ქალიშვილ მეზის და არც დიდი გემოვნებისა და ინტელექტის არმქონე ტორპენჰაუსს. სამაგიეროდ მისი ნახატები მოსწონს მას ვისთვისაც ხატავს – ინგლისელ ჯარისკაცს.

რომანის მთავარი გმირი დიკ ჰელდარი მწერალმა დააჯილდოვა ისეთი თვისებებით, რომლებიც, მისი აზრით, აუცილებელი იყო ჭეშმარიტი მხატვრის სახის შესაქმნელად. ეს კი, პირველ რიგში, ცხოვრების ის დიდი გამოცდილებაა, რომელიც მან ბრიტანეთის იმპერიის პერიფერიებში მიიღო. დიკმა მძიმე ცხოვრებისეული გამოცდილება დააგროვა. სუდანში (ჩრდილოეთ აფრიკა), სადაც მან ძალიან დიდი დრო დაჰყო, ომი მიმდინარეობდა. ომი კარნახობდა დიკს თემატიკას, უსახავდა პრობლემას რომელთა გადაჭრა მას მხოლოდ ფუნჯის მეშვეობით შეეძლო. თავისი ნახატებით ის ცდილობს სიმართლე თქვას ომის შესახებ, აჩვენოს მისი შიდა მხარე, მისი უარყოფითი ზემოქმედება ნებისმიერი ადამიანისა თუ უბრალო ჯარისკაცის პირად ცხოვრებაზე,

რომელთან ერთადაც იგი არაერთხელ მოხვედრილა სანგარში. დიკ ჰელდარი მონაწილეობდა უსასტიკეს ბრძოლებში და თავის ნამუშევრებს სწორედ აქ, ბრძოლის ველზე, ტყვიების ზუზუნში ქმნიდა. საკუთარი თვალით ნანახმა და განცდილმა ის სულ მალე დაარწმუნდა იმაში, რომ ყოველი შეტაკება, მძიმე თუ ბრწყინვალე ბრძოლები ომის მხოლოდ მეორე ხარისხოვანი ეპიზოდებია, ხოლო მისი რეალური მხარე კი ენით აუღწერელი ტანჯვა და სიბინძურეა, საშინელი სისასტიკე და გულისტკივილი, უამრავი დანაკარგი, ეპიდემიები და სიკვდილის გამოვლინების უსაშინელესი ფორმები. ამასვე გვიჩვენებს მისი ნახატებიც: „ყუმბარის აფეთქება ბერბერის მახლობელ ბანაკში“, „დაჩეხილი ჯარისკაცი სუაკიმოს მახლობლად მთვარის შუქზე“ და ა. შ.

ომის თემატიკასთან დაკავშირებული სურათების გარდა, დიკის განსაკუთრებული ყურადღებისა და დიდი აღფრთოვანების საგანს ინგლისელი ჯარისკაცი წარმოადგენს. რომანში მოცემულია ისეთი ეპიზოდები, რომლებიც ნათლად გვიჩვენებენ აღნიშნულ ფაქტს. თავს დამტყდარი უბედურების, მხედველობის დაკარგვის, შემდეგ დიკი თავის მეგობარ თორფთან ერთად შემთხვევით ლონდონში, გვარდიელთა წვრთნას დაესწრება. ის კვლავ მისთვის კარგად ნაცნობ ატმოსფეროში აღმოჩნდება. მიუხედავად სიბრძნისა ის მთელი თავისი სხეულით გრძნობს მის ირგვლივ არსებულ სინამდვილეს. ის ინგლისელი ჯარისკაცის სხეულზე ბარაბანის თასმების შეხებასაც კი გრძნობს და მწარედ აცნობიერებს იმ ფაქტს, რომ ბევრი რამ დაკარგა – “Oh! my men!”- my beautiful men!” He edged forward as though he could see. “I could draw those chaps once. Who’ ll draw ‘em now?...Nearer, Torp! Nearer! Oh, my God, what wouldn’t I give to see ‘em for a minute! – one half minute” („ოჰ, ჩემო ძვირფასებო! ჩემო ვაჟკაცებო!“ – წინ ისე მიიწევდა თითქოს ხედავდა მათ – „იყო დრო, როცა მე მათ ვხატავდი. ახლა ვინდა დახატავს? ... უფრო ახლოს, თორფ! უფრო ახლოს! ღმერთო ჩემო, ყველაფერს მივცემდი იმისათვის, რომ წუთიერად, თუნდაც წამიერად, რომ დავინახო ისინი!“.) (134). შემთხვევითი არ უნდა იყოს ის ფაქტი, რომ რომანის ბოლოს, საკუთარი ტრაგედიის გადატანის მიუხედავად, ის კვლავ ბრძოლის ველს უბრუნდება, რათა თავის მეგობრებთან ერთად დალიოს სული ბრძოლის ველზე. მისი უსინათლო თვალების წინ გადამლილი საბრძოლო ბანაკი, მასში მუდამ მღელვარებას იწვევს ვინაიდან: “There was color, light, and motion, without which no man has much pleasure in

living” („იქ იყო ფერები, სინათლე და მოძრაობა, რომელთა გარეშე ცხოვრება არაფრად ღირს“.) (134).

განსაკუთრებული მნიშვნელობა აღნიშნულმა ფაქტმა რომანის ბოლო ეპიზოდში მიიღო. კერძოდ ეს არის მადაზის ვიტრინასთან გამართული სცენა, სადაც გამოტანილია დიკის ნახატი – „ცეცხლის ალში გახვეული სამხედრო ასეული“. სურათზე მოცქერალ ხალხს შორის ორი არტილერიისტიც იმყოფება. ისინი აღფრთოვანებულნი შესცქერიან სურათს და კმაყოფილნი საქებარ სიტყვებს არ იშურებენ ავტორის მიმართ იმისათვის, რომ მხატვარმა ასე ზუსტად და თვალნათლივ ასახა თავის სურათში ბრძოლის სირთულე და სისასტიკე. ერთი სიტყვით, დიკმა ცხოვრება გამოსახა ისე, როგორც ეს სინამდვილეშია. დიკისათვის ეს არის ნამდვილი მოწოდება, გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანი ვიდრე კრიტიკოსების მიერ დაწერილი წერილები მოდერნისტულ ჟურნალებში. და ეს, რა თქმა უნდა, არის თვით კიპლინგის ოცნება – მოიპოვოს აღიარება ტომი ეტკინსისაგან!

რომანის შინაარსის უკეთ გასაცნობად საინტერესო იქნება ყურადღება ავტორისეულ შეფასებასაც მივაქციოთ, რომელიც, როგორც მისი შემოქმედებისათვისაა დამახასიათებელი, აბსოლუტურად წინააღმდეგობრივია. აღმოსავლური სამყარო მის მიერ წარმოდგენილია როგორც რომანტიკული სამყარო, რომელიც უბრალოდ „ჭეშმარიტ ინგლისელთა“ მოღვაწეობის ადგილს წარმოადგენს. ავტორი საუბრობს რა ეგზოტიკური ქვეყნის – აფრიკის შესახებ, ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ ამ ქვეყნის ველური და მშფოთვარე ბუნებაც კი წინააღმდეგია მიიღოს და აღიაროს ინგლისელთა იქ, უცხო ქვეყანაში, ყოფნის საჭიროება. „... the angry murmur of the Nile as it raced round a basalt-walled bend and foamed across a rock ridge half a mile up- stream. It was as though the brown weight of the river would drive the white men back to their own country” („... თითქოს მდინარე ნილოსის მძიმე წყალიც კი ერეკებოდა თეთრ ადამიანებს უკან შინისაკენ“.) (134). მაგრამ იქვე, დიკის შესახებ საუბრისას, რომელიც აფრიკაში იმისათვის ჩადის, რომ ბრძოლის ველზე გაწიროს თავი, კიპლინგი აიძულებს მას მოუწოდოს ინგლისელებს არაბების განადგურებისაკენ: ”Give ‘em hell, men. Oh! Give ‘em hell!” („დასცხეთ, კარგად დასცხეთ, ბიჭებო!“ – გაჰყვიროდა ჯარისკაცებს ბრონირებული პლატფორმიდან უსინათლო დიკი.) (134).

კიპლინგისეული წინააღმდეგობრიობა გამოხატულია ასევე რომანის იმ თავებშიც, სადაც ის კვლავ მისთვის სასურველ – კოლონიურ ქვეყნებში მამაცი ინგლისელი ჯარისკაცის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე საუბრობს.

კიპლინგის დიდი მხატვრული ხელოვნება გამოვლინდა სუდანში ბრიტანეთის სამხედრო კომპანიის აღწერისას. მასში აღწერილი ბატალიები ისეთი სიცხადითაა დახატული, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ თითქოს იგი ამ ბრძოლების უშუალო მნახველი იყო. ამ დროს კიპლინგი სუდანში არასოდეს ყოფილა და თავის სიუჟეტებს ის ყოველკვირეული პერიოდიკის გვერდებიდან და ომგამოვლილი ვეტერანების ნაამბობიდან აკოწიწებდა. ეჭვგარეშეა, რომ ასეთი რთული მასალის გადამუშავება და მკითხველისათვის რეალისტურ ფორმებში მიწოდება დიდ ტალანტს გულისხმობს, რომლის მატარებელი კიპლინგი ნამდვილად იყო.

“როცა ჩვენ კიპლინგს ვადარებთ წინა საუკუნის (იგულისხმება XIX საუკუნე) პოეტებს, ისეთი შთაბეჭდილება გვრჩება თითქოს აბსოლუტურად სხვა სამყაროში გადავდივართ. ინგლისში ბაირონი და შელი, ამერიკაში ლოუელი და უიტიერი, ყველანი ახალი თაობის წარმომადგენლები იყვნენ, ომისა და დამპყრობლების მოძულენი. ისინი სიყვარულსა და თავისუფლებას ეტრფოდნენ, რომელიც, როგორც აღვნიშნეთ, დამახასიათებელი იყო იმ თანამედროვე ეპოქისათვის, რომელშიაც ჩვენ ვცხოვრობთ. პროზაიკოსებიც, მაგალითად, დიკენსი და თეკერეი, იმ შემოქმედებს წარმოადგენდნენ, რომლებიც ანალოგიურ, ჰუმანისტურ ფასეულებებს აღიარებდნენ.

აღმოჩნდა, რომ კიპლინგისათვის მსგავსი მისწრაფებები, მსგავსი განწყობა და მიზნები არ არსებობდა. ის პირები, რომლებმაც კარგად შეისწავლეს მწერლის შემოქმედება, აცხადებენ, რომ სიტყვა „თავისუფლება“ მის ნაწარმოებებში არსად შეხვედრიათ. მართლაც, მას არასოდეს უმდერია თავისუფლების სადიდებლად და მე თითქმის არც კი მახსენდება ისეთი შემთხვევა, სადაც იგი რაიმე სიმპატიებს გამოხატავდეს დათრგუნული, დაჩაგრული ხალხისა თუ კლასის მიმართ. ჯარისკაცი, ეს არის ის ადამიანი, რომელიც მას ახარებს, რომელსაც იგი უმდერის, ხოლო მისი ქების საგანს მხოლოდ ომი წარმოადგენს....”

“მე მსურს იგი განვიხილო, როგორც მეომრული ინგლისის, მეომრული ამერიკის, მეომრული ზნეობისა და ეთიკის პოეტი“ (151, 2-3).

ასეთი შეფასება მისცა რადიარდ კიპლინგის შემოქმედებითი მოღვაწეობის ამ პერიოდს გამოჩენილმა ამერიკელმა საზოგადო მოღვაწემ, ამერიკული ანტიიმპერიალისტური ლიგის ვიცე-პრეზიდენტმა უილიამ სოლტერმა.

კიპლინგის ლექსებში ინგლისელი ჯარისკაცის შესახებ იმდენი გულწრფელი აღფრთოვანება და სიამაყეა, რომ ის ინგლისური მაღალი საზოგადოების „მოდურ“ პატრიოტიზმზე აშკარად მაღლა დგას. ძველი სამყაროს არც ერთ არმიას არ ღირსებია ისეთი ერთგული მეხოტბე, როგორც ინგლისის არმიას ჰყავდა კიპლინგის სახით. ის წერდა ზღვის ფეხოსნებსა და გამნადმელებზე, სამთო არტილერიასა და ირლანდიურ გვარდიაზე, მისი უდიდებულესობის ინჟინრებსა და კოლონიურ ჯარებზე, სიგჰებზე და გურქებზე, რომლებიც თავის ტრაგიკულ ერთგულებას ბრიტანელ საჰიბებს უმტკიცებდნენ ფლანდრიის ჭაობებსა (ჰოლანდიაში) და ელ-ალამენის ქვიშის დიუნებში (აფრიკაში). კიპლინგმა განსაკუთრებული სიცხადით გამოსახა ახალი მსოფლიო მოვლენის, ტოტალური სამხედრო კურსის დასაწყისი. ეს ტენდენციები შეუმჩნეველი არ დარჩა მე-19 საუკუნის დასასრულისა და მე-20 საუკუნის დასაწყისის სხვა მოღვაწეთათვის. მათ რიგს მიეკუთვნება: გერმანიაში – ფ. ნიცშე, საფრანგეთში – ჟ. პსიკარი და პ. ადანი, იტალიაში – დ'ანუჯიო და მორინეტი. კიპლინგმა საზოგადოების შეგნების მილიტარიზაცია სხვებზე ადრე შენიშნა და უფრო ტალანტურად დახატა ის. ამ მხრივ, მისი შემოქმედებითი და ცხოვრებისეული გზის აპოგეას წარმოადგენს ანგლო-ბურების ომი.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მწერლის შემოქმედებაზე ძალიან დიდი გავლენა მოახდინა იმ პერიოდში მიმდინარე ანგლო-ბურთა ომმა. უფრო ზუსტი იქნება თუ ვიტყვით, – „მარცხმა“, რომელსაც მსოფლიოში უძლიერესი იმპერია განიცდიდა. ფასეულობათა სისტემა, რომლითაც იგი იმპერიას გამუდმებით ამკობდა, კიპლინგის თვალში შეირყა. მითი დაუმარცხებელი იმპერიის შესახებ ნგრევას განიცდიდა. მწერალს ამ ძირგამოცლილ სამყაროში მოუხდა იმ დასაყრდენის ძიება, რომელსაც მაგრად ჩაეჭიდებოდა იმ იმედით, რომ გადაარჩენდა სანუკვარი იდეალის შეურყევლობას.

უნდა აღინიშნოს, რომ ნაწარმოებთა დიდი ნაწილი, რომლებიც კიპლინგმა ამ პერიოდში შექმნა, მოწყვეტილია მწერლის თანამედროვე ავანგარდულ პათოსს და

რადიკალურად უპირისპირდება მის მიერ აღიარებულ იდეალებს. ამ დაპირისპირებაში მწერალი მარტო დარჩა. მისი სულიერი ძლიერების ფუძეთა ფუძე იმპერია მის თვალწინ რღვევას იწყებს და მან ბრწყინვალედ იცის, რომ ეს პროცესი არ არის იმპერიის დროებითი სისუსტის გამოვლინება. როგორც ყველა დიდი შემოქმედი კიპლინგიც გუმანით გრძნობს, რომ ეს მხოლოდ დასასრულის დასაწყისია. სწორედ ამიტომ მწერალი იძულებულია ხშირად მიუბრუნდეს წარსულს და იქ მოიძიოს მხსნელი შვება. ის იხსენებს ინდოეთის ცხოვრების “ნათელ” პერიოდს. კიპლინგის ამ პერიოდის შემოქმედების განხილვისას ნათლად შეინიშნება რომანტიკული ინტონაციების ზრდა (რომანი „კიმი“, კრებული „პაკი პუკის ბორცვიდან“, რიგი მოთხრობებისა.).

ანგლო-ბურთა ომი საუკუნის დასასრულის ცენტრალური მოვლენა გახდა, რომელსაც ევროპის ქვეყნების საზოგადოებაც გამოეხმაურა. მიმდინარე ომთან დაკავშირებით ინგლისური საზოგადოების სხვადასხვა ფენაში სხვადასხვაგვარი მოსაზრება არსებობდა, რომელთა შორისაც იყო ბრიტანელების ლტოლვა ახალი, მდიდარი კოლონიების დასაპყრობად.

ინგლისელებს ბურებთან – სამხრეთ აფრიკის ჰოლანდიელ მოსახლეობასთან ყოველთვის დამაბული ურთიერთობა ჰქონდა. 1899 წელს ეს ურთიერთობა უკიდურესად დაიძაბა. ინგლისელებმა ბურების ორი რესპუბლიკა, ნარინჯისფერი და ტრანსვაალი, დაადანაშაულეს იქ მცხოვრები ბრიტანეთის მოქალაქეების დისკრიმინაციაში და დაიწყეს სამხედრო ძალების გამაღებული მოკრება მათ საზღვრებთან. ტრანსვალიის პრეზიდენტმა – პაულ კრუგერმა ბრიტანეთის იმპერიას მოსთხოვა მათი დაუყონებლივ გაყვანა. 1899 წლის 11 ოქტომბერს, კრუგერის ულტიმატუმის ვადა ამოიწურა და მან მოკავშირე ნარინჯისფერ რესპუბლიკასთან ერთად დაიწყო აქტიური და ძალიან წარმატებული მოქმედება ინგლისელების ჯარების წინააღმდეგ. ომი რომლის პროვოცირებაც ინგლისმა მოახდინა, მისსავე წინააღმდეგ წარიმართა. და ეს მოხდა არა მარტო ბრძოლის ველზე, არამედ მთელი მსოფლიოს საზოგადოებრივი აზრი ინგლისელების წინააღმდეგ იყო მიმართული. თვითონ ინგლისშიც აქტიურად მოქმედებდნენ ე. წ. „პრობურები“, რომლებიც გმობდნენ მიმდინარე ომს. რა თქმა უნდა, ეს იყო უთანასწორო ომი და ინგლისელების გამარჯვება თავიდანვე გადაწყვეტილი იყო, მაგრამ იმისათვის, რომ ინგლისს ეს მძიმე გამარჯვება

მოეპოვებინა, ინგლისის არმია მიმართავდა ძალიან მკაცრ და დაუნდობელ ხერხებს, რამაც საბოლოო ჯამში გამოიწვია საყოველთაო აღშფოთება. მაგრამ არა კიპლინგისა. თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ინგლისის მიმართველ წრეებს, ამ ომს კიპლინგზე უფრო დიდი ქომაგი და დამცველი არ ჰყავდა. ამ ომის გაჩაღების ერთ-ერთი ინიციატორი – სესილ როდსი იყო კიპლინგის უახლოესი მეგობარი. მიუხედავად იმისა, რომ მწერალთა საზოგადოებაში ამ ომზე აზრთა სხვადასხვაობა იყო (მაგალითად ომს მხარი დაუჭირა ბერნარდ შოუმ, რაიდერ ჰაგარდმა), არავის არ გაუკეთებია საკუთარი თავის კომპრომენტირება ისე, როგორც ეს კიპლინგმა გააკეთა. განათლებული ინგლისელი საზოგადოებისათვის ის გადაიქცა „თეთრ ყორნად“. ხოლო ერთ-ერთ მის წინააღმდეგ დაწერილ საგაზეთო სტატიას ერქვა „ხულიგანის ხმა“. კიპლინგი, მართლაც, საოცრად პოპულარული გახდა ყველაზე რადიკალურ შოვინისტურ წრეებში, რომლებიც მოითხოვდნენ ფიზიკურ ანგარიშსწორებას ომის მოწინააღმდეგეების მიმართ. როტინგდინში, სადაც ის ცხოვრობდა, ჩამოაყალიბა მოხალისეთა ასეული და მთელი ქვეყნის მასშტაბით დაიწყო ე. წ. „მეთოფეთა კლუბების“ ორგანიზება, რომლებსაც უნდა მოემზადებინათ მომავალი მოხალისეები. მოგვიანებით ის თავად გაეგზავნა ფრონტზე (1900 წლის 21 მარტიდან 1 აპრილამდე) და ათი დღე თანამშრომლობდა სამხედრო გაზეთთან “Friend” („მეგობარი“). მან შექმნა ფრონტზე წასულთა ოჯახების დახმარების ფონდი და ფონდისათვის შეაგროვა ნახევარ მილიონ ფუნტ სტერლინგამდე თანხა. ეს იყო ჰუმანური ნაბიჯი, რითაც კიპლინგმა მილიონობით ადამიანის მადლიერება დაიმსახურა. მაგრამ ეს ნაბიჯი გადადგმული იყო იმ ადამიანის მიერ, ვინც მხარს უჭერდა ომს. კიპლინგი თვლიდა, რომ საჭიროა ომში დაზარალებულებზე დახმარება, მაგრამ მას აზრადაც არ მოსდიოდა ის, რომ თვით ეს დაზარალებული ადამიანები არ უნდა არსებულებოდნენ.

კიპლინგს, როგორც ინგლისის იმპერიის დიდი გულშემატკივარი, ყოველგვარი ორჭოფობის გარეშე თავს პატრიოტად თვლიდა. მან ომის დასაწყისშივე გამოაქვეყნა პოლიტიკურ-პატრიოტული ლექსები, რომელთა გარკვეული ნაწილი აღნიშნული ომის ცალკეულ ეპიზოდებს მიუძღვნა. 1899 წლის 9 ოქტომბერს მან ჟურნალ “Times”-ში (თაიზმ-ში) გამოაქვეყნა ლექსი “The Old Issue” (რომელშიაც იგი, მისივე მოსაზრებით, აუთლენდერების სამართლიანი მოთხოვნების მხარდასაჭერად გამოვიდა). გარდა

იმისა, რომ მწერალი ბურებს ინგლისელების მიმართ ტირანიასა და სისასტიკეში დებს ბრალს, ამ ლექსში ასევე „პატრიოტი“ კიპლინგის მოწოდებამაც გაიჟღერა – დიდი შემართებით ებრძოლათ თავიანთი სამშობლოს ინტერესების დასაცავად:

“We shall drink dishonour, we shall eat abuse,
For the land we look to – for the tongue we use.” (135)

საქვეყნოდაა ცნობილი მისი ლექსი „სამხრეთ აფრიკა“, რომლის მთავარ თემას „საკუთარი აფრიკის დაპყრობის“ მოწოდება წარმოადგენდა.

კიპლინგისეული შეხედულებანი ძალიან კარგად გამოიხატა „Barrack-Room Ballads“-ის სახელით გამოქვეყნებულ კრებულში (94). აქ ბრიტანელი ჯარისკაცის ზუსტი პორტრეტია მოცემული. მასში არ არის არც იდეალიზაცია, არც სენტიმენტალიზმი, მასში მოცემულია რეალიზმის მტკივნეული სურათი, რომელსაც თვითონ ჯარისკაცი – ტომი ეტკინსი უძღერის. კიპლინგი მისი კეთილის მსურველი მეგობარია, მისი სიმამცის, გამოცდილების თავყვანისმცემელია. კიპლინგს ძალიან კარგად ჰქონდა გააზრებული, თუ როგორ ესაჭიროებოდა ასეთი ადამიანები იმპერიას არსებობის გასახანგრძლივებლად. ამიტომაც კიპლინგის ამოცანას მისდამი თბილი და მზრუნველი გრძნობების გამოწვევა (გენერირება) წარმოადგენდა, რასაც მდიდარი პოეტური ნიჭის წყალობით ბრწყინვალედ ახერხებდა.

მიუხედავად ნაციონალური იმპერიალისტური პროპაგანდისა საომარი მოქმედებები სამხრეთ აფრიკის ფრონტზე ისე არ ვითარდებოდა როგორც ამას კოლონიალიზმის მომხრეები წარმოიდგენდნენ. ომის პირველივე წლებში ინგლისელთა ჯარები მარცხს განიცდიდნენ. ისინი, როგორც წესი, ომის სწრაფად დასრულებას გეგმავდნენ, ვინაიდან თვლიდნენ, რომ, როგორც ეს ადრე ხდებოდა, ახლაც წარმატების მისაღწევად დიდი ძალისხმევა არ დასჭირდებოდათ, მაგრამ ვერ განჭვრიტეს ის, რომ მათ თავისუფლების მოყვარულ, შეუპოვარ აფრიკელებთან მოუწევდათ შერკინება. ფაქტი კი ის არის, რომ ბრიტანეთის ძლევამოსილმა იმპერიამ მარცხი განიცადა იქ, სადაც ამას არავინ მოელოდა.

1899 წლის ნოემბრის ბოლოს ინგლისელებისათვის ე. წ. „შავი კვირა“ დადგა – ბურთა ჯარები ნატალიას ტერიტორიაზე შევიდნენ.

ინგლისელთა დამარცხება კიპლინგმა ძალიან მძიმედ განიცადა, ვინაიდან ხვდებოდა, რომ ასეთი დიდი და ძლიერი იმპერიის მარცხი წუთიერი მოვლენა არ იყო და რომ ამან გამოუსწორებელი დაღი დაასვა „შეურყეველ“ წარმოდგენას იმპერიის ძლევამოსილების შესახებ.

ბრიტანელთა მარცხით შეძრწუნებული მწერალი ცდილობს ახსნას მარცხის მიზეზი და დამნაშავედ ყველა იმ პიროვნებას მიიჩნევს, რომლებიც ქვეყნისათვის საჭირო და მნიშვნელოვან ბრძოლებში მონაწილეობას არ ღებულობდნენ. ისინი განსაცდელში მყოფ ქვეყანას გვერდით არ ამოუდგნენ და, უბრალოდ, ყოველდღიური, ნაკლებად მნიშვნელოვანი საქმეებითა თუ, უფრო მეტიც, გართობით იყვნენ დაკავებულნი. მათ არფერი იღონეს ქვეყნის ეროვნული ძლიერების გასაუმჯობესებლად.

ერთ-ერთ ლექსში “The Islanders”, რომელიც ანგლო-ბურთა ომის თემაზე შექმნილ სხვა ლექსების მსგავსად შესულია კრებულში “Five Nations”, კიპლინგი ინგლისელების ომისათვის მოუმზადებლობაზე საუბრობს:

“Then you returned to your trinkets, then you contented your souls
With the flannelled foals at the wicket or the muddied oafs at the goals
Ye saw that the land lay fameless, and ye let the months go by
Waiting some easy wonder: hoping some saving” sign
Idle- openly idle- in the lee of the fore spent line” (101).

ამ ლექსის გმირი ომის პირველ თვეებში ვერ აცნობიერებს მარცხის მიზეზებს, „ზის თავის სავარძელში“ და აკრიტიკებს იმათ, ვინც მისგან განსხვავებით ამ ომში გამირულად იბრძვის. მსგავსი შინაარსის ლექსებში მწერალი მუდამ მისი საყვარელი გმირის ტომ ეტკინსის მოსაზრებებს იზიარებს. ჯარისკაცის პირით იგი იმპერიის წინაშე მოვალეობის გრძნობას შთააგონებს მკითხველს. „დაბნეული დატაკი“ (“Absent-minded Beggar”, 1899 წ. რომლის ტექსტზეც დაიწერა ა. სალივანის ცნობილი მუსიკალური ნაწარმოები) მისი, ამ თემატიკაზე შექმნილი, ერთ-ერთი გამორჩეული ლექსია, რომელშიაც კიპლინგი კვლავაც რიგითი ჯარისკაცის, ტომის ინტერესების დამცველად მოგვევლინა. ამ ლექსში კიპლინგი მოუწოდებს მკითხველს ახსოვდეს მამაცი ჯარისკაცის მძიმე ხვედრი, მისი ოჯახის წევრების სავალალო მდგომარეობა:

“There are families by thousands far too proud to beg or speak
 And they’ll put their aticks and bedding up the spout
 And they’ll live on half o’nothing, paid them punctual once a week,
 ‘Cause the man that earns the way is ordered out.
 He’s an absent- minded beggar, but he heard his country call,
 And his regiment didn’t need to send to find him.
 He Checked his job and joined it so the job before us all
 Is to help the Home that Tommy’s left behind him!” (93).

არ შეიძლება აქვე არ აღვნიშნოთ ის ფაქტი, რომ ამ ლექსის პუბლიკაციის შედეგად მიღებული შემოსავალი, დაახლოებით ორასორმოცდაათი ათასი ფუნტი სტერლინგი მთლიანად ომში მებრძოლთა ოჯახების დახმარების ფონდში გადარიცხა.

განხილულ ლექსებში შეუძლებელია ვერ შევამჩნიოთ ოფიციალური იდეოლოგიის პროპაგანდა. სწორედ ამ ქმნილებებმა ჩაუყარეს საფუძველი მოსაზრებას, რომლის მიხედვითაც კიპლინგის შემოქმედება, ანგლო- ბურთა ომის პერიოდში წარმოადგენდა იმპერიალიზმის სახალხო მომდერლის შემოქმედებას.

კიპლინგისეული დემაგოგია, უნდა აღინიშნოს, არ იყო ფარისევლური: პოეტს ნამდვილად სწამდა იმისა, რასაც აცხადებდა. იგი უბრალო ჯარისკაცის მიმართ დიდ სიმპატიებს გრძნობდა, ვინაიდან მას (ჯარისკაცს) მისთვის სათაყვანებელი იმპერიის ძლიერების შენარჩუნება ევალებოდა.

კიპლინგის ტენდენციურობა იმ მოვლენების გაშუქების დროს, რომლის თვითმხილველიც თვითონ გახლდათ, იმაში გამოიხატებოდა, რომ იგი არასოდეს გამოთქვამდა თავის მოსაზრებას, თუ რამდენად გამართლებულად შეიძლება ჩათვლილიყო ომი, რომელსაც ინგლისი ასეთი პატარა ქვეყნის წინააღმდეგ აწარმოებდა. კრიტიკა, რომელსაც კიპლინგის ნაწარმოებებში ვაწყდებით, ეხება მხოლოდ იმ მცდარ მეთოდებს, რომლებსაც ინგლისელები ბრძოლის საწარმოებლად იყენებდნენ.

ანგლო-ბურთა ომის თემატიკას მიემდვნა მოთხრობა „საკიბების ომი“ (“A Sahib’s War”) (140). ეს არის ინდოელი ჯარისკაცის, უმრ სინგჰის მონოლოგი. იგი კაპიტანი უოლტერ კორბინის მსახური იყო, რომელიც ინდოეთიდან სამხრეთ აფრიკაში მოხალისედ წავიდა. სწორედ ამგვარად მოხდა უმრ სინგჰი აფრიკაში და გახდა ბურთა

ბრძოლების თვითღმთავარი. მსახური, როგორც ჩვევია კიპლინგის ნაწარმოებებს, უერთგულესია თავისი „საჰიბისა“ (ბატონისა). ბატონის დაკრძალვის შემდეგ იგი ინდოეთში ბრუნდება. გზად კი უცნობ თანამგზავრებს უყვება თავისი ბატონის გარდაცვალების სევდიანი ისტორიას.

ნაწარმოების ერთ-ერთ თავში მწერალი ომის შესახებ უბრალო, გაუნათლებელი ინდოელის უმრ სინგჰის პირით საუბრობს. უმრ სინგჰის ბრძოლის დიდი გამოცდილება აქვს, ვინაიდან კოლონიალურ ბრძოლებში ღებულობდა მონაწილეობას.

კიპლინგი ბურთა სიმამაცისა და გმირობის პარალელურად საუბრობს ასევე მათ ორპირობასა და ღალატზეც, რომლის მსხვერპლიც კაპიტანი კორბინი ხდება. იგი მოტყუებულ იქნა ბური ოფიცრის მიერ, რომელმაც მოჩვენებითი კეთილგანწყობითა და ოჯახის წევრების ფარისევლური ქცევით თავისთან შეიტყუა იგი და მუხანათურად მოკლა. კაპიტანის ერთგული მსახური უმრ და მეჯინიბე შურისძიების მიზნით გადაწყვეტენ ჩამოახრჩონ ბური ფერმერის სულიერად ავადმყოფი ვაჟიშვილი, მაგრამ ამ დროს მათ კაპიტანი კორბინის აჩრდილი გამოეცხადებათ, რომელიც აუკრძალავს ამის გაკეთებას, ვინაიდან ეს მხოლოდ „საჰიბების“ ომი იყო.

მიუხედავად მწერლის დიდი მცდელობისა დაფაროს ინგლისელთა მარცხის რეალური სურათი, მან ვერ შეძლო დაემალა ის ფაქტიც, რომ ინგლისელებს შეუპოვრად არა მხოლოდ ბურთა რეგულარული ჯარები უტევდნენ, არამედ მთელი აბორიგენი ხალხი მამაცურად უწევდა წინააღმდეგობას. კიპლინგის მიერ დახატულ ომის „რეალისტურ“ სურათებში მხოლოდ ცალკეულ შემთხვევებში შევხვდებით ეპიზოდებს, რომლის მეშვეობითაც მკითხველს შესაძლებლობა ეძლევა დაინახოს მიმდინარე ომის ჭეშმარიტი სურათი, რომელშიაც მთელი აბორიგენი ხალხი ღებულობდა მონაწილეობას: „ყველგან გვესროდნენ“ – იხსენებს უმრ სინგჰი – “All the people shot at us everywhere”, იხსენებს უმრ სინგჰი – “and he (მთავარსარდალი) issued proclamations saying that he did not fight to people, but a certain army, which army, in truth, was all the Boer log; who, between them, did not wear enough of uniform to make a loin-cloth” („და მან (მთავარსარდალმა) გამოსცა პროკლამაციები, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ ის ხალხს კი არ ებრძოდა, არამედ არმიას, რომელიც, სიმართლე რომ ვთქვათ, მთელი ბური მოსახლეობისაგან შედგებოდა, ხოლო უმრავლესობას წესიერი ფორმაც კი არ ეცვა“.)

(140). თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსი ეპიზოდი ძალიან ცოტაა და ვერ განსაზღვრავს ან თუნდაც ზეგავლენას ვერ ახდენს ნაწარმოების საერთო ინტონაციაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ მწერალი არათანმიმდევრულია ინგლისელი ჯარისკაცის შეფასებაში და იდეალურად კეთილშობილი კორბინის გვერდით ის საუბრობს შეუბრალებელ ინგლისელ ჯარისკაცებზეც, მის ნაწარმოებში ნათლად ჩანს, რომ ავტორს ერთი წუთითაც არ ეპარება ეჭვი ინგლისელთა საქმიანობის სამართლიანობაში.

1900 წლის ზაფხულში ანგლო-ბურთა ომი თავის საბოლოო ფაზაში შევიდა. ინგლისი უფრო და უფრო ზრდიდა თავის შოვინისტურ და მილიტარისტულ პროპაგანდას იმისათვის, რომ ომში საბრძოლველად მეტი ძალა მოეზიდა. ამ პროპაგანდის ზეგავლენის ქვეშ ბევრი ინგლისელი ექცეოდა. ამას ისიც ემატებოდა, რომ მათი უმრავლესობა უმუშევრობასა და მძიმე სოციალურ პირობებს უჩიოდა. სწორედ ამიტომ ისინი მიდიოდნენ აფრიკაში საბრძოლველად, მაგრამ ბრძოლის ველზე გასვლის შემდეგ მათი ილუზიები თანდათანობით ქრებოდა. კიპლინგმა კარგად დაინახა და აღწერა კიდეც ინგლისელების ბურებთან ომით გამოწვეული იმედგაცრუება. ადრე, ომის პირველ წლებში, იგი მწარედ კიცხავდა მათ, ვინც ბრძოლებში მონაწილეობაზე უარს ამბობდა და გვერდიდან ადევნებდა ომს თვალ-ყურს. მაგრამ ახლა, ომის ბოლო წლებში, იგი უფრო გაგებით მოეკიდა იმათ, რომლებმაც უარი თქვეს ან საერთოდ თავისი სურვილით მიატოვეს ბრძოლის ველი:

“What man can size or weigh another’s woe?

There are some things too bitter ‘ard to bear.

Suffice it we ‘have finished – Domino

As we can testify, for we are there

In the side – world where “wil lfull missing” go.” (103).

კიპლინგის ამ ციკლის ლექსებში გადმოცემულია არა ომის ესთეტიკური მხარე, არამედ ყოველდღიური რუტინული ცხოვრება. მათში თანდათანობით მატულობს მარტოობის, მწუხარებისა და სამშობლოსთან განშორების – ნოსტალგიის გრძნობები. მაგალითად, ლექსში „ხიდის დაცვის სამსახური კარუში“ (“The Bridge-Guard in the Karrou”) ჯარისკაცები, რომლებიც ხიდს დარაჯობდნენ, სრულიად მარტონი დარჩნენ (97). მათ სხვა ადამიანებთან ურთიერთობა ძალიან დიდი ხანია არ ჰქონიათ.

ჯარისკაცებს სრულიად გადაავიწყდათ სხვისი არსებობა, მათი მეტყველებაც კი. მათ აღარ იცოდნენ თუ როგორ მიედინება ცხოვრება მათგან სადღაც შორს, სხვა მიწაზე თუ სხვა ქვეყანაში. ისინი საკუთარ თავს ჯარისკაცებადაც კი ვეღარ გრძნობდნენ, თითქოს ხიდის უსაფრთხოების რაღაც „ნაწილებად“, „მექანიზმებად“ გადაიქცნენ:

“So we return to our places
As out on the bridge she rolls,
And the darkness covers our faces,
And the darkness re-enters our souls.
More than a little lonely
Where the lessening tail-lights shine
No – not combatants – only
Details guarding the line”. (97).

ჯარისკაცთა მონოტონურმა ცხოვრებამ და მძიმე სამსახურმა ადამიანები მოსიარულე მანქანებად გადააქცია, ისინი „იმპერიის მანქანის“ უმნიშვნელო, მაგრამ საჭირო ნაწილები გახდნენ. ჯარისკაცთა ცხოვრების ეს მონაკვეთი კარგადაა გაშუქებული ლექსში “Boots” („ყელიანი ფეხსაცმელები“) (1899):

“ We’re foot- slog- slog- slog sloggin’ over Africa
Foot- foot- foot- foot sloggin’ over Africa
Boot- boots- boot- boots- movin’ up and down again
There’s no discharge in the war”. (98)

მწერლის ადრინდელი ლექსებისაგან განსხვავებით, სადაც ინდოეთი გამოყვანილია როგორც მძიმე და ცხელი კლიმატის მქონე ქვეყანა. რომლის ბუნება (კლიმატი) ბრძოლებით ისედაც გათანგულ ჯარისკაცებს მთლიანად ანადგურებდა, ამ პერიოდის ლექსებში სულ სხვა სურათია მოცემული. ავიღოთ თუნდაც ლექსი „ხიდის დაცვის სამსახური კარუში“ (“The Bridge-Guard in the Karrou”). მასში კიპლინგმა სამხრეთ აფრიკის უმშვენიერესი პეიზაჟები აღწერა. ახლა ჯარისკაცს უჭირს არა იმიტომ, რომ არსებობისათვის აუტანელი კლიმატია, არამედ იმიტომ, რომ აცნობიერებს თავისი სამხედრო სამსახურის მნიშვნელობას. გარდა ამისა, თითოეულ მათგანს, „თითოეულ ტომს“, საკუთარი სამყარო გააჩნია და ხანდახან სამშობლოსადმი ნოსტალგია იმდენად

დიდია, რომ საკუთარი მიწის წვიმა და ავდარი, მიუხადავად აფრიკის მიმზიდველი ბუნებისა, მათი დარდისა და მონატრების საგანი ხდება. აღნიშნული განცდების ქარცეცხლშია მოქცეული ავსტრალიელი ჯარისკაციც:

“There was some silly fire on the plain
 And the small wet duzzling down –
 There were the sold- out shops and the bank
 And the wet, wide- open town,
 And we were doing escort- duty
 To somebody’s baggage- train
 And I smelt Wattle by Lichtenberg
 Riding in, in the rain”. (99)

ტომმა, რომელმაც იმპერიალისტური ომის ყველა გამოცდას გაუძლო, ბევრი რამ ისწავლა. ახლა ის სულ სხვა თვალთ უყურებს არსებულ ვითარებას, აცნობიერებს იმპერიის რეალურ ზრახვებსა და ინტერესებს.

ერთ-ერთ ასეთ ლექსს, რომელშიაც კიპლინგი თავისი ტომის ახალ თვისებებზე საუბრობს წარმოადგენს ლექსი „დაბრუნება“ (“The Return”):

“Peace is declared, an I return
 To Ackneystadt, but not the same;
 Things ‘ave transpired which made me learn
 The size and meaning of the game.
 I did no more than others did
 I don’t know where the Change began;
 I starled as a average kid,
 I finished as a thinkin’ man”. (102)

„ახალი ტომი“ უკვე სულ სხვა თვალთ უყურებს ომს, ესმის მასში არსებული უსამართლობა და თავის მტერსაც სულ სხვაგვარად აფასებს. ლექსებში „გენერალი ჟუბერი“ 1901წ., „პიტი“, „ჩასახლებული“ 1903 წ. ახალი, არამტრული ინტონაციები გაიჟღერა. მაგალითად, ლექსში „პიტი“ ინგლისელი ჯარისკაცი აცხადებს, რომ ვერანაირ

მიზეზს ვერ ხედავს იმისათვის, რომ სძულდეს თავისი მტერი, პირიქით, ის მტრისადმი დიდ პატივისცემას განიცდის ხედავს რა მათ სიმამაცესა და გმირობას:

“...What is the sense of ‘ating those

‘Oom you are to kill?

So, barring all that foreign lot

Which only joined for spite,

Myself I’d just as soon as not

Respect the man I fight”. (100)

ლექსში „ჩასახლებული“ (“The Settler”) მთავარი გმირი – სამხრეთ აფრიკაში მებრძოლი ინგლისელი ჯარისკაცი ცდილობს როგორმე ჭრილობები მოუშუშოს იმ მიწას, რომელზეც ასეთი შემზარავი ბრძოლები გაიმართა. ის ოცნებობს დაამუშავოს (გააფხვიეროს) ის, დათესოს, ხეები დარგოს, რომ ერთ დროს ომისაგან მიყენებული საშინელი ჭრილობები გაიწოვოს:

“Here where my fresh-turned furrows run

And the deep soil glistens red

I will repair the wrong that was done

To the living and the dead.

Here where the senseless bullet fell,

And the plant a tree, I will dig a well,

Against the heat and the thirst”. (136, 109)

1902 წელს ბრიტანეთის იმპერია ბურებთან ომში დამარცხდა, ხოლო 1903 წელს ომი ბრიტანეთის გამარჯვებით დასრულდა. სასურველ გამარჯვებას „უძლეველმა იმპერიამ“ უდიდესი ძალისხმევით, ადამიანური და მატერიალური რესურსების მაქსიმალური მობილიზებით მიაღწია.

ლექსში „გაკვეთილი“ (“The Lesson”) მწერალმა დიდი იმედი გამოთქვა, რომ მიუხედავად იმ დიდი გაკვეთილისა, რომელიც ბრიტანეთმა მიიღო, იმპერია მაინც გააგრძელებს თავის არსებობას (94). ავტორი, რა თქმა უნდა, ამით თავს იმშვიდებდა, მაგრამ მისი მოლოდინი არ გამართლდა. უფრო და უფრო ნათელი ხდებოდა, რომ კიპლინგის მიერ სათაყვანებელი, უძლიერესი იმპერია, რომელსაც ის ასე გულწრფელად

შესტრფოდა და უანგაროდ ემსახურებოდა, თვალსა და ხელს შუა ინგრეოდა და სამწუხაროდ, მის გადარჩენას ვერანაირად ვერ ახერხებდა.

არა მგონია მართებულად ჩაითვალოს ანგლო-ბურთა ომის თემაზე შექმნილი ნაწარმოებების გატოლება ინდოეთის თემატიკაზე შექმნილ ქმნილებებთან, ვინაიდან ადრეული პერიოდის ნაწარმოებები უფრო ცოცხალი, გასაგები და პერსონაჟთა განსხვავებული სახეების სიუხვით იყო მდიდარი. მათში ამ დიდებული ქვეყნის მრავალი ასპექტი გამოიხატა, რაც მთლიანობაში მრავალფეროვან პანორამას ქმნის.

საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ ანგლო-ბურთა ომი, ის გამოცდილება, რომელიც კიპლინგმა ომის პერიოდში მიიღო, მისი იდეოლოგიის შემარყვეველი ფაქტორი გახდა. ის ფუნდამენტი, რომელზედაც თავის შემოქმედებას აგებდა არამყარი აღმოჩნდა. ანგლო-ბურთა ომმა მწერლის წინაშე დააყენა ისეთი პრობლემა, რომლის გადაჭრაც მას არ ძალუძდა. მაგრამ ის იმპერიის ერთგული რჩებოდა და მთელი თავისი ცხოვრების ბოლო წუთამდე აგრძელებდა ამ (ბრიტანეთის იმპერიის) თემაზე საუბარს. მოვალეობის გრძნობით შეპყრობილი მწერალი იმპერიალისტური მანქანის ყოველ მოძველებულ მექანიზმს შესტრფის, თუმცა მისი შემოქმედებითი მოღვაწეობა უკვე სულ სხვა მიმართულებით წარიმართა. მან ეთიკური ფორმა მიიღო.

კიპლინგის შემოქმედებისადმი დღევანდელი ინტერესი რადიკალურად განსხვავდება იმისაგან, რაც მას “პატივად” ერგო მისი თანამედროვეებისაგან, ვინაიდან მისი შეხედულება ევროპელთა (უშუალოდ კი ბრიტანელთა) ცივილიზაციის მორალური და კულტურული მხარეების შესაძლო უპირატესობაზე, მეოცე და ოცდამეერთე საუკუნეების გასაყარზე მკითხველში დიდ უსიამოვნებას და ირონიას იწვევს. მაგრამ კაცობრიობის მიერ აღიარებული ის დადებითი თვისებები, რომლებთანაც კიპლინგს განსაკუთრებული კავშირი აქვს არის ვაჟკაცობა, სიმამაცე, სიმხნევე, გამირობა, ზრდილობა, მოვალეობის გრძნობა, ხასიათის სიმტკიცე და გამძლეობა, ის თვისებებია, რომელთა ამოცნობაც ნებისმიერი სქესის, რასისა თუ კლასის ადამიანში მკითხველისათვის დიდ სირთულეს არ წარმოადგენს. ის ფაქტი, რომ მწერალი თავისი ეპოქის “მლიერთა ამა ქვეყნისა” შეხედულებებსა და მოსაზრებებს იზიარებდა არ უნდა გახდეს იმის მიზეზი, რომ არ დავინახოთ მისი მიღწევები

მხატვრულ ლიტერატურაში და სათანადოდ არ აღვნიშნოთ მისი მედიატორული როლი სხვადასხვა, ზოგჯერ ერთი შეხედვით ანტაგონისტურ კულტურებს შორის.

დასკვნა

დიდი ინგლისელი მწერლის ჯოზეფ რადიარდ კიპლინგის შემოქმედების შესწავლისას ნათლად გამოიკვეთა ახლებური მიდგომა, რომელიც მწერლის, როგორც კულტურათშორისი (აღმოსავლურ-დასავლური) მედიატორის როლით არის განპირობებული.

მწერლის მიერ აღმოსავლური კულტურის ასახვა თავის ქმნილებებში განპირობებული იყო მისი აღმოსავლური (კერძოდ კი ინდური) ცივილიზაციისადმი დიდი სიყვარულითა და კულტურტრეგერული მისიით, რათა დასავლეთი (კერძოდ, ბრიტანეთის იმპერია) შეძლებისდაგვარად უკეთ გაეცნობოდა ამ დიდებული, უძველესი კულტურის მქონე ერს. შესაბამისად ნაშრომის მიზანს წარმოადგენდა არა უბრალოდ კიპლინგის შემოქმედებითი მოღვაწეობის განხილვა, არამედ აღმოსავლური და დასავლური ცივილიზაციების შემხვედრი ინტერპრეტაცია. „თეთრი ადამიანის“ მისიის გააზრება მწერლის წინააღმდეგობრიობით აღსავსე შემოქმედებაში (რომელიც, ერთი მხრივ, გვევლინება როგორც კონსერვატორი, „დიდი ბრიტანეთის“ იდეოლოგიის მომხრე, ხოლო, მეორე მხრივ, - ნიჭიერი მხატვარი, რომელიც იდეოლოგიურ დოგმატებზე მაღლა დგას და რომელმაც ღირსეული ადგილი დაიმკვიდრა როგორც ინგლისური, ასევე მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიაში) კულტურათშორისი კომუნიკაციის პოზიციიდან, გვაძლევს საშუალებას ავხსნათ აღნიშნული წინააღმდეგობრიობის არსი.

კიპლინგის შემოქმედების შეფასებისას გამოვლენილი კრიტიკული შეხედულებები დეტერმინირებულია მსოფლმხედველობითი პოზიციებით და არ ეხება მის მედიატორულ ფუნქციას, რომლის განხორციელებაც მწერლის მოქალაქეობრივი და ჰუმანისტური მოღვაწეობის მთავარ მიზანს წარმოადგენდა.

კიპლინგის შემოქმედების შეფასებისას, მისი მედიატორული ფუნქციის განსაზღვრებისას აუცილებელია ორი ურთიერთ-დაპირისპირებული სტიქია გამოვყოთ: როგორც ჟურნალისტი ის უნდა ჩატეულიყო საგაზეთო სტილის

ქლიშირებულ ჩარჩოებში, ხოლო როგორც პოეტსა და შემოქმედს მას უნდა დაენგრია აღქმისა და ხედვის სტერეოტიპები. სწორედ ეს ორი დაპირისპირებული სტიქია ქმნის იმ სპეციფიკურ სიმბიოზს, რითიცაა გამორჩეული კიპლინგის სტილი.

რ. კიპლინგის შემოქმედებას იმ პერიოდის ლიტერატურულ წრეებში ძალიან დიდი გამოხმაურება ჰქონდა, ამიტომაც ის კრიტიკის ქარცეცხლში არაერთხელ მომხდარა. მწერლის შემოქმედებას არც ამჟამად დაუკარგავს ინტერესი და კვლავაც კრიტიკოსთა განსჯის საგანს წარმოადგენს.

დისერტაციაში ეტაპობრივადაა განხილული კრიტიკის აქსიოლოგიური შკალა მწერლის შემოქმედებასთან მიმართებაში. რ. კიპლინგის შემოქმედებაში კულტურათშორისი ღირებულებები კრიტიკის აქსიოლოგიურ შკალაზე შეფასებულია, როგორც დადებითად - ოპტიმისტურად, ასევე უარყოფითად - პესიმისტურად. კრიტიკის განსაკუთრებული საგანი მწერლის ანტინომია გახდა.

რ. კიპლინგის ანტინომია სწორედ დასავლური და აღმოსავლური კულტურების ურთიერთშეპირისპირებით გამოიხატება, რომლებიც თავიანთი შინაგანი კანონებით, რიტუალებითა თუ მისწრაფებებით ერთი-მეორისათვის მიუწვდომელი ხდება და ძნელია ამ ორ გიგანტს შორის გამოჰყო ერთი, რომელსაც მეორის მიმართ ექნება გარკვეული გამოკვეთილი უპირატესობა.

კიპლინგის მედიატორული ფუნქციის გააზრებისას აღსანიშნავია ხედვის ამბივალენტურობის პრობლემა. კიპლინგი არ იყო პირველი და არც ერთადერთი ვინც ობიექტურად და მიუკერძოებლად სცადა ჩასწვდომოდა პიროვნულად მისთვის ახლობელ, მაგრამ ამავე დროს მენტალურად უცხო კულტურისა და ცივილიზაციის არსს, მაგრამ მაინც ის იყო პირველთაგანი ვინც სცადა გაეგო ჭეშმარიტად განსხვავებული თვალსაზრისი სხვა სამყაროდან. მისი თხრობითი, „მოამბე“ ხერხი, რომელიც პერსონაჟს აძლევს იმის საშუალებას, რომ სრულად გამოავლინოს თავი, იგივე მიზანს ემსახურებოდა.

მიუხედავად მისი გამოკვეთილი რასობრივი ქედმაღლობისა, კიპლინგი პირველ რიგში უაღრესად ყურადღებიანია და მზადაა პატივისცემით მოეკიდოს შრომისმოყვარეობას, სიმტკიცეს, გარკვეულ ზნეობრივ ფასეულობებს როგორც ნაციონალური თუ რასობრივი ფორმითაც არ უნდა გამოვლინდეს ის. რა თქმა უნდა,

უნდა გვახსოვდეს, რომ კიპლინგს არ გააჩნია რაღაც განყენებული კაცთმოყვარეობა. ის აკვირდება მისთვის მისაღებ პერსპექტიულ ქვეშევრდომებს, რომლებიც დაქვემდებარებულნი არიან ან ყოველ შემთხვევაში წარმოადგენენ მათზე დამოკიდებულ პარტნიორებს.

ამგვარად მისი გონებამახვილური და ხშირად სწორი გაგება უცხოის მიმართულია არა იმისკენ, რომ განიხილოს უცხოები როგორც თავისთავად არსებული რეალობა, არამედ იქითკენ, თუ როგორ ეფექტურად დაიმორჩილო, შემოიერთო და მიითვისო უცხო.

რ. კიპლინგის ნოველების გამოჩენა, რომლის ანალოგიც ინგლისურ ტრადიციულ ლიტერატურას კიპლინგამდე არ ჰქონია, დასავლეთელი მკითხველისათვის აბსოლუტურად უცნობი ქვეყნის, ინდოეთის ეგზოტიკური სამყაროს შესახებ, სავსებით საინტერესო და მისაღები აღმოჩნდა, ვინაიდან ანგლო-ინდოელებს, საშუალება მიეცათ წაეკითხათ საკუთარი ცხოვრებისა და იმ ქვეყნის შესახებ, სადაც მათ სამშობლოდან შორს უხდებოდათ მოღვაწეობა.

კიპლინგის მიერ საკუთარ ლექსებსა თუ მოთხრობებში დახატული ინდური ცხოვრების თვალისმომჭრელი, რეალისტური სურათები განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია. მწერალი საუბრობს როგორც უძველესი ქვეყნის მშვენიერებაზე, ასევე იქ გაბატონებულ საშინელ ეპიდემიებსა და შიმშილზე, რომელიც კოლონიური ინდოეთის აღქმის ერთ-ერთ მთავარ ფორმად გადაიქცა. აღმოსავლური თემატიკა, რომელიც ასე ხშირია კიპლინგის მოთხრობებსა თუ ლექსებში, წარმოადგენს თითქოს XIX საუკუნის ბოლო პერიოდის თეთრ ცივილიზატორსა და გაუნათლებელ ფაკირს შორის აღმართულ, გადაულახავ კედელს.

აღმოსავლური (კერძოდ, კოლონიური ინდოეთის ცხოვრების) ღრმა ცოდნა და გამოცდილება, რომელიც ორივე, როგორც „აბორიგენის“ ასევე „კოლონისტის“ ამპლუაში აისახა, მრავალი წლის მანძილზე მისი შემოქმედების უმნიშვნელოვანეს წყაროს წარმოადგენდა. ამიტომაც შეიძლება ითქვას, კიპლინგი მწერლად ინდოეთმა აქცია. მაგრამ ინდოეთმა კიპლინგი მწერლად აქცია არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ის საუბრობდა უცხო მხარეში მამაც ინგლისელთა, „თეთრი ადამიანის“ ცივილიზატორული მისიის

მატარებელთა ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე, არამედ იმიტომაც, რომ მან ამ უძველესი ქვეყნის რეალისტური სურათი ასახა, რაც უეჭველია ბრწყინვალედ მოახერხა.

ევროპული და არაევროპული კულტურების, დასავლეთისა და აღმოსავლეთის, ბრიტანეთისა და ინდოეთის შეხვედრა კიპლინგის ქმნილებებში, აიხსნება ორი ასპექტით: პირველი ესაა მწერლის დიდი ყურადღება და პატივისცემა აღმოსავლური კულტურისადმი და მეორე – „მოწინავე“, „მაღალი“ დასავლური ცივილიზაციის შეხვედრა „არამოწინავე“, უფრო „დაბალ“ ინდურ ცივილიზაციასთან, რომელიც განიხილებოდა როგორც ლოკალური, რეგიონალური მოვლენა, რომელსაც ევროპისათვის მხოლოდ აკადემიური მნიშვნელობა აქვს და არა ალტერნატიული.

შეიძლება ხმამაღლა ითქვას ის, რომ საუკუნეების გასაყარზე რ. კიპლინგი იყო ერთ-ერთი პირველი ლიტერატორთაგანი, რომელმაც აღმოსავლური სამყარო თავისი უჩვეულო არომატით, ეგზოტიკური ბუნებით, აბორიგენტთა ყოველდღიური ცხოვრებითა და მისწრაფებებით განსაკუთრებული სიცხადით გადმოსცა თავის ქმნილებებში. მიუხედავად იმისა, რომ კიპლინგი ინგლისურენოვან ლიტერატურაში ცნობილია, როგორც ბრიტანეთის იმპერიული პოლიტიკის დიდი მომღერალი ნაშრომში ყურადღება ფოკუსირებულია აღმოსავლური კულტურის ზეგავლენაზე მწერლის შემოქმედებაში და ეს ზეგავლენა, როგორც ვიცით, იმდენად დიდი იყო, რომ მან სრულფასოვანი ასახვა ჰპოვა მის ქმნილებებში, რითაც შეასრულა აღმოსავლური კულტურის ერთგვარი მედიატორის როლი დასავლეთელი მკითხველისათვის.

დასავლური ცივილიზაციის უპირატესობა მეცნიერებაში, ტექნიკასა თუ სამხედრო ხელოვნებაში, გახდა დომინანტური იდეოლოგიის განმამტკიცებელი მაღალ ევროპულ საზოგადოებაში. ამიტომაც აქედან აბსოლუტურად ლოგიკურად მომდინარეობდა ევროპული საზოგადოების მისწრაფება გაემართლებინათ კოლონიური ექსპანსია და იმპერიული პოლიტიკა. ზემოთ აღნიშნული ფაქტი კიპლინგის შემოქმედებაშიც აისახა. მწერლის მოსაზრებით აბორიგენი მოსახლეობა რასობრივად ინგლისელებზე უფრო დაბლა დგას, ამიტომაც მათ უფრო ჭკვიანი და განათლებული, ამ შემთხვევაში დასავლური ცივილიზაციის წარმომადგენელი უნდა მართავდეს, ვინაიდან სწორედ უბრალო ინგლისელს, „თეთრი ადამიანის ტვირთის მატარებელს“, ღმერთმა და მეფემ დააკისრეს ისტორიული მისიის შესრულება

კოლონიებში აბორიგენტა მიმართ. ძლიერი ბრიტანელის, „ცივილიზაციის მატარებლის“, „თეთრი ადამიანის ტვირთის“ თხრობისას კიპლინგი ამკობს მას მამაცური, მაღალი მორალური და გმირული ღირსებებით. მთელი სამყაროს თვალში მათ დაეკისრათ მისია აღმოეფხვრათ ქვეყნისათვის დამახასიათებელი მავნე ჩვევები, ყოვლად გაუმართლებელი და ველური ადათ-წესები და მოეწესრიგებინათ იქ არსებული არასასურველი მდგომარეობა.

მიუხედავად იმისა, რომ კიპლინგი ინგლისელი ცივილიზატორების მიმართ კრიტიკას არ იშურებდა, იმის მცდელობა, რომ მათი ანუ ინგლისელთა, „თეთრი ადამიანის ტვირთის მატარებელთა“, ხასიათების შექმნისას სურათი რეალისტურად გადმოეცა, შეიძლება ითქვას უშედეგო აღმოჩნდა, ვინაიდან მისი კრიტიკა არასრული და არათანმიმდევრული იყო. რ. კიპლინგს სწამდა მათი აღმშენებლობითი საქმიანობისა, სჯეროდა „თეთრი ადამიანის ტვირთის მატარებელთა“ კეთილი და მაღალი მიზნებისა და მათ ინდოეთში ყოფნას აბორიგენტა გადარჩენის ერთადერთ გზად აღიქვამდა.

ინგლისურმა ლიტერატურამ ნამდვილი ინდოეთი სწორედ რ. კიპლინგის მეშვეობით აღმოაჩინა. რომ არა კიპლინგი, ინგლისი ვერასდროს ვერ გაიცნობდა XIX საუკუნის ბოლო პერიოდის ინდოეთს და ამით ბოლომდე ვერ გააცნობიერებდა თავის რეალურ ადგილსა და მისიას იმდროინდელ მსოფლიოში. “What should they know of England, who only England knows?” („რა შეიძლება იცოდნენ ინგლისის შესახებ მათ, ვინც მხოლოდ ინგლისი იცის?“) – რ. კიპლინგის ეს სიტყვები დამსახურებულად გადაიქცა მთარულ ფრაზად.

ბიბლიოგრაფია

1. კობახიძე თ. „რადიარდ კიპლინგი“. ლიტერატურული საქართველო., 1991.
2. თ. მიქელაძე. „კიპლინგის საუკუნეთა მიჯნის იმპერიალისტური მსოფლალქმა“. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, შრომები IV (ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სერია), გამომცემლობა ბსუ, ბათუმი, 2002 წ. გვ. 136-140.
3. Аникин Г., Михальская Н. «История английской литературы». М., 1975.

4. Аникин Г., Михальская Н. «Радиард Киплинг». В кн. «История английской литературы». М., 1953.
5. Артановский С., «Историческое единство человечества и взаимовлияние культур». Л. 1967.
6. Бурцев А., «Введение в историю английского рассказа» (Конрад, Киплинг, Стивенсон). Якутск, 1975.
7. Вейман Р., «История литературы и мифология». М., 1975.
8. Вивекананда С., «Христос, посланник». || Д. Флуссер. «Иисус», Екатеринбург, Урал- ЛТД. 1999.
9. Волкова Г., «Эдмунд Берк». Вестник МГУ. Серия IX. История. 1972, №5.
10. Гениева Е. «Индия, моя Индия». В кн. Киплинг р. Восток есть Восток: Путевые заметки; Стихи. М.: «Художественная литература», 1991.
11. Григорьева Т., «И еще раз о Востоке и Западе». Иностранная литература., 1975, №7.
12. Датт Р. П., «Кризис Британии и Британской империи». М., 1954.
13. Долинин А. «Загадки Редьярда Киплинга». В кн. Kipling R. Poems. Short Stories. Moscow: "Raduga Publishers", 1983. с. 457.
14. Долинин А. «Редьярд Киплинг, новеллист и поэт ». В кн. Киплинг Р. Рассказы. Стихотворения. Л.: «Художественная литература», 1989.
15. Дьяконова Н., Долинин А. «О Редьярде Киплинге». В кн. Киплинг Р. Избранное. Л.: «Художественная литература», 1980.
16. «Европейский романтизм». М., 1973.
17. Ерофеев Н., «Закат Британской империи». М., 1967.
18. Завадская Е., «Восток на Западе». М. 1970.
19. Зверев А. «Верь сам в себя, наперекор вселенной». В. Кн. Киплинг Р. Отважные капитаны: Избранные произведения. М.: Дет. Лит., 1991.
20. Ионкис Г., Е. «Поэзия Редьярда Киплинга». Проблемы Романтизма и Реализма в Зарубежных Литературах XVIII – XX веков. Издать. «Штиинца», Кишинев 1972.
21. Кагарлицкий Ю. «Вглядываясь в грядущее». М., «Книга», 1989.
22. Кагарлицкий Ю. «Певец человечества». В кн. Киплинг Р. Наулака. Ким. С-ПБ – М.: АО «Прибой», Ред. Журн. «Вокруг Света», 1992.
23. Кагарлицкий Ю. «Редьярд Киплинг и его роман «Ким». В кн. Киплинг Р. «Ким». М.: «Высшая школа», 1990.

24. Кагарлицкий Ю. «Редьярд Киплинг». В кн. Киплинг Р. Рассказы. Стихи. Сказки. М.: «Высшая школа», 1989.
25. Карр Д. Д. «Жизнь сэра Артура Конон Дойла». М.: «Книга», 1989.
26. Кашкин И., «Для читателя-современника». М., 1977.
27. Киплинг Р. «От моря до моря», Перевод В.Н.Кондракова, предисловие Урнова Д. М., Москва, издательство "Мысль", <http://lib.ru/KIPLING/sea.txt>, 1983.
28. Киплинг Р., «Ким», перевод Кагарлицкого Ю.И., ВШ, 1990.
29. Конрад Н., «Запад и Восток». М., 1966.
30. Конт О., «История эстетики. Памятники мировой эстетической мысли», т. 3, «Искусство», 1967.
31. Куприн А., «Редьярд Киплинг». В кн.: Куприн А. И. Собр. Соч. В 8 тт, М., 1973.
32. Любимова А., «Проблема героя в романе Киплинга «Свет погас». В кн.: «Проблемы метода, жанра и стиля в прогрессивной литературе Запада вв.». Вып. 2, Пермь, 1976.
33. Микеладзе Т., Чкванав М. «Ким – Сахиб или Чела». Санкт-Петербургский государственный университет, Тбилисский государственный университет, Институт русистики, славяноведения и межкультурной коммуникации. ISSN 1512-1925. Научные труды серия: Филология XI. Издательство Санкт- Петербург 2005г. Тбилиси. с. 118-127.
34. Микеладзе Т. «Расистские мотивы в творчестве Киплинга». Санкт-Петербургский государственный университет, Тбилисский государственный университет, Институт русистики, славяноведения и межкультурной коммуникации. ISSN 1512-1925. Научные труды серия: Филология XI. Издательство Санкт- Петербург 2005г. Тбилиси. с. 108-117.
35. Микеладзе Т. «Англо-бурская война и этическая дилемма в творчестве Р. Киплинга». Санкт-Петербургский государственный университет, Тбилисский государственный университет, Институт русистики, славяноведения и межкультурной коммуникации. ISSN 1512-1925. Научные труды серия: Филология XII. Издательство Санкт- Петербург 2006г. Тбилиси. с. 156-164.
36. Мирский Д. «Поэзия Редьярда Киплинга», 1935. – В кн.: Литературно-критические статьи. М., 1978.
37. Моэм С. «Моэм выбирает лучшее у Киплинга». В. Кн. Моэм С. Искусство слова: О себе и других. Литературные очерки и портреты. М.: «Художественная литература», 1989.

38. Никитина И., «Захват бурских республик Англией». М., 1970.
39. Николаев П., «Реализм как творческий метод». М., 1975.
40. Оруэлл Д. «Редьярд Киплинг». Альманах «Поэзия», - 56, 1990, М.: «Молодая гвардия».
41. Ошо, «Поэт высшего» || Д. Флуссер. «Иисус». Екатеринбург, Урал-ЛТД. 1999.
42. Паустовский К. Рассказы о Бабеле // И. Бабель Воспоминания современников. М., 1972.
43. Порфенов И., «Англия и раздел мира в последней трети XIX в.». В кн. «Проблемы историографии» под ред. А. Ф. Остальцевой, Саратов, 1978.
44. «Проблемы метода, жанра и стиля в прогрессивной литературе Запада XIX – XX вв.». Сб. под ред. А. Бельского. Пермь, 1976.
45. Радхакришнан С., «Индийская философия». М., 1956.
46. Сайд Э., Ориентализм || «Искусство-кино». 1995. №8. (Л. С. Московчук || Проблема «Восток-Запад») <http://dasein.spbu.ru/moskovchuk.htm>
47. Самарин Р., Вступительная статья к сборнику рассказов Р. Киплинга. «Лиспет», Л., «Худ. лит-ра», 1968.
48. Семенова О., «Стихи Р. Киплинга – герои, темы, стиль», <http://www.zachetka.ru/referat/preview.aspx?docid=4255>. 1999.
49. Семенцов В. С., «Проблема трансляции традиционной культуры на примере судьбы Бхагавадгиты» || «Восток-Запад: исследования, переводы, публикации» вып. 3. М. Наука 1988.
50. Скляр Ф., «Индия Киплинга». В кн.: «По страницам русской и зарубежной литературы». Ташкент, 1974.
51. Слобожан А. «Сказки старой Англии» Редьярда Киплинга. В кн. Киплинг Р. Меч Виланда: Сказки. Л.: Дет. Лит., 1984.
52. Стефанов Ю. Н., Рене Генон и философия традиционализма» || Вопросы философии. 1991. №4.
53. Сучков Б., «Исторические судьбы реализма». Размышления о творческом методе. М., 1977.
54. Троицкая А. «И только воля говорит: «Иди!». В кн. Киплинг Р. Свет погас. М.: МП «Крон-Пресс», 1992.
55. Урнов Д. «Дальние странствия Маленького Пилигрима». В кн. Киплинг Р. От моря до моря. М.: «Мисль», 1983.

56. Урнов Д. «Что за сказки»? В кн. Kipling R. Just so stories. Moskow: "Progress Publishers", 1979.
57. Урнов Д., «Подъем и падение таланта». Вступит. Ст. В кн.: О. Уайлд. Стихотворения. Портрет Дориана Грея. Тюремная исповедь. Р. Киплинг. Стихотворения. Рассказы. М., «Художественная литература», 1976.
58. Урнов М. «Артур Конон Дойль». В с/с А. Конон Дойля в 12 т., Т.1. М.: ОГИЗ (Библиотека журнала «Огонек»), 1993.
59. Урнов М., « На рубеже веков ». О черки английской литературы (конец XIX начала XX в.). М., 1970.
60. Урнов М., «Редиярд Киплинг». В кн.: История зарубежной литературы конца XIX начала XX в. (1871 - 1917). М., 1968.
61. Филатов К. «Иерархия ценностей». Москва, Магистр-пресс. 2004. Менестрель детей Марфы. <http://ec.asu.ru/~filatov/menestr.html>
62. Хемингуэй Э., Избранные произведения в двух томах, том второй, М., 1959.
63. Хемингуэй Э., Письмо молодому писателю. Литературная газета, 18. 1X. 1962.
64. Шюон Ф., «Понять ислам» || Вопросы философии. 1994. №7-8.
65. Юнг К. Г., «Йога и Запад». Львов-Киев, 1994.

66. Amis, Kingsley, "R. Kipling, and his World", L., 1975., rev. 1977.
67. Annan Noel, "Kipling's Mind and Art", Ind., 1965.
68. Annan Noel, "Kipling's Place in the History of Ideas", "Kipling's Mind and Art", L, 1964.
69. Auden W., "Makers of modern poetry". 1962.
70. Beasant W., "Is this a Voice if Hooligan?" ഏറ്റവും: Kipling, The Critical Heritage, Ind., 1971.
71. Carrington Ch., "Rudyard Kipling: His Life and Work" third ed., 1978.
72. Chaudhuri N., "The Finest Story about India", in English. Encounter, April, 1957.
73. Cornell L. "Kipling in India", L., 1968.
74. Dobree B. "Rudyard Kipling: Realist and Fabulist". Oxford University Press, 1967.
75. Elliot T. S., "A Choice of Kipling's Verse", Introduction, L., 1942. p.29.
76. Ford B., "A Case for Kipling?" Kipling and Critics, ed by E. L. Gilbert, Ind., 1965.
77. Gilbert E., "Kipling and the Critics", NY University Press, 1965.
78. Gilbert E., "The Good Kipling. Studies in the Short Story", March, 1972.

79. Green R. L., "R. Kipling.: "The Critical Heritage" L., 1971.
80. Greenberg A., "The British Image of India". A study in the Literature of imperialism 1880-1960, Oxford, 1970.
81. Guenon R. " East and West (Orient et Occident, 1924)".
82. Harold O. "Kipling: Interviews and Recollections". In 2 vols., 1984.
83. Harrison J. "Rudyard Kipling". 1982.
84. Henn T. R. "Kipling", L., 1967.
85. Hilton B., "Kipling, A New Appreciation", Ind., 1968.
86. Islam Sh., "Kipling's Law. A Study of His Philosophy of Life", London, 1975.
87. Islam Sh., "The Islamic Traditions in Kipling's Work", "The Kipling's Journal", vol. 37, N 174.
88. James H., "Letters to R. L. Stevenson". წიგნბოცანი: "Kipling, the Critical Heritage", Lnd., 1971.
89. Kipling R. and Haggard R., "The record of a friendship". L., 1965.
90. Kipling R. Book, etext. Non-Fiction, Novels, Short Story – Collections, Verse – Collections.
<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
91. Kipling R., "A Diversity of Creatures".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
92. Kipling R., "Actions and Reactions".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
93. Kipling R., "An Absent- minded Beggar", Verse, Def. ed.
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
94. Kipling R., "Barrack – room – ballads and other verses".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
95. Kipling R., "Debits and Credits".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
96. Kipling R., "Departmental ditties and ballads".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
97. Kipling R., "Five Nations", " The Bridge-Guard in the Karrou"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
98. Kipling R., "Five Nations", "Boots"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>

99. Kipling R., "Five Nations", "Lichtenberg"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
100. Kipling R., "Five Nations", "Piet"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
101. Kipling R., "Five Nations", "The Islanders",
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
102. Kipling R., "Five Nations", "The Return"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
103. Kipling R., "Five Nations", "Willful Missing"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
104. Kipling R., "From sea to sea". Letters from travel.
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
105. Kipling R., "In Black and White". "The Judgement of Dungara".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
106. Kipling R., "Kim", Published in Penguin Popular Classics, 1994.
107. Kipling R., "Life's Handicap", "Head of the district".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
108. Kipling R., "Life's Handicap", "Through the Fire".
109. Kipling R., "Life's Handicap". "The Return of Imray".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
110. Kipling R., "Limits and Renewals".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
111. Kipling R., "Many Inventions", "A Conference of the Powers".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
112. Kipling R., "Plain Tales from the Hill". "In the House of Sudhoo". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
113. Kipling R., "Plain Tales from the Hills ", "A Friend's Friend". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
114. Kipling R., "Plain Tales from the Hills ", "Cupid's Arrows". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
115. Kipling R., "Plain Tales from the Hills ", "False Dawn". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
116. Kipling R., "Plain Tales from the Hills ", "His Chance in Life", Published in Penguin Popular Classics, 1994.

117. Kipling R., "Plain Tales from the Hills ", "Lispeth". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
118. Kipling R., "Plain Tales from the Hills ", "Pig". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
119. Kipling R., "Plain Tales from the Hills", "Beyond the Pale". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
120. Kipling R., "Plain Tales from the Hills", "Miss Youghal's Sais". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
121. Kipling R., "Plain Tales from the Hills", "Thrown Away". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
122. Kipling R., "Plain Tales from the Hills", "Wressley of the Foreign Office". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
123. Kipling R., "Plain Tales from the Hills", "Yoked with an Unbeliever". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
124. Kipling R., "Plain Tales from the Hills". "The Gate of the Hundred Sorrows". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
125. Kipling R., "Puck of Pook's Hill". Published in Penguin Popular Classics, 1994.
126. Kipling R., "Rewards and Fairies".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
127. Kipling R., "Soldiers three and military tales".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
128. Kipling R., "Something of myself", 1937, rev. Penguin books 1977.
129. Kipling R., "Stalky & CO".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
130. Kipling R., "The Ballad of East and West"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
131. Kipling R., "The Day's Work", "The Bridge-Builders",
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
132. Kipling R., "The Day's Work", "The Tomb of his Ancestors"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
133. Kipling R., "The Day's Work", "William the Conqueror"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
134. Kipling R., "The Light that Failed",
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>

135. Kipling R., "The Old Issue", Verse, Definitive ed.,
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
136. Kipling R., "The Settler", "A Choice of Kipling's verse made by T. S. Eliot"
137. Kipling R., "The Strange Ride of Morrowbie Jukes".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
138. Kipling R., "The Writings in prose and verse", "Little Tobrah"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
139. Kipling R., "Tommy". Verse.
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
140. Kipling R., "Traffies and Discoveries", "A Sahib's War"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
141. Kipling R., "Wartime Writings"
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
142. Kipling R., "Wee Willie Winkie", "Baa, Baa, Black Sheep".
E'text.<http://whitewolf.newcastle.edu.au/words/authors/K/KiplingRudyard/index.html>
143. Mason Ph., "R. Kipling: The Glass, the Shadow and the Fire". London 1975
144. Meyers J., "Fiction and colonial experience". L., 1973.
145. Orwell G., "Rudyard Kipling, Dickens, Dali and others". N. Y., 1946.
146. Page N., "A Kipling Companion". Macmillan Press, L., 1985.
147. Parry B. "Delusions and Discoveries". Studies on India in the British imagination. 1880-1930. L., 1972.
148. Raj Ayyar, Between the Great Game and the Meta-game: I am Kim. I am Kim. And what is Kim? His soul repeated it again and again. <http://www.namaste-bazaar.com/generic49.html>
149. Rao Khanatur Bhaskara, "Rudyard Kipling's India", Norman, 1968.
150. Ricketts H. "The Unforgiving Minute: A Life of Rudyard Kipling". Chatto & Windus, L., 1999.
151. Salter W. M., "One Side of Kipling", The Ethnical Record 2 (Oct. – Nov. 1900).
<http://www.boondocksnet.Com/ail/Kipling/salter> – Kipling. Html
152. Sandison A., "The Wheel of Empire", Lnd., 1967.
153. Stewart J. I. M., "Rudyard Kipling", L, 1966.
154. Tingey A. J. C., "Kipling's Allusions to the Mithraic Cult", "The Kipling's Journal", vol 29, N 142
155. Tompkins J. M. S., "The Art of R. Kipling", Ind., 1968.

156. Wells H. G., *The New Mackiavelli*, L., 1911, book I.
157. Wilson A., "The strange Ride of Rudyard Kipling". 1977.
158. Wilson E., *The Kipling, that nobody read. "The Wound and the Bow. Seven studies in literature"*. L., 1961.